

INFORME SOBRE VIOLENCIA INSTITUCIONAL

20 24

Irídia_

iridia.cat

Autoria

Natàlia Abrego Cantalejo
Cèlia Carbonell Cassanyes
Andrea Carrera Brugués
Carmen Civera Cantó
Anaïs Franquesa Griso
Alba Guasch Casadevall
Ton Mansilla Jacas
Eduard Martínez Guaita
Cira Martínez Portero
Laura Medina Ferreras
Sònia Olivella Saludes
Paula Rossi
Mireia Salazar Gabarró
Marta Vallverdú Santiago
Brian Ventura Jiménez
Irene Urango Montilla

Edició

Lucía Foraster Garriga

Disseny i maquetació

Borja Lozano Castro

Fotografies

Victor Serri
Valentina Lazo Escudero
Borja Lozano Castro

Impressió

Foli Verd Gràfiques

Amb el suport de:

Esta obra esta sujeta a una licencia de

Reconocimiento-No Comercial 4.0 Internacional Creative Commons

Resum executiu

L'informe de Violència Institucional 2024

DENUNCIA

Que el sistema judicial falla en la investigació efectiva dels maltractaments i tortures i altres delictes relacionats amb les vulneracions de drets per part d'agents de l'Estat, siguin membres dels cossos i forces de seguretat, funcionaris de presons o institucions com el Centre Nacional d'Intel·ligència.

Algunes de les dades que trobaràs a l'informe:

- En 32 dels 49 litigis penals d'Irídia, els Jutjats d'instrucció han arxivat la denúncia sense una investigació eficaç. Ha calgut que instàncies superiors reobrisin el cas, mesos o anys més tard, havent-ho fet, de moment, en 24 dels casos.
- El Ministeri Fiscal ha tingut un rol contrari a la investigació en 20 dels 49 casos, en 17 no ha fet res i només en 12 ha tingut algun tipus de rol actiu en la investigació o enjudiciament.
- L'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya només ha elaborat un informe mèdic forense seguint els estàndards del Protocol d'Istanbul. En els 20 restants que ha realitzat informes, no n'ha seguit les directrius o ni tan sols ha examinat la persona. En la resta de litigis, o bé el Jutjat no ha acordat la diligència o bé no s'ha realitzat cap investigació.

CONCLOU

La impunitat revictimitza les persones que acudeixen als tribunals cercant justícia, reparació i garanties de no repetició, erosiona la confiança en les institucions, debilita l'Estat de Dret i promou una cultura de tolerància d'aquest tipus d'abusos.

RECOMANA

Implementar reformes estructurals en el sistema judicial, establir més i millors plans de formació per a jutges, fiscalia, advocacia del torn d'ofici i metges forenses, la creació d'una Fiscalia Especialitzada en Violència Institucional i la creació d'un mecanisme independent de control de les actuacions policials.

Agraïments

Des d'Irídia volem donar les gràcies a totes les persones expertes que han aportat el seu coneixement i expertesa per a la realització d'aquest informe, a les professionals que col·laboren amb els procediments judicials d'Irídia, a les persones voluntàries que aporten el seu temps i experiència a Irídia, a les entitats amb qui treballem en xarxa per arribar més lluny en la defensa dels drets de les persones que viuen en aquest territori, a totes les persones que amb la seva aportació fan possible que Irídia existeixi i, finalment, a totes aquelles persones que s'han dirigit a Irídia per denunciar alguna situació de violència institucional, per la seva determinació i voluntat per tal que tothom sigui tractat amb dignitat sigui quina sigui la seva condició i situació.

Pròleg		7
Presentació		11
1 El Servei d'Atenció i Denúncia de Violència Institucional d'Irídia	1.1. Què és el SAIDAVI? 1.2. Persones ateses al SAIDAVI el 2024 1.3. Assessorament i Seguiment	13 14 16
2 Litigació estratègica	2.1. Què és la litigació estratègica? 2.2. Els litigis d'Irídia 2.3. Progressos destacables	19 20 23
3 Sistema judicial i impunitat	3. Sistema judicial i impunitat 3.1. Jutjats i Tribunals: quines situacions ens trobem? 3.1.1 Manca d'investigació 3.1.2 La impunitat específica de les tortures del franquisme i transició 3.1.3 La doble vara de mesurar 3.1.4 Les vulneracions s'agreguen al CIE 3.1.5 La inqüestionabilitat de la policia 3.1.6 La lentitud de la justícia 3.1.7 L'Amnistia 3.2. Com (no) actua el Ministeri Fiscal 3.3. Les mancances del Torn d'ofici 3.4. Les deficiències en l'àmbit forense 3.5. La policia investiga la policia: el rol de les unitats d'affers interns i de la Policia Judicial	27 32 32 34 37 39 41 45 48 51 55 58 60
4 La regulació i incorporació d'armes i eines policials		67
5 La violència policial i la reducció de l'espai de la societat civil		73
6 L'aïllament penitenciari		79
7 Bones pràctiques		83
8 Recomanacions		87

Pròleg

La impunitat genera més impunitat.

Durant molts anys els organismes de drets humans argentins van utilitzar, a les seves presentacions públiques, l'eslògan “La impunitat genera més impunitat”. Aquesta frase, creada originàriament per l'organització HIJOS -Hijos por la Identidad y la Justicia contra el Olvido y el Silencio- als anys 90, buscava evidenciar l'impacte de l'absència de justícia en un país on els poders de l'Estat havien garantit impunitat als responsables dels crims estatals més atroços.

En aquell moment era fàcil constatar que els delictes de la dictadura argentina tenien una forta persistència a la democràcia, en un pont que vinculava patrons de violències i de falta de justícia i que travessava ambdós moments històrics. El pas-sat d'agressions estatals impregnava la quotidianitat dels primers anys post dictadura de múltiples maneres, entre les quals destacaven les notòries continuïtats en la manera com les forces repressives violentaven als qui reclamaven els seus drets o a joves de sectors empobrits i/o racialitzats acusats de transgredir la llei penal, en alguns casos presonalitzats.

Quelcom similar s'adverteix en experiències d'altres regions amb contextos i processos diversos, més enllà dels seus matisos, com els de l'Estat espanyol. Aquest nou informe d'Irídia així ho demostra. La traçabilitat de les continuïtats de les violències de la dictadura franquista és innegable i es veu plasmada en les actuals agressions de les forces repressives estatals –i en alguns episodis d'actors privats que han de ser necessàriament controlats per l'Estat-, marcades, a més, per estereotips negatius sobre determinats grups o persones que permeen l'accionar policial i judicial.

Un dels aspectes més notables dins d'aquest complex entramat de persistències, que visibilitza bé aquest informe, és que el sistema judicial de l'Estat espanyol continua retallant l'accés a la justícia de nombroses persones victimitzades en el passat i en el present. L'accés a la justícia –el “dret de drets”- en casos de greus violacions de drets humans ha de servir tant per a la protecció de persones davant agressions estatals com per rebre una resposta adequada una vegada patides. La resposta judicial correcta en episodis de violacions de drets humans ha de contenir, com a mínim, la investigació –seriosa, proactiva, diligent- dels crims; el judici i sanció als responsables; i, com a mínim, buscar alguna dimensió reparadora.

Des d'aquesta perspectiva, és notori que el dret d'accés a la justícia no es conforma només amb el dret a la veritat, més enllà del fet que, sens dubte, l'ha de contemplar. No és el mateix la cerca de la veritat com a objectiu per se, que la cerca de la veritat com a base per al judici i la possible sanció de les persones responsables i del mateix Estat.

Recordem, a més, que els qui van dur a terme les accions criminals, fins i tot de manera concomitant amb la comissió dels crims del franquisme, van tenir com a objectiu deliberat construir impunitat, i amb aquest objectiu van utilitzar diferents dispositius, en particular la desaparició forçada temporal o permanent i l'ocultament de les identitats dels involucrats. En els casos actuals, els integrants de les forces policials o penitenciàries i els altres actors implicats compten de la mateixa manera amb l'aparell estatal com escut protector i també es relleven situacions en les quals, procurant per la impunitat futura, no s'identifiquen de manera adequada, com evidencien els informes d'Irídia. Tal com veurem, les similituds són abundants.

A més, tant en relació amb el passat com el present, negar el judici i la possibilitat de sanció dels responsables de fets gravíssims, segons el que estableix el dret internacional dels drets humans i el sistema penal espanyol, és una nova forma de violència institucional sobre les persones victimitzades. Això genera una espiral que no fa sinó perpetuar les agressions estatals sobre elles i el sentiment de vulnerabilitat i indefensió.

Alhora, en casos de tortures, maltractaments i altres violències institucionals, la manca de resposta adequada del poder judicial funciona com una forma de promoció de les agressions. El missatge que emet el poder judicial al no actuar adequadament –fet que inclou dilatar les investigacions, la qual cosa també assenyalava aquest informe com a part de les pràctiques judicials incorrectes- és que les violències estan permeses. En aquest aspecte, el rol del poder judicial i de les fiscalies és crucial, no només respecte a les violències que s'investiguen en concret, sinó de la possibilitat de la seva repetició futura.

A l'inici d'aquest text vaig recordar l'eslògan dels organismes de drets humans argentins que evidenciava les continuïtats de les impunitats del passat amb les del present. Aquesta afirmació també pot tenir una contracara: la justícia genera més justícia. O, com a mínim, té el potencial de fer-ho. Per això és tan important la feina que fa Irídia, malgrat els retrocessos, revessos i dificultats i de la frustració que en resulta. Aquesta feina, indispensable en contextos tan adversos, i aquest informe que ho reflecteix, serveixen per deixar inscrites les lluites, les resistències i la recerca incansable d'escletxes que esquerdin la impunitat del passat i del present. Perquè, tal com va dir el poeta desaparegut Paco Urendo, "Creuarà la memòria fins que tot sigui tal com hem somiat".

Ana Oberlin

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Ana Oberlin', with a long, sweeping horizontal stroke extending to the right.

Ana Oberlin és Doctora en Dret i Ciències Socials. Auxiliar Fiscal en el Ministeri Públic Fiscal d'Argentina en la unitat creada per abordar casos de delictes de lesa humanitat ocorreguts durant la dictadura. Va ser representant de les Abuelas, de l'organització HIJOS, i de familiars i supervivents del terrorisme d'Estat i de víctimes de violència institucional en democràcia a l'Argentina.

Ana Oberlin - Arxiu

Presentació

Com cada any, Irídia publica l'informe de Violència Institucional, on es presenten els principals resultats de l'activitat del seu Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional (SAIDAVI), així com de la seva eina principal per a la defensa dels drets humans i la transformació social: el litigi estratègic. L'experiència de l'entitat, a través de l'atenció, l'acompanyament i la litigació de casos de maltractaments i tortures davant dels jutjats i tribunals durant anys, aporta un coneixement pràctic i testimonial, alhora que tècnic i expert, que dota Irídia d'una mirada única i valuosa sobre l'abast dels mecanismes de control i la impunitat de la violència institucional.

Amb aquest informe, no només es denuncien les vulneracions de drets identificades al llarg de l'any, sinó que s'identifiquen patrons i mancances del sistema que les perpetuen i es proposen recomanacions concretes per posar-hi fi.

Aquest any, l'informe se centra en les deficiències del sistema judicial com a mecanisme per eradicar la impunitat dels maltractaments i la tortura. El sistema judicial és una institució clau per garantir els drets fonamentals i de l'Estat de Dret, no obstant això, en els casos de violència institucional, presenta serioses mancances estructurals que el debiliten i reforcen la impunitat. Aquesta realitat impacta especialment en les persones que han patit violència institucional, revictimitzant-les. També té profundes i preocupants conseqüències socials. La impunitat erosiona la confiança en les institucions democràtiques i genera la percepció d'un sistema injust i arbitrari, que té una doble vara de mesurar en l'exigència de legalitat i justícia quan són les mateixes forces i cossos de seguretat qui incompleixen la llei. La impunitat debilita els pilars de l'Estat de Dret. Quan els maltractaments i la tortura queden sense sanció i es compromet la transparència i la rendició de comptes, es deslegitima el poder de les estructures de l'Estat i els principis d'igualtat i legalitat, desincentivant la participació ciutadana i facilitant l'ascens de pràctiques autoritàries.

En l'apartat tercer d'aquest informe, s'analitzen les mancances principals dels diferents agents que configuren el sistema de justícia penal. Es detalla com els jutjats continuen sense investigar de manera efectiva les denúncies per maltractaments i tortura o com la inqüestionabilitat de la versió policial o la notable lentitud d'aquests procediments creen un entorn que afavoreix la impunitat. Es destaca el preocupant rol del Ministeri Fiscal en la persecució dels delictes i protecció de la víctima, així com les deficiències en l'assistència lletrada del Torn d'Ofici o l'avaluació pericial dels maltractaments i tortura per part de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses.

Malgrat tot l'anterior, des d'Irídia continuem celebrant i recollint en aquest informe les fites per posar fi a la impunitat aconseguides el 2024. Fites que cobren especial rellevància en aquest context de mancances del sistema judicial i que no serien possibles sense la confiança de les persones a qui s'acompanya i de totes les sòcies que formen part i sostenen la tasca d'Irídia.

01

El Servei d'Atenció i Denúncia de Violència Institucional d'Irídia

1.1. Què és el SAIDAVI?

El Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional (SAIDAVI) és el **servei gratuït** d'Irídia que ofereix **assistència jurídica i psicossocial** a persones que han patit **tortura o maltractaments** dins de l'**Àrea Metropolitana de Barcelona**, per part d'**agents de les forces i cossos de seguretat** (FCS), funcionaris penitenciaris o agents de **seguretat privada** que actuen per delegació de funcions públiques de seguretat.

L'objectiu principal del Servei és garantir **suport** a les persones afectades, alhora que promou **canvis estructurals** per evitar la repetició d'aquestes vulneracions i combatre la impunitat. Per a fer-ho, el SAIDAVI utilitza una metodologia d'**atenció integral**: ofereix atenció psicossocial i legal a la persona afectada. Prèvia autorització, el cas pot posar-se en coneixement de diferents organismes per tal d'impulsar canvis estructurals i/o difondre'l davant la ciutadania, donant a conèixer l'existència d'aquestes vulneracions i la necessitat de combatre-les.

L'atenció psicojurídica des del primer moment és un aspecte clau del Servei, que inclou la presència conjunta d'advocades i psicòlogues per oferir un espai segur on les persones afectades se sentin escoltades i validades. L'**enfocament psicojurídic** busca reduir la sensació d'indefensió i d'aïllament, oferint eines per afrontar el malestar, recuperar la sensació de control sobre la pròpia vida i escollir el camí a seguir en funció de les seves necessitats i ritmes emocionals.

Aquesta metodologia integral també abasta l'**acompanyament col·lectiu**. Durant el 2024, s'ha enfortit el grup de suport mutu entre persones afectades per la violència institucional. Aquest espai permet compartir experiències, generar estratègies d'afrontament col·lectives i fomentar una xarxa de solidaritat.

L'**accessibilitat** és un principi fonamental del SAIDAVI, que ofereix els seus serveis de manera completament gratuïta. Aquesta característica implica un gran esforç en recursos humans i econòmics, i és possible gràcies al suport de la base social d'Irídia, les donacions particulars, els fons privats i el finançament públic. El compromís de la ciutadania, a través de donacions i col·laboracions, és essencial per assegurar la sostenibilitat i continuïtat del Servei.

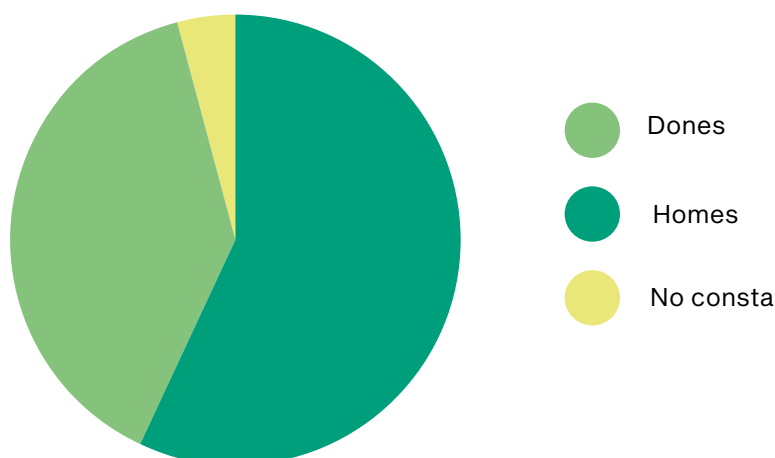
El 2024, l'equip del SAIDAVI ha comptat amb 6 advocades, 4 psicòlogues, una coordinadora tècnica, una directora del Servei, 3 persones voluntàries i 2 estudiants en pràctiques universitàries. Professionals de les àrees de comunicació, incidència i sostenibilitat d'Irídia també hi han contribuït parcialment, reforçant l'atenció integral i treballant per construir una societat més justa i respectuosa amb els drets humans.

1.2. Persones ateses al SAIDAVI el 2024

Durant l'any 2024, **201 persones s'han dirigit al SAIDAVI** per denunciar presumptes vulneracions de drets humans. D'aquest total, **49 persones havien patit violència institucional**, fet que feia que els seus casos entressin dins l'àmbit d'actuació del Servei.

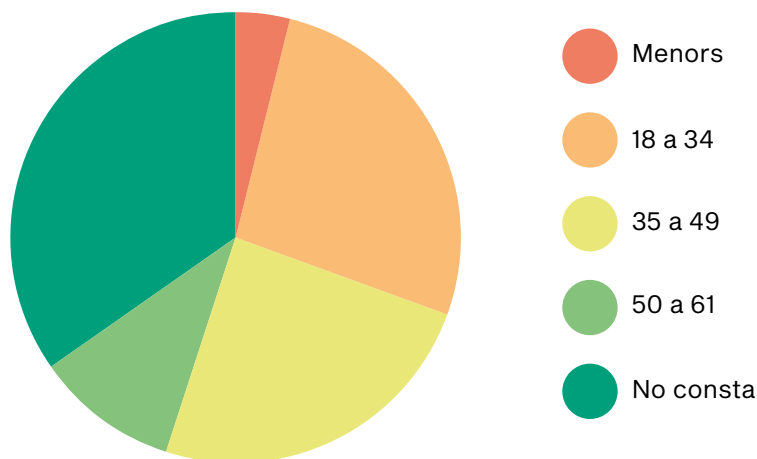
Els casos que ho requerien s'han atès amb una primera entrevista psicojurídica, que ha inclòs tasques d'assessorament jurídic, d'acompanyament psicosocial i, quan ha correspost, d'accions comunicatives i d'incidència. En els casos de persones privades de llibertat, s'han fet visites a centres penitenciaris i al Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) de Barcelona. Pel que fa a la resta de casos, que no entraven dins l'àmbit d'actuació del Servei, s'ha donat resposta a cada persona i, quan ha correspost, s'ha derivat a altres entitats o serveis que els podien donar suport, o bé s'ha ofert assessorament telefònic o per correu electrònic.

Pel que fa al perfil de les 49 persones afectades, 19 eren dones, 28 eren homes i, en 2 casos, no consta el gènere. Quant a l'edat, entre les persones ateses hi ha: 2 menors d'edat en el moment dels fets, 13 persones d'entre 18 i 34 anys; 12 d'entre 35 i 49 anys; 5 d'entre 50 i 61 anys; i, finalment, 17 persones de les quals no consta l'edat.

Casos atesos segons el gènere de les persones

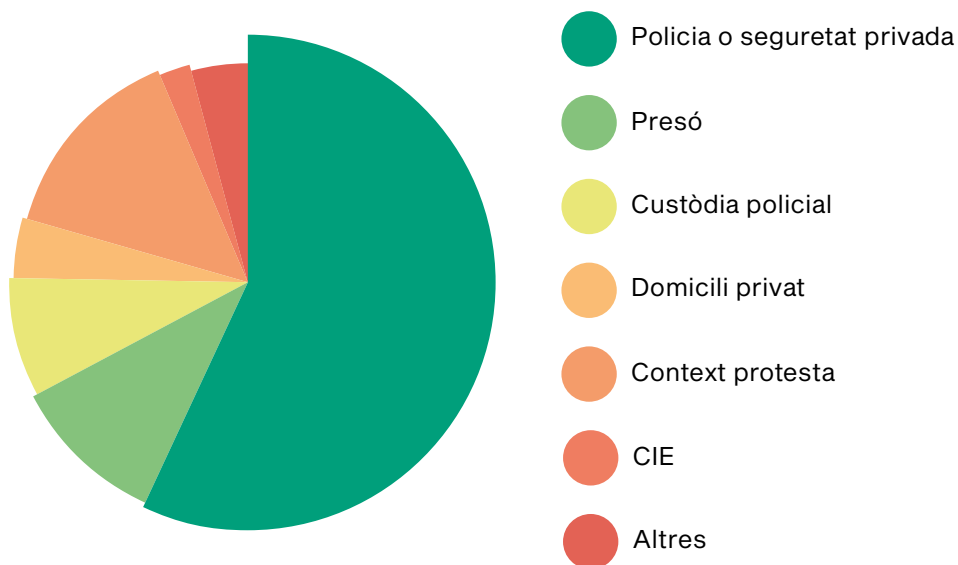
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

Casos atesos segons l'edat de les persones

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

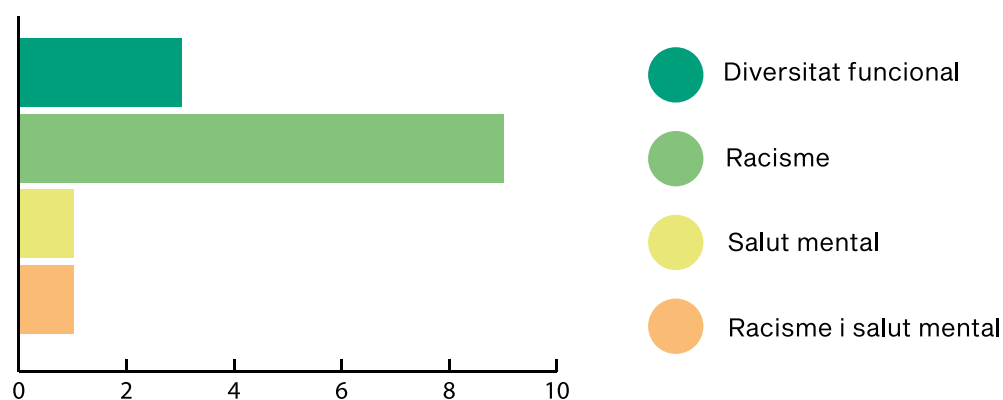
Finalment, dels 49 casos atesos, 28 corresponen a actuacions policials o de seguretat privada a l'espai públic; 5 a denúncies de vulneracions de drets a la presó; 4 a casos en què la persona es trobava sota custòdia policial; 2 a incidents en domicilis privats; 7 a situacions en context de protesta; 1 al CIE i 2 a contextos diversos dels anteriors.

Casos atesos segons el context en el qual s'han produït

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

En, almenys, 13 dels casos atesos durant l'any 2024 s'ha identificat, en la primera atenció, un component discriminatori en l'actuació policial per diferents motius:

Casos amb algun component discriminatori en funció del motiu de discriminació

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

Des de l'any **2016**, incloent-hi els casos atesos durant l'any 2024, el SAIDAVI ha atès un total de **736** persones afectades per violència institucional.

1.3. Assessorament i Seguiment

Les persones que contacten amb el SAIDAVI, ho fan, generalment, a través del **telèfon** o del **correu electrònic**. La tècnica del Servei atén aquest primer contacte i realitza una primera valoració, acordant la programació d'una **entrevista presencial** a la seu d'Irídia en els casos que compleixen els criteris temàtics i/o territorials d'actuació del Servei, o bé derivant els casos que no els compleixen a altres recursos.

En aquest primer supòsit, la tècnica també proporciona unes primeres indicacions a la persona afectada per preservar proves essencials per a la viabilitat del procés, ja que, pel seu caràcter, podrien no estar disponibles amb el transcurs dels dies. Posteriorment, registra el cas amb la informació inicial de què disposa i activa l'equip de primeres entrevistes.

A la primera visita, la persona és atesa conjuntament per la psicòloga i l'advocada en un **espai psicojurídic d'acollida**, amb l'objectiu de realitzar una valoració inicial tant legal com psicosocial. En aquest entorn segur i còmode, es facilita l'escolta del relat, procurant que aquest sigui enfortidor i ajudi a evitar la revictimització. Es treballa en la validació de les emocions i en la valoració dels impactes psicosocials, mentre s'informa sobre els drets, els terminis i els procediments legals a seguir. A més, es fa una anàlisi de les proves disponibles i s'orienta sobre les opcions legals. És important que la persona percebi que té opcions i que pot escollir; sentir-se una agent activa en el procés és, en si mateix, un element reparador. A través d'aquest enfocament integrat, se li proporcionen eines psico-educatives per afrontar els efectes de la situació viscuda i es promou la defensa activa dels drets, acompanyant i enfortint la persona en el seu camí cap a la reparació.

Després de la primera visita, l'**acompanyament psicojurídic** continua combinant suport legal i psicosocial per garantir una atenció integral i coherent. Pel que fa a l'**aspecte legal**, es proporciona orientació sobre com presentar la denúncia, es dona suport en la redacció, la recopilació de testimonis i proves, i en la sol·licitud d'assistència lletrada. Un cop presentada la **denúncia**, es fa un seguiment del procediment judicial per assegurar que el cas avanci correctament. S'identifica en quin jutjat s'ha repartit la denúncia i es dona acompanyament i **assessorament davant dels possibles obstacles**, com ara la dificultat d'accedir a l'assistència lletrada d'ofici o la possibilitat de recórrer resolucions d'arxivament que, habitualment, no són notificades a la persona denunciante.

Paral·lelament, l'**acompanyament psicosocial** se centra en treballar els **impactes psicològics** derivats de la violència viscuda, reforçant estratègies d'afrontament pròpies per construir un relat enfortidor de l'experiència. A més, es prepara i s'acompanya la persona en moments importants del procediment, com ara la visita al metge forense, els assenyalaments judicials o actes públics, amb l'objectiu de **prevenir la revictimització** i gestionar les reaccions emocionals que puguin sorgir. Quan el cas es tanca, es fa una reunió amb la persona afectada per avaluar l'evolució del procés i es registra el tancament, garantint així un **seguiment complet**.

El SAIDAVI esdevé un servei imprescindible en el camí per obtenir **veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició** per a les persones afectades, especialment tenint en compte les mancances d'un torn d'ofici que no facilita desenes per a iniciar i sostenir denúncies en casos de violència institucional, així com els obstacles que les persones troben per accedir a la informació relativa als expedients judicials i entendre'ls. **Aquestes mancances són estructurals i tenen impactes especialment severos** quan les persones afectades es troben en una situació de vulnerabilitat derivada d'una irregularitat administrativa.

El Servei també actua com a punt d'accés a informació i coneixement sobre l'estat de la qüestió de la violència institucional. Permet identificar línies de treball per a **futures litigacions estratègiques i serveix com a termòmetre de la violència institucional** a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. A través del SAIDAVI es poden detectar els contextos en què es produeix aquesta violència, identificar els diferents eixos de discriminació presents o analitzar com funciona el sistema sanitari en la detecció de delictes de tortura o maltractaments comesos per agents de les FCS de l'Estat.

Entrevista a la seu d'Irídida - Borja Lozano

02

Litigació estratègica

2.1. Què és la litigació estratègica?

El litigi estratègic consisteix en la **identificació i judicialització** de casos de vulneracions de drets humans amb l'objectiu d'aconseguir un impacte que vagi més enllà de la resolució individual del cas. Aquesta metodologia busca promoure **canvis estructurals** en la societat, evitant la repetició d'aquestes vulneracions, establint mecanismes de control i rendició de comptes i assegurant la reparació efectiva, així com el compliment del deure estatal de prevenció de la tortura.

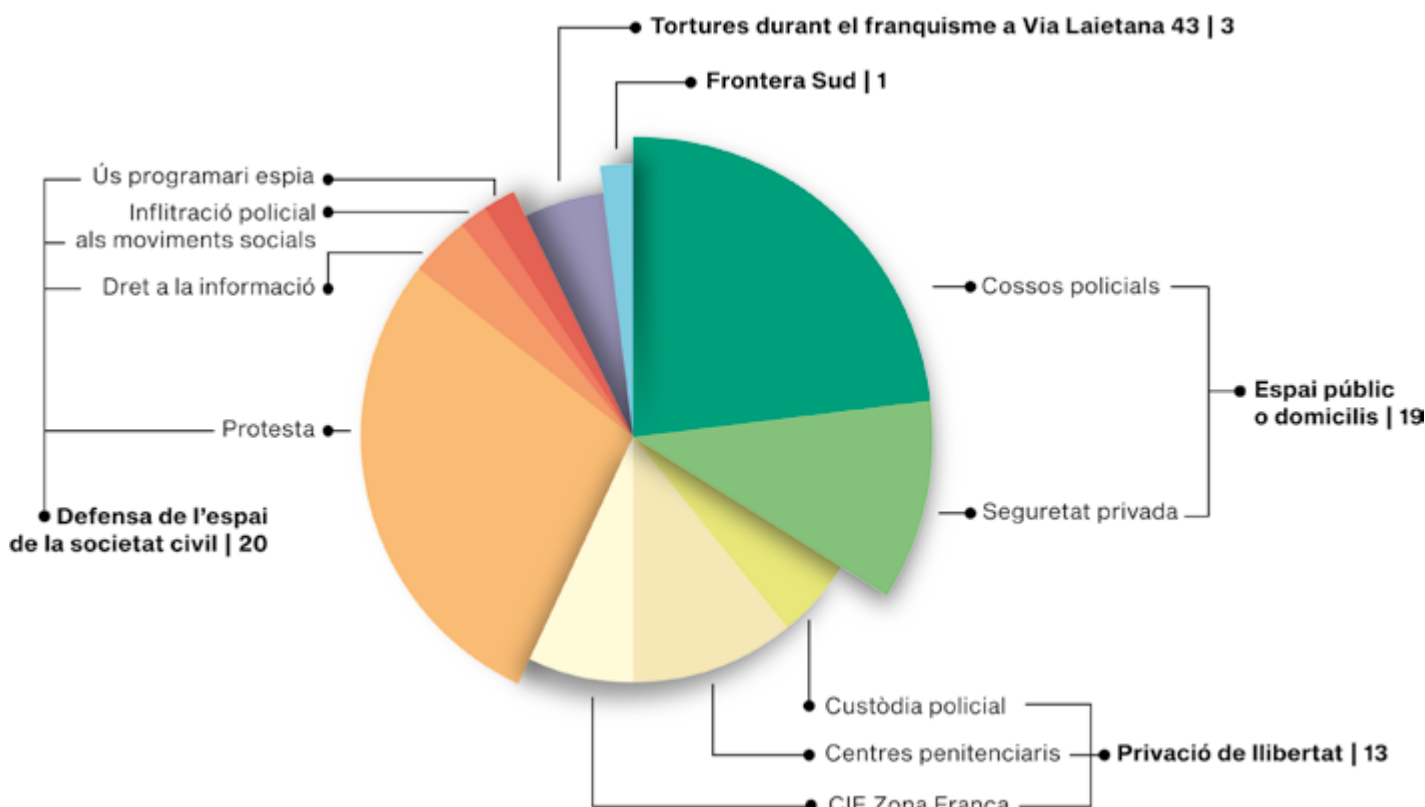
Un dels riscos identificats en el litigi estratègic és la possibilitat d'instrumentalitzar els casos –i les persones afectades– amb l'objectiu ulterior de la transformació social i política. Per això, per a Irídia és primordial impulsar els litigis de manera que es minimitzi aquest risc. Així, **els litigis impulsats per Irídia posen al centre les necessitats, els ritmes i la veu de les persones afectades, acompanyant-les des d'un enfocament integral amb el propòsit d'assegurar el seu dret a la veritat, la justícia i la reparació.**

Des d'Irídia s'adapta el plantejament del litigi, la seva repercussió i abast a les necessitats de la persona afectada al llarg de tot el procediment. En funció d'aquestes necessitats –relacionades amb el context judicial, social i polític– es defineixen i redefeixen els eixos estratègics del litigi, així com les decisions comunicatives i d'incidència política i legal. Els objectius estratègics de cada litigi es determinen en sintonia amb el sentit transformador i de reparació col·lectiva que orienta la litigació estratègica. El fi últim del litigi estratègic és promoure una **societat més justa i compromesa amb la protecció dels drets humans.**

“Amb el que m'havia passat jo no sabia cap a on tirar, ni què fer, ni com fer-ho. Em sentia sol i a la deriva. Denunciar a la policia, refer-me de les lesions, tenia un món per davant, tot era molt difícil. Apropar-me a Irídia no va significar només l'ajut en els tràmits legals, va significar molt més i és un aprenentatge vital, va ser la transició de l'aïllament cap a la col·lectivitat. Aquest és el camí que transforma tot i és l'únic possible per canviar les coses i lluitar pels drets humans.” E.V.

2.2. Els litigis d'Irídia

Durant el 2024, **Irídia ha litigat en un total de 56 casos**, assumint la representació lletrada de la persona afectada com acusació particular, mitjançant l'acusació popular o ambdues. A continuació es mostren els casos segons els contextos en què es van produir:

Litigis d'Irídia durant el 2024 segons el context

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

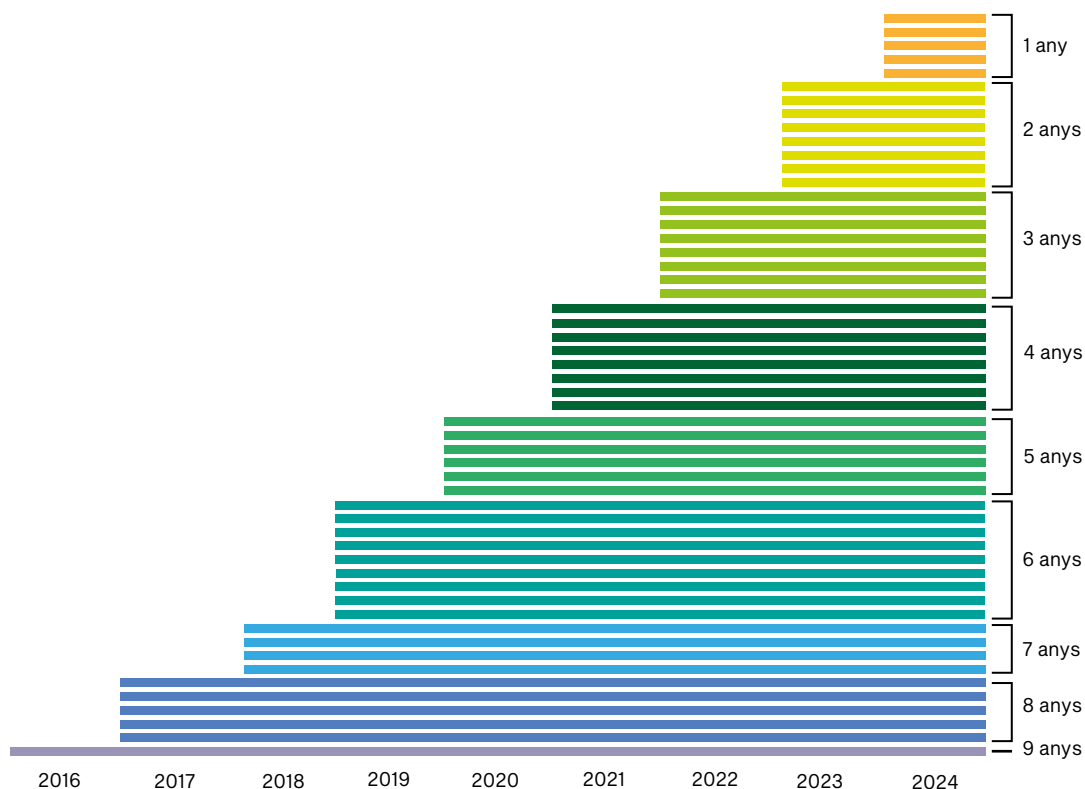
Durant el 2024 s'han tancat 8 litigis i se n'han assumit 5 de nous, distribuïts de la següent manera:

- 2 litigis per maltractaments sota custòdia policial
- 1 litigi per maltractaments a l'espai públic
- 1 litigi de defensa de l'espai de la societat civil
- 1 litigi de memòria històrica

La resta de litigis corresponen a casos iniciats en anys anteriors, en què el procediment judicial ha continuat avançant al llarg de 2024: 1 de 2016, 5 de 2017, 4 de 2018, 9 de 2019, 7 de 2020, 8 de 2021, 8 de 2022 i 9 de 2023.

Es destaca que **en 24 dels 56 casos s'ha identificat un component de racisme** –ja sigui per una verbalització explícita, per la manera en què s'ha dut a terme l'actuació policial o perquè els fets ocorren en un context de racisme institucional–. Això representa el **42,8% dels casos**, un increment respecte a l'any anterior, quan aquest component s'havia identificat en un 40,81% dels casos.

Dels 56 litigis, **49 se segueixen per la via del procediment penal**, mentre que **7 es tramiten per la reclamació de responsabilitat patrimonial** contra la Generalitat de Catalunya o el Govern espanyol, sigui per la via administrativa o contenciosa.

Durada dels litigis d'Irídia

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

Pel que fa als perpetradors implicats en els fets judicialitzats per la via penal, hi ha un total de **143 agents o funcionaris encausats en un procediment penal**. D'aquests:

- 65 són investigats
- 14 es troben ja acusats i pendents de judici o en fase de presentar escrits d'acusació en contra seva.
- 5 han estat condemnats

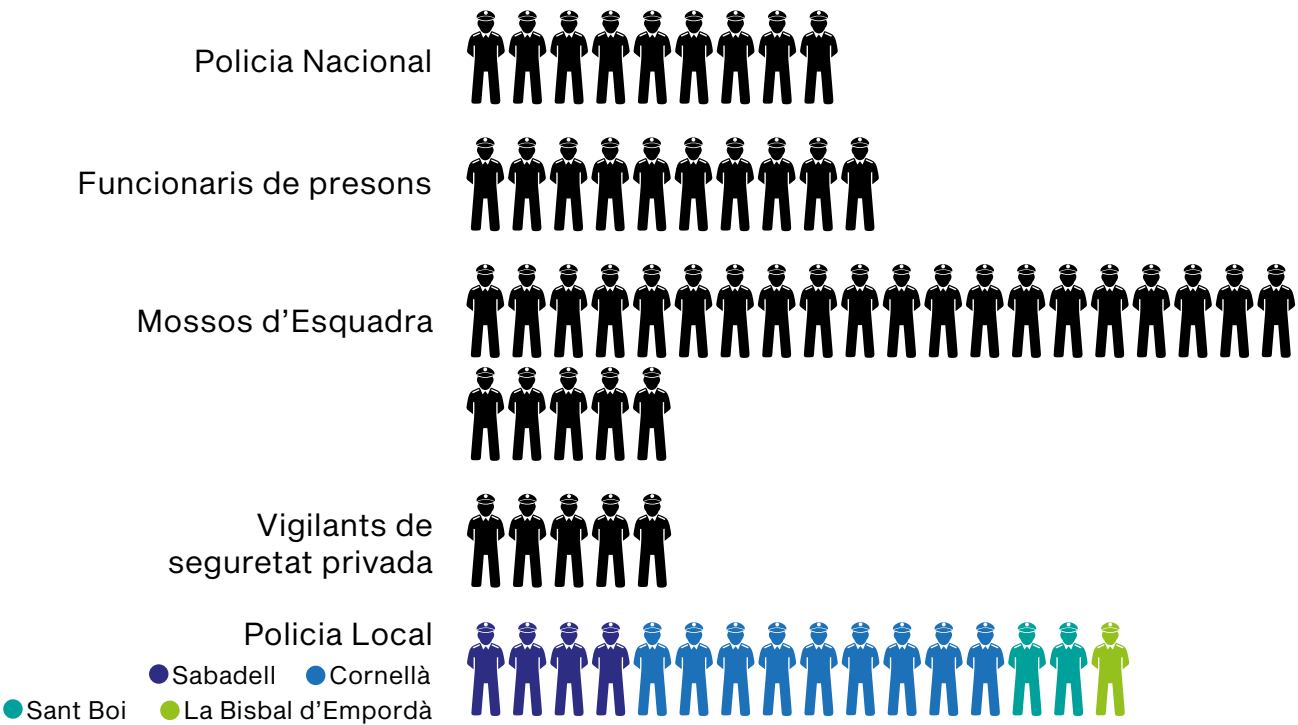
Es destaca que, aquest 2024, **59 agents** de policia –que ja estaven pendents de judici o en fase de presentar escrits d'acusació en contra seva– han estat **amnistiats** en virtut de la Llei 1/2024, de 10 de juny, d'Amnistia. Tot i que Irídia ha recorregut aquesta decisió, en la data de tancament d'aquest informe, els recursos encara estan pendents de resolució.

Dels 143 perpetradors encausats, la seva distribució és la següent:

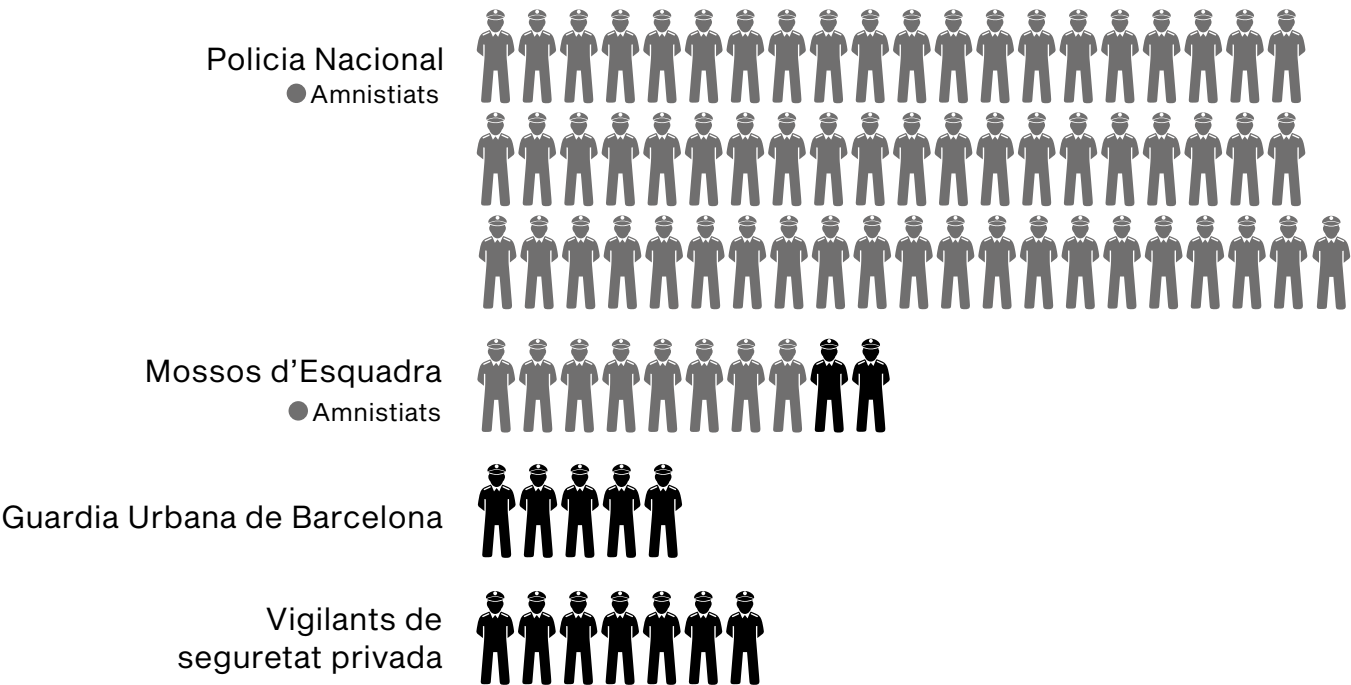
- 40 agents de Mossos d'Esquadra
- 60 agents del Cos de Policia Nacional
- 21 agents de Polícies Locals (dels quals 9 de Cornellà, 5 de Barcelona, 4 de Sabadell, 2 de Sant Boi i 1 de la Bisbal de l'Empordà)
- 12 vigilants de seguretat privada
- 10 funcionaris de presons

Total d'agents o funcionaris encausats en un procediment penal: 143

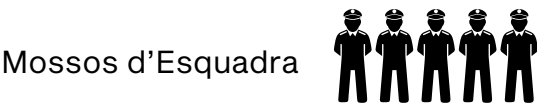
Agents investigats: 65

Agents acusats o en tràmit d'acusació: 73

Agents condemnats: 5

Xifres dels perpetradors encausats en els litigis d'Irídia
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

2.3. Progressos destacables

A continuació, es destaquen alguns dels progressos d'aquest 2024 en els casos objecte de litigació:

S'han guanyat 3 litigis per violència institucional

Aquest 2024 s'ha aconseguit una Sentència condemnatòria contra els 4 agents de Mossos d'Esquadra que van agredir, maltractar i detenir il·legalment al jove I.H. a Barcelona el 2020, a més de mentir en l'atestat policial per encobrir-ho.

També s'ha guanyat la demanda per responsabilitat patrimonial contra la Generalitat de Catalunya per l'impacte d'un projectil de foam al cap de l'Olga durant les manifestacions en contra de la sentència del Procés l'any 2019.

Finalment, s'ha aconseguit la confirmació definitiva de la condemna a l'agent de Mossos d'Esquadra que va colpejar amb el bastó policial al periodista Jesús Rodríguez durant la manifestació pel banc expropiat el 2016 a Barcelona.

Estimat 1 recurs d'apel·lació contra sentència absolutòria

Aquest 2024 s'ha aconseguit guanyar el recurs d'apel·lació contra la sentència que absolia al vigilant de seguretat del Metro de Barcelona per l'agressió que va patir el Kim. L'Audiència Provincial de Barcelona va concloure que la sentència contenia una motivació irracional i arbitrària, la va declarar nul·la i va obligar a repetir el judici davant d'un jutge diferent.

S'ha portat 2 casos de violència institucional a judici

Des d'Irídia s'han portat a judici 2 litigis per violència institucional. En un d'ells s'ha aconseguit una condemna, mentre que a l'altre s'ha ordenat repetir el judici per nul·litat de la Sentència absolutòria.

S'han interposat escrits d'acusació en 4 litigis

Des d'Irídia s'han presentat 4 escrits d'acusació contra agents de Mossos d'Esquadra, la Guàrdia Urbana de Barcelona i Seguretat Privada per delictes de lesions, contra la integritat moral o tortura, i per detenció il·legal. S'està pendent de l'assignació de la data de judici.

En 9 litigis s'ha aconseguit finalitzar la instrucció i continuar el procediment contra els investigats

Durant el 2024, en 5 litigis s'ha aconseguit que el jutjat d'instrucció, després de completar la investigació, considerés que hi havia prou indicis per continuar amb el procediment contra els presumptes autors. Addicionalment, en 4 litigis més –tot i que inicialment el jutjat havia acordat tancar el procediment donant prevalença a la versió policial–, s'ha guanyat el recurs d'apel·lació i també continuaran endavant.

S'han aportat 3 pericials com a prova essencial del procediment

Durant el 2024, davant la incapacitat del sistema judicial per elaborar aquestes pericials, s'han aportat 2 pericials en aplicació del Protocol d'Istanbul com a prova essencial de maltractament i tortura. També s'ha encarregat una pericial econòmica i d'estructura empresarial per ampliar la denúncia per espionatge amb Pegasus a l'advocat Andreu Van Den Eynde per part de les empreses de NSO Group.

S'han iniciat 3 nous procediments penals

S'ha aconseguit la incoació de 3 nous procediments per maltractaments o tortures, amb la identificació, en fase d'investigació, dels presumptes perpetradors.

Per primera vegada, s'ha interposat 1 denúncia davant la Fiscalia especialitzada en Memòria Democràtica de Barcelona

S'ha interposat la primera denúncia davant la Fiscalia especialitzada en Memòria Democràtica de Barcelona. Es tracta de la denúncia per crims de lesa humanitat mitjançant tortures que van patir la Blanca Serra i la seva germana Eva durant el franquisme i la transició.

S'han interposat 5 recursos d'empara davant el Tribunal Constitucional

Des d'Irídia s'han interposat 5 recursos d'empara davant del Tribunal Constitucional per vulneracions de drets fonamentals relacionades amb la impunitat dels casos de violència institucional.

S'ha participat en 1 procediment davant el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH)

Per primera vegada, Irídia ha participat com a tercera part (*amicus curiae*) en un cas de tortura o maltractament policial davant del TEDH, en qualitat d'entitat experta en matèria de prohibició de la tortura i d'ús d'armes policials.

Judici a l'Audiència Provincial de Barcelona del cas de l'I.H. - Captura de pantalla

03

Sistema judicial i impunitat

Enfrontar-se a una situació de violència institucional representa una experiència potencialment traumàtica que genera impactes psicosocials específics sobre la salut mental i emocional de les víctimes.¹ Aquest tipus d'experiència comporta un trencament de les expectatives, del projecte vital i de les creences fonamentals que sustenten el món d'una persona, esdevenint un abans i un després en la seva vida.

Tanmateix, aquests impactes també poden activar mecanismes d'afrontament. Sovint, **els esforços de les víctimes per aconseguir una investigació adequada, obtenir justícia i reconeixement són formes constructives de donar sentit a aquestes experiències i d'integrar-les des d'un lloc d'enfortiment personal.** La recerca de justícia no només busca el reconeixement i la reparació del cas individual, sinó que també simbolitza una oportunitat de transformació social i cultural, contribuint a la memòria col·lectiva i a evitar la repetició d'aquests fets.

L'Estatut de la Víctima del Delicte² estableix unes directrius amb l'objectiu de garantir un procés judicial proper i respectuós, així com un acompanyament adequat. **Entre els aspectes més importants que proposa l'Estatut de la Víctima es troben: el dret de les víctimes a ser tractades amb respecte i dignitat, a rebre informació, a participar activament en el procés, a gaudir de protecció i reparació, i a tenir accés a assistència jurídica, psicològica i social.**

Malauradament, en molts casos en què es denuncia la violència institucional, les víctimes han de fer front a un procés ple d'obstacles i dificultats, marcat pel desconeixement i la soledat. Els procediments judicials sovint es desenvolupen en un entorn fred i distant, on la informació no es facilita de manera clara ni eficaç. És habitual que els casos es tanquin sense haver fet una investigació exhaustiva, que es qüestionï o criminalitzi el relat de les víctimes, i que aquestes hagin de tornar a veure als agents responsables sense cap mesura de protecció. A més, els processos es prolonguen més del que seria desitjable, dificultant la continuïtat del projecte vital de la víctima. Davant aquests obstacles i a causa de l'opacitat dels mateixos cossos policials, la via penal sovint no resulta completament reparadora i no es faciliten vies alternatives de reparació.

Quan les víctimes de violència institucional no tenen accés a un procés de justícia adequat, el resultat sol ser la impunitat. Aquesta impunitat comporta una revictimització que pot generar impactes psicosocials greus, afegint al patiment provocat per la violència viscuda la destrucció de creences i valors fonamentals, així com la modificació de les normes i regles que regeixen la convivència social. A llarg termini, la impunitat cronifica els efectes psicosocials de la violència institucional, obstaculitza els mecanismes d'afrontament de les persones supervivents i impedeix l'evolució dels processos de dol i memòria que les persones afectades necessiten per assolir la reparació del dany.

“La policia em va treure un ull, però el procés judicial és una tortura psicològica. Porto tres anys esperant, tres anys explicant el mateix, tres anys en els quals la meua versió no és creguda. Sento molta ràbia tot el dia. Jo no soc així, m'han convertit en això.” R.G., va perdre un ull per l'impacte de bastó policial extensible d'un agent de Mossos d'Esquadra a l'Hospitalet.

1 - Utilitzem el terme “víctima” per fer èmfasi en la vulneració de drets humans, entenent la persona com un subjecte de drets. Ho fem amb la comprensió que no defineix la totalitat de l'experiència ni de la identitat de la persona afectada i pot no reflectir la seva capacitat de resistència o de superació. És precisament quan els drets d'una persona no són reconeguts ni protegits que se la deixa en una situació d'immobilitat i tancada en aquesta categoria.

2 - Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la Víctima del Delicte.

Aquesta impunitat no només afecta la víctima de violència institucional, sinó també tot el seu entorn. A més, la impunitat en aquests casos representa una xacra per a tota la societat i l'Estat de Dret i constitueix una vulneració de drets humans. **Un Estat en què els casos de tortura o maltractaments per part dels seus funcionaris queden impunes fomenta una desconfiança justificada cap a les seves institucions, reduint la qualitat democràtica i perdent legitimitat tant internament com a nivell internacional.** L'única manera de garantir la prohibició absoluta de la tortura és millorant l'eficàcia dels mecanismes de prevenció i fiscalització, reparant les víctimes i establint mecanismes de no repetició. Actualment, el principal mecanisme extern –no policial ni polític– amb funcions de control, rendició de comptes i amb capacitats legals suficients per aconseguir aquests objectius en casos de tortures i maltractaments, és el sistema judicial.

C01

Títol del cas: Impunitat en cas de maltractaments d'agents fora de servei Lloc: Barri de la Florida (L'Hospitalet de Llobregat)
Resum dels fets: L'11 d'abril de 2024, dues persones es van presentar al domicili de J.L. i A.E., afirmant ser advocats d'una entitat bancària i oferint diners perquè marxessin. Davant el to amenaçador, J.L. va tancar la porta i va trucar al 112. Més tard, en baixar al carrer, van observar aquelles dues persones acompanyades de tres més. Els suposats advocats van insistir que havien d'abandonar l'habitatge, però es van negar a identificar-se o mostrar documents. Davant la sospita d'assetjament immobiliari, J.L. va començar a gravar-los. Quan es va acostar als altres tres individus, un li va donar una puntada de peu a la mà amb què gravava, lesionant-lo, mentre que un altre, amb actitud amenaçadora i de superioritat, va mostrar una placa policial i va afirmar que tenien dret a agredir-lo. Tant J.L. com A.E. van percebre que l'actuació dels agents hauria estat diferent si elles no fossin persones racialitzades.
Aspectes destacables del procediment judicial: • Dificultats per a interposar la denúncia: J.L. i A.E. es van dirigir a la Comissaria de Mossos després dels fets, però els agents van intentar dissuadir-los de denunciar. En mostrar el vídeo, els van dir que els agressors no eren policies, tot i que aquests mateixos individus van aparèixer a la Comissaria moments més tard, evidenciant la seva identitat policial. Finalment, gràcies a la persistència de J.L. i A.E., van aconseguir que els agafessin la denúncia amb l'informe mèdic i la gravació. • Obstacles a les oficines judicials: El Jutjat d'Instrucció núm. 1 de l'Hospitalet de Llobregat va negar a J.L. l'accés a la informació del procediment i a la causa quan es va presentar personalment a les oficines judicials. La denúncia de A.E. encara no s'ha tramitat a data de tancament de l'informe. • Manca de notificació: El Jutjat va arxivar el cas sense practicar cap diligència d'investigació ni notificar a J.L., cosa que li va impedir recórrer. Només se li va notificar quan va comparèixer a la causa amb advocada i procurador. • Arxivament sense mínima investigació: La resolució d'arxivament inicial es va dictar sense cap motivació. Un cop interposat un recurs per la manca de motivació, la Jutgessa instructora va justificar la decisió d'arxivament basant-se en la presumpta manca de credibilitat de la versió de la víctima, donant credibilitat absoluta a la versió dels agents policials tal com consta en la minuta policial. No es va tenir en compte l'informe mèdic o el vídeo dels fets, ni es va prendre declaració a la víctima o la testimoni. L'Audiència Provincial va rebutjar tant el recurs d'apel·lació interposat per Irídia com l'incident de nul·litat d'actuacions.

L'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans (CEDH) estableix: "Ningú podrà ser sotmès a tortura ni a penes o tractes inhumans o degradants". La definició de tortura,³ tal com es recull a l'article 1 de la Convenció contra la Tortura, subratlla la intencionalitat i la gravetat del dolor o sofriment infligit, així com el fet que ha de ser realitzat per una autoritat pública o amb la seva complicitat, amb finalitats determinades. D'altra banda, els tractes inhumans o degradants (delicte contra la integritat moral en el nostre Codi Penal), encara que no arribin al nivell de la tortura, impliquen una forma de maltractament que degrada la dignitat humana, tal com descriu la jurisprudència del TEDH.

El dret a no ser sotmès a tortura o tractes inhumans o degradants és una prohibició absoluta que no admet excepcions. Aquesta prohibició inclou tant el dolor físic com el mental, així com la humiliació o l'angoixa emocional.⁴ Els Relatadors Especials de Nacions Unides han destacat que **l'ús de la força no necessària o excessiva per part de funcionaris públics pot comportar un acte de tortura o de maltractament, sent obligatori que se cessi en l'ús quan aquesta ja no és necessària.**⁵ Aquesta prohibició s'aplica no només en situacions de privació de llibertat, sinó també davant de qualsevol ús excessiu o innecessari de la força per part de funcionaris públics en l'espai públic, sota custòdia policial o en context de protesta.⁶

En aquest marc, cal destacar l'informe temàtic de 2023 de l'actual Relatora Especial de Nacions Unides sobre la Tortura, Alice Jill Edwards, que posa de manifest els perills de l'ús indegut d'armes i eines policials que poden constituir tortura o tracte inhumà. En aquest informe s'identifiquen dues categories: d'una banda, armes intrínsecament cruels que haurien de ser prohibides i, d'altra, armes que, tot i tenir un ús legítim, poden ser mal utilitzades i, per tant, han de ser regulades de manera estricta. La relatora recomana un acord internacional per prohibir la fabricació, el comerç i l'ús de determinat armament.⁷

Els jutjats i tribunals juguen un paper essencial en garantir la prohibició absoluta de la tortura, ja que amb els mecanismes actuals esdevenen agents clau pel compliment del deure de l'Estat de prevenir, investigar i enjudiciar els casos de tortures i maltractaments. Aquest imperatiu absolut ha de guiar la seva actuació al llarg de tot procediment judicial en què es denuncien tortures o altres maltractaments.

3 - L'article 174.1 CP, relatiu al delicte de tortura, preveu tres finalitats: (1) d'obtenir una confessió o informació; (2) de càstig; o (3) que es basi en qualsevol tipus de discriminació. No obstant, no s'inclou una altra de les finalitats previstes en la normativa internacional, concretament a l'article 1 de la Convenció contra la Tortura i altres Maltractaments o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants, que és la d'intimidar o coaccionar.

4 - Nils Melzer, Informe del Relator Especial sobre la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants relatiu l'ús de la força al marge de la detenció i prohibició de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants (A/72/178) (Nacions Unides, 20 de juliol de 2017), pàg. 12, par. 27. Disponible a: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/223/18/pdf/n1722318.pdf>

5 - Manfred Nowak, Informe del Relator Especial sobre la qüestió de la tortura (E/CN.4/2006/6) (Nacions Unides, 16 de desembre de 2005), pàgs. 14-15, par. 38. Disponible a: <https://digitallibrary.un.org/record/564832?ln=es&v=pdf>

6 - Nils Melzer, Informe del Relator Especial sobre la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants relatiu l'ús de la força al marge de la detenció i prohibició de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants (A/72/178) (Nacions Unides, 20 de juliol de 2017), pàg. 15, par. 34 i 36. Disponible a: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/223/18/pdf/n1722318.pdf>

7 - Edwards, Alice Jill, Informe provisional de la Relatora Especial sobre la tortura y otros tratos o penas crueles, inhumanos o degradantes, Alice Jill Edwards, Asamblea General de Nacions Unides, 2023. Disponible a: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/249/50/pdf/n2324950.pdf>

Aquesta obligació es manifesta, d'una banda, en una obligació processal essencial: **investigar les al·legacions de tortura de manera exhaustiva i efectiva**. La doctrina constitucional⁸ estableix que una investigació judicial no es considera eficaç quan, davant d'una denúncia de tortura o maltractaments, els òrgans judicials decideixen inadmetre o arxivar les diligències de manera directa o tramiten el procediment com a delictes lleus, tot i que encara no s'hagi aclarit prou la realitat dels fets denunciats i existeixen mitjans raonables per esvair els possibles dubtes.

Concretament, el Tribunal Constitucional entén que no s'ha dut a terme una investigació exhaustiva si no s'han practicat diligències imprescindibles, com ara la declaració de la persona denunciant; la declaració dels professionals sanitaris que van atendre-la; la identificació i declaració dels agents de la policia; o la presa de declaracions de testimonis.

És especialment significatiu que l'Estat espanyol hagi estat condemnat en 13 ocasions per vulnerar l'article 3 del CEDH. El nucli de la qüestió en tots aquests casos és molt similar: es considera que s'ha vulnerat l'aspecte processal d'aquest article per no haver realitzat una investigació oficial efectiva, és a dir, per arxivar els casos sense haver-se practicat totes les diligències disponibles.⁹

A més d'aquest deure d'investigació, **la prohibició absoluta de la tortura inclou també l'enjudiciament penal**. El TEDH ha establert que l'imperatiu de la prohibició de la tortura s'ha de respectar durant tot el procediment, inclosa la fase de judici.¹⁰ Així, remarca el TEDH, la investigació d'un cas de presumptes tortures o maltractaments ha de portar a la identificació i al càstig de les persones responsables, ja que d'una altra manera aquesta prohibició esdevindria ineficaç i suposaria una vulneració dels drets de les víctimes.¹¹

En aquest sentit, des d'Irídia s'han interposat recursos d'empara davant del Tribunal Constitucional en casos on es manifesta, de manera clara, l'incompliment d'aquesta doctrina del TEDH, en relació amb la vulneració de la prohibició de la tortura per impedir la celebració del judici oral.

8 - El Tribunal Constitucional ha estimat fins a 22 ocasions la pretensió d'empara en supòsits en què no s'havia dut a terme una investigació exhaustiva i eficaç en supòsits de denúncies per tortures o altres maltractaments comesos per les forces i cossos de seguretat de l'Estat: SSTC 34/2008, de 25 de febrer; 52/2008, de 25 de febrer; 107/2008, de 22 de setembre; 40/2010, de 19 de juliol; 63/2010, de 18 d'octubre; 131/2012, de 18 de juny; 153/2013, de 9 de setembre; 130/2016, de 18 de juliol; 144/2016, de 19 de setembre; 166/2021, de 4 d'octubre; 39/2017, de 24 d'abril; 12/2022, de 7 de febrer; 13/2022, de 7 de febrer; 34/2022, de 7 de març; 53/2022, de 4 d'abril; 122/2022, de 10 d'octubre; 124/2022, de 10 d'octubre; 1/2024, de 15 de gener; 33/2024, d'11 de març; i 35/2024, d'11 de març; 105/2024, 9 de setembre; i 144/2024, de 2 de desembre.

9 - La primera d'aquestes condemnes es va produir el 2 de novembre del 2004 en el cas Martínez Sala i altres c. Espanya, seguida per: Iribarren Pinillos c. Espanya, de 8 de gener del 2009; Sant Argimiro Isasa c. Espanya, de 28 de desembre del 2010; Beristain Ukar c. Espanya, de 8 de març del 2011; B.S. c. Espanya, de 24 de juliol del 2012; Otamendi Egiguren c. Espanya, del 16 d'octubre del 2012; Etxebarria Caballero c. Espanya, del 7 d'octubre del 2014; Ataun Vermell c. Espanya, del 7 d'octubre del 2014; Arrabatiel Garcindia c. Espanya, de 5 de maig del 2015; Beortegui Martínez c. Espanya, del 31 de maig del 2016; Portu Juanena i Sarasola Yarzbal c. Espanya, de 13 de febrer del 2018; González Etayo c. Espanya, de 19 de gener del 2021; i López Martínez c. Espanya, de 9 de març del 2021.

10 - La STEDH de 7 d'abril de 2015, cas Cestaro c. Itàlia, par. 206, recorda que quan es tracta d'un procediment penal per una possible vulneració de l'article 3 CEDH "tot el procés, inclosa la fase de judici, ha de complir amb els imperatius de la prohibició establerta en l'article 3" i afegeix "per consegüent, la tasca del Tribunal és determinar en quina mesura els tribunals, abans d'arribar a una conclusió, poden considerar que han sotmès el cas davant ells a l'examen escrupolós requerit per l'article 3, amb la finalitat de mantenir el poder dissuasiu del sistema judicial i l'important paper que exerceix en la defensa de la prohibició de la tortura (vegeu Okkali c. Turquia, núm. 52067/99, par. 65-66, 17 d'octubre de 2006; Ali i Ayşe Duran, par. 61-62; Zeynep Özcan c. Turquia, núm. 45906/99, par. 42, 20 de febrer de 2007; i Dimitrov i altres, par. 142-143)".

11 - La STEDH de 24 de juliol de 2012, en el cas B.S. c. Espanya (par. 40): "Si no fos així, malgrat la seva importància fonamental, la prohibició legal general de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants seria, en la pràctica, ineficaç per la qual cosa seria possible als agents de l'Estat, trepitjar els drets dels subjectes (Assenov i altres c. Bulgària, 28 d'octubre de 1998, par. 102, Recopilació 1998-VIII)".

Ciutat de la Justícia - Valentina Lazo

3.1. Jutjats i tribunals: quines situacions ens trobem?

Un dels principals actors del sistema penal són els jutjats i tribunals. Les mancances en la seva tasca són especialment greus, ja que representen la darrera –i màxima– institució de control i rendició de comptes que pot posar fi a la impunitat de la violència institucional.

Entre les vulneracions detectades des d'Irídia, es destaquen les següents:

- Incompliment de la doctrina constitucional sobre la investigació eficaç de denúncies per maltractaments i tortura, així com una impunitat específica en relació amb les tortures del franquisme i la transició.
- Durant la investigació, doble vara de mesurar en l'exigència de compliment dels requeriments judicials. Això es manifesta especialment en els casos ocorreguts al CIE.
- Mancances estructurals, no només durant la instrucció, sinó durant tot el procediment judicial:
 - Assumpció inqüestionable de la versió policial: la versió dels agents s'accepta de manera inqüestionable, influint en la valoració de la resta de proves disponibles.
 - Lentitud excessiva dels procediments: Els casos de tortura i maltractaments es tramiten amb una lentitud superior a altres procediments penals, fet que perjudica les víctimes i pot acabar implicant, de facto, la impunitat dels fets denunciats.
- Aquest 2024, aplicació d'amnistia a perpetradors d'actes de tortura i maltractaments, basada en una interpretació de la Llei contrària als estàndards internacionals de drets humans.

A continuació, s'exposen cadascuna d'aquestes mancances de forma detallada.

3.1.1. Manca d'investigació

A pesar del marc legal anterior, es detecta que, davant de denúncies per tortures o tractes inhumans o degradants, els jutjats d'instrucció tendeixen a arxivar les actuacions prematurament, fins i tot quan hi ha indicis sòlids. Aquest arxivament es produeix sense practicar les diligències mínimes d'investigació exigides per la doctrina constitucional. En alguns casos, s'arxiven les actuacions o s'inadmeten les querelles i en altres, s'incoa un procediment per delictes lleus, fet que impedeix investigar possibles delictes de tortura i genera una situació d'impunitat.

Aquesta dinàmica obliga les víctimes a recórrer contra aquestes resolucions davant l'Audiència Provincial, provocant una demora innecessària –els recursos poden trigar entre cinc mesos i més d'un any a resoldre's–, o fins i tot una impunitat absoluta si el procediment no es reobre.

Dels 49 litigis penals en curs, s'han identificat les següents actuacions irregulars en els jutjats d'instrucció:

- Inadmissió directa de la querella – 4 casos
- Admissió de la denúncia, però tramitació per procediment de delictes lleus – 8 casos (en 5 d'ells, la persona denunciada no va ser notificada).
- Sobreseïment prematur abans de practicar diligències essencials – 20 casos

És a dir, **en 32 dels 49 casos (65,3% del total), en algun moment s'ha arxivat la causa, s'ha tramitat com a delictes lleus o s'ha inadmet la querella sense practicar totes les diligències d'investigació raonables, disponibles, eficaces i pertinents.**

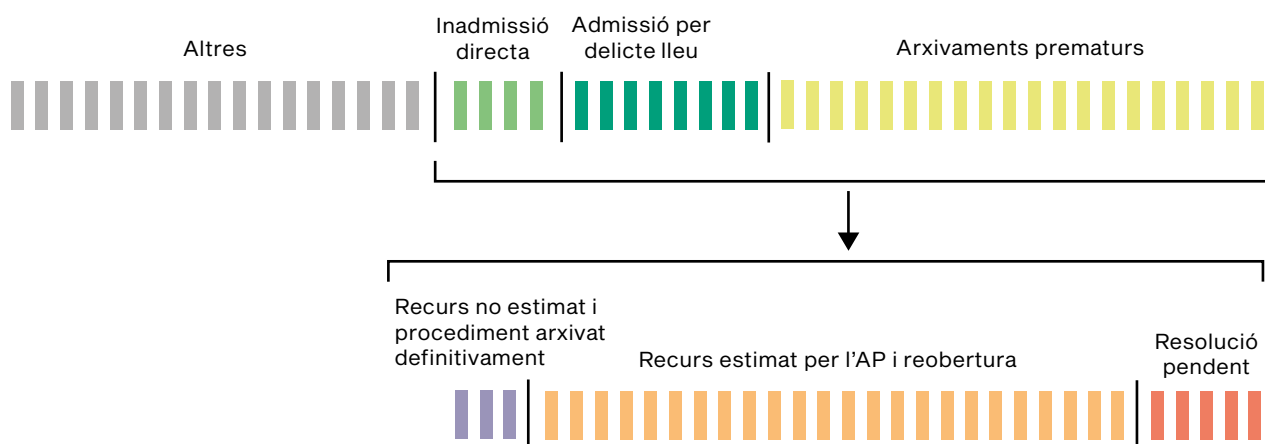
En 24 dels 32 casos, instàncies superiors han revisat la decisió i han ordenat al jutjat d'instrucció investigar degudament:

- Dels casos on hi ha hagut una inadmissió directa de la querella:
 - En 1 cas, l'Audiència Provincial ha estimat el recurs d'Irídia i ha ordenat la reobertura i la investigació.
 - En els altres 3 casos, els recursos encara estan pendents de resolució.
- Dels casos tramitats directament com a delictes lleus:
 - En 6 dels 8 casos, el recurs d'Irídia ha estat estimat, i s'ha ordenat l'obertura d'una investigació efectiva.
 - En 1 cas, el recurs està pendent de resolució al Tribunal Constitucional.
- Dels procediments on hi ha hagut arxivaments prematurs sense investigació:
 - En 17 dels 20 casos, l'Audiència Provincial ha estimat el recurs i ha ordenat la reobertura.
 - En 2 casos, el recurs no ha estat estimat i el procediment ha quedat definitivament arxivat.
 - En 1 cas, la resolució encara està pendent.

Aquestes dades evidencien que, tot i que instàncies superiors acaben confirmant el deure d'investigar en molts casos, els jutjats d'instrucció continuen tancant els procediments abans de realitzar una investigació efectiva, causant un endarreriment greu en el procediment i generant una sobrecàrrega a les víctimes o, fins i tot, la impunitat.

Un cas paradigmàtic d'aquesta problemàtica és el destacat a la **fitxa C01**, en què el Jutjat va arxivar directament la denúncia per tractes inhumans o degradants sense escoltar la víctima ni la testimoni, malgrat l'existència d'un informe mèdic de lesions i una gravació en vídeo dels fets.

Un altre exemple és el cas de la **fitxa C06**, arxivat l'abril de 2023 sense haver practicat cap diligència. Aquest cas ha estat posteriorment reobert per l'Audiència Provincial, confirmant la necessitat de realitzar una investigació efectiva.

Casos en que hi ha hagut una manca d'investigació per part dels jutjats i situació actual

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

C02

Títol del cas: **Infiltració policial als moviments llibertaris**

Lloc: **Barri de Sant Andreu (Barcelona)**

Resum dels fets:

Entre els anys 2020 i 2022, l'agent D.H.P., membre del Cos Nacional de Policia, es va infiltrar en els moviments socials del barri de Sant Andreu de Barcelona. Per dur a terme la infiltració, l'agent va mantenir relacions sexe-afectives amb diverses activistes del moviment llibertari, fet li va permetre, d'una banda, accedir a determinats espais polítics, i, de l'altra, legitimar la seva imatge d'activista mentre emmascarava la seva veritable identitat com a agent de policia.

La instrumentalització de les activistes amb qui l'agent D.H.P. va mantenir aquestes relacions constitueix una pràctica d'Estat que suposa una greu vulneració del dret a la dignitat de les persones i a la seva integritat moral, amb un clar biaix de gènere.

Aspectes destacables:

- El Jutjat d'Instrucció núm. 21 de Barcelona va decidir no admetre a tràmit la querella interposada contra D.H.P. i el seu superior jeràrquic per delictes contra la integritat moral i contra l'exercici de drets fonamentals, entre d'altres. La resolució es va basar en l'argument que els fets no eren constitutius de delicte, sense valorar la contundent prova aportada ni practicar cap diligència d'investigació.
- El juliol de 2024, la Secció 5a de l'Audiència Provincial de Barcelona va ratificar la inadmissió a tràmit de la querella, tancant la porta a investigar uns fets que podrien constituir delictes de tortura o contra la integritat moral.
- L'octubre de 2024, s'ha interposat un recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional per vulneració dels drets a la integritat moral (art. 15 CE), la intimitat (art. 18 CE) i la tutela judicial efectiva (art. 24 CE), motivada per la manca d'una investigació judicial efectiva.

3.1.2 La impunitat específica de les tortures del franquisme i transició

La Llei 20/2022, de 19 d'octubre, de Memòria Democràtica (LMD) reconeix expressament el dret a la investigació "de les violacions dels drets humans i el Dret Internacional Humanitari ocorregudes durant la Guerra i la Dictadura, així com el període comprès entre la mort del dictador i l'entrada en vigor de la Constitució Espanyola".¹² Aquest reconeixement integra el dret a un recurs efectiu en casos de greus vulneracions dels drets humans, oferint una via per posar fi a la impunitat dels crims del franquisme.

¹² - Article 29.1 Llei 20/2022, de 19 d'octubre, de Memòria Democràtica. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-17099>

No obstant això, **la doctrina del Tribunal Suprem ha tancat qualsevol possibilitat d'investigació penal dels crims del franquisme**, fins i tot abans de l'entrada en vigor de la LMD. Aquest 2024, el Tribunal Constitucional ha establert que la LMD no pot substituir-lo en la interpretació dels drets fonamentals, ni tampoc definir delictes i les seves penes. Segons aquesta resolució, la llei no permet aplicar les normes del Dret Penal Internacional de manera directa o indirecta, ni per investigar o jutjar fets no tipificats en aquell moment ni per aplicar-hi la imprescriptibilitat o la no amnistia.

Aquest 2024, l'Audiència Provincial de Barcelona ha confirmat la inadmissió de les dues querelles interposades després de l'entrada en vigor de la LMD per crims de lesa humanitat mitjançant tortures, en nom de **Carles Vallejo** i dels germans **Maribel i Pepus Ferrándiz**. En ambdós casos, les querelles s'han inadmes de pla, sense practicar cap diligència d'investigació.

Els jutjats fonamenten la inadmissió de les querelles per tortures del franquisme en tres arguments principals:

- a. **Principi de legalitat penal i irretroactivitat de les disposicions desfavorables**
- b. **Prescripció del delictes**
- c. **Aplicació de la Llei 46/1977 d'Amnistia, de 15 d'octubre**

Aquests tres obstacles es veuen desvirtuats des de la perspectiva del Dret Internacional. En primer lloc, perquè el principi de legalitat penal i irretroactivitat no pot aplicar-se als crims internacionals, fins i tot si van succeir abans de la seva tipificació interna en l'ordenament jurídic espanyol. Si s'acceptés aquesta interpretació, mai s'haurien pogut jutjar els crims del nazisme o del règim de Pinochet. Segons el Dret Internacional, la seva investigació és imperativa a la llum de les obligacions derivades de tractats internacionals ratificats per l'Estat espanyol.

En segon lloc, pel que fa a la prescripció, els fets denunciats per Irídia són crims contra la humanitat. Les tortures perpetrades a Via Laietana, 43 durant el franquisme es van cometre dins d'un pla sistemàtic contra una part de la població, la qual cosa els fa imprescriptibles. Aquesta interpretació està consolidada en el Dret Internacional convencional, especialment en la Convenció sobre la imprescriptibilitat dels crims de guerra i dels crims de lesa humanitat, text adoptat i obert a la signatura, ratificació i adhesió per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 26 de novembre de 1968, així com per l'Estatut de Roma, l'instrument constituït de la Cort Penal Internacional de 1998.

En últim lloc, pel que fa a l'aplicació de la Llei 46/1977 d'Amnistia, de 15 d'octubre,¹³ diversos mecanismes de Nacions Unides i instàncies internacionals han estat crítics amb la interpretació judicial d'aquesta llei per part dels tribunals espanyols. El Relator Especial de les Nacions Unides ha assenyalat que l'actual redactat de la Llei¹⁴ no impedeix que les autoritats judicials puguin investigar els fets i els seus responsables. Diversos organismes de dret internacional han reiterat a l'Estat espanyol que l'Amnistia no és aplicable als crims de lesa humanitat, ja que la tortura i els crims internacionals no són amnistiables.

La LMD va establir la creació de la Fiscalia Especialitzada en Drets Humans i Memòria Democràtica, que el 2024 ha iniciat el desplegament, encara en procés, de fiscals delegades a les Fiscalies Provincials. Tanmateix, aquestes fiscalies es troben amb pocs recursos i eines per dur a terme investigacions penals efectives, la qual cosa limita el compliment de l'obligació d'investigar i defensar la legalitat en matèria de drets humans.

¹³ - Llei 46/1977 d'Amnistia, de 15 d'octubre. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1977-24937>

¹⁴ - L'article 6 de la Llei 46/1977 d'Amnistia, de 15 d'octubre, només preveu l'extinció de la responsabilitat criminal derivada de les penes imposades o que es poguessin imposar.

Davant la impunitat de les tortures del franquisme i la transició, Irídia ha interposat aquest 20 de novembre de 2024 la primera denúncia per delictes de lesa humanitat mitjançant tortures en nom de Blanca Serra. Aquesta denúncia s'ha presentat davant la Fiscal Delegada de Drets Humans i Memòria Democràtica de Barcelona, coincidint amb el quaranta-novè aniversari de la mort del dictador. Francisco Franco. L'objectiu és que aquesta Fiscalia dugui a terme una investigació efectiva en aplicació de la LMD i de l'Estatut Orgànic del Ministeri Fiscal¹⁵ (EOMF).

C03

Títol del cas: **Denúncia de tortures a Via Laietana 43 durant la transició**

Lloc: **Via Laietana 43 (Barcelona) i Direcció General de Seguretat (DGS) a Madrid**

Resum dels fets:

Blanca Serra Puig i la seva germana Eva Serra –companya de militància política i de repressió, traspassada el 3 de juliol de 2018– van ser detingudes en quatre ocasions entre febrer de 1977 i març de 1982. Aquestes detencions es van dur a terme per agents de la policia, sota la supervisió dels seus superiors jeràrquics i en el marc de les estructures del Cos General de Policia. Els agents actuaven sota la Sisena Brigada Regional d'Investigació Social de la Prefectura Superior de Policia de Barcelona, amb seu a Via Laietana, 43 (Barcelona) i a la Direcció General de Seguretat (DGS) a Madrid.

Ambdues van ser detingudes en condicions torturants i sotmeses a actes especialment cruents de tortura, motivats per la seva ideologia política, la defensa de la catalanitat i la seva condició de dones militants, dissidents i transgressores que, a través de la seva activitat política, qüestionaven el sistema patriarcal i la seva relegació a l'esfera privada i domèstica.

Aspectes destacables:

- Els fets s'emmarquen en el context repressiu del franquisme, en què la tortura formava part d'un pla sistemàtic dut a terme a través d'una estructura institucional organitzada amb aquest propòsit.
- Aquesta estructura repressiva no es va dissoldre amb la mort del dictador, sinó que es va mantenir durant la transició democràtica, sense depurar responsabilitats ni reformar els organismes policials, sent el cas de la Blanca i l'Eva Serra un cas paradigmàtic d'aquesta realitat.
- Aquesta és la primera denúncia que es presenta davant la Fiscal Delegada de Drets Humans i Memòria Democràtica perquè dugui a terme una investigació efectiva.
- Els centres on van ser detingudes i torturades, Via Laietana, 43 (Barcelona) i la DGS de Madrid, continuen sent símbols de la tortura i la repressió. A més, Via Laietana, 43, continua sent un espai policial, mentre que la societat civil continua reclamant que es transformi en un espai de memòria, arxius i centre d'interpretació de la tortura.

¹⁵ - Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-837>

3.1.3 La doble vara de mesurar

Un dels factors que afavoreix la impunitat en l'enjudiciament dels casos de violència institucional és la laxitud amb què els jutjats exigeixen a les administracions públiques una actuació diligent en la tramitació de les diligències d'investigació, especialment quan aquestes tenen algun tipus de relació o responsabilitat en els fets denunciats.

D'aquesta manera, es detecta una doble vara de mesurar en els procediments judicials: els jutjats tenen una major exigència cap a les acusacions particulars, populars i les defenses, especialment pel que fa al compliment dels terminis processals i a la pràctica de diligències d'investigació que amb les administracions públiques i el Ministeri Fiscal. Des d'Irídia s'ha detectat aquesta laxitud amb els centres penitenciaris, el CIE, la Divisió d'Afers Interns dels Mossos d'Esquadra o la Direcció General de Policia, entre d'altres.

Els jutjats tenen la potestat per requerir informació a les administracions públiques quan aquesta sigui rellevant per a la investigació, ja sigui per identificar funcionaris públics responsables dels fets denunciats o aclarir pràctiques específiques de l'Administració en relació amb els fets investigats. A més, poden marcar terminis concrets per a la presentació d'informes o oficis, reiterar els requeriments en cas de manca de resposta o sancionar les administracions per incompliment, fins i tot incoant procediments per obstrucció de la justícia.

Tanmateix, en la pràctica, els jutjats sovint no apliquen aquestes mesures amb la mateixa contundència que exigeixen a altres actors del procediment, cosa que genera una **dinàmica d'obstrucció i paralització dels processos judicials**. Aquesta permissivitat afavoreix la impunitat dels agents implicats, atès que els terminis es dilaten sense conseqüències per a l'Administració.

Un exemple clar de l'anterior és el **cas d'A.E.M.**, qui va patir tortures en un centre penitenciar mentre es trobava en privació de llibertat. En el procediment judicial iniciat arran de la seva denúncia, el Jutjat ha requerit fins a tres vegades al centre penitenciar de Quatre Camins un informe sobre els fets. **L'administració penitenciària ha ignorat aquests requeriments**, fet que ha provocat la paralització del procediment durant més de deu mesos.

Tot i que l'Administració ha rebut el requeriment judicial i no l'ha complert, el jutjat no l'ha advertit de possibles sancions, no s'ha iniciat cap procediment per incompliment, ni s'han pres mesures per garantir que es compleixi la diligència d'investigació acordada.

C04

Títol del cas: **Maltractament i context torturant en l'aïllament per COVID**

Lloc: **CIE de la Zona Franca de Barcelona**

Resum dels fets:

B.Z. va ser sotmès a un règim d'aïllament al CIE després de donar positiu en COVID. La cel·la on va ser retingut no disposava de cap moble, ni llit ni cadira, tampoc tenia llum artificial i només comptava amb una finestra a l'exterior. Només el deixaven sortir per anar al lavabo i no li permetien anar-hi sempre que ho demanava, obligant-lo a fer les seves necessitats per la finestra. El menjar li era entregat de males maneres, llençant-lo a terra.

A causa dels impactes del context ja descrit, B.Z. es va intentar autolesionar. En resposta, agents de la Policia Nacional del CIE van entrar a la cel·la, el van immobilitzar i el van colpejar.

Dies després, B.Z. va interposar una queixa pel tracte que estava rebent durant l'aïllament. Com a represàlia, els agents el van immobilitzar de manera deshumanitzant i el van agredir novament. A causa de les agressions i de la situació descrita, B.Z. va trencar el fluorescent del bany i es va autolesionar amb els vidres, provocant-se talls. Des del CIE se li va proporcionar assistència mèdica, però no psicològica.

Un cop finalitzat l'aïllament per covid, quan B.Z. ja havia tornat a la seva cel·la habitual, va tenir una discussió amb un agent, que li va clavar un cop al clatell amb la mà oberta.

Aspectes destacables:

- Tots els llocs on es van produir les diferents agressions estaven dotats de càmeres de videovigilància. A la denúncia inicial, es va sol·licitar al Jutjat que requerís la custòdia de les imatges per evitar-ne la destrucció.
- Tot i que el Jutjat va acordar a temps aquesta diligència i va emetre un ofici al CIE perquè remetés totes les gravacions, algunes imatges mai es van arribar a remetre. El CIE va donar una primera resposta al cap d'una setmana, però no va ser fins dues setmanes després que va comunicar que part de les imatges havien estat esborrades pel temps transcorregut des de la seva gravació.
- El Jutjat no va reiterar la petició de les imatges ni va demanar més explicacions sobre les gravacions eliminades. Tampoc es va prendre cap mesura per sancionar el CIE, malgrat que la desaparició d'aquestes proves impossibilitava l'aportació d'una evidència essencial per aclarir els fets denunciats.
- Després de dos anys d'investigació penal, el Jutjat d'instrucció va acordar el sobreseïment i arxivament de la causa. L'Audiència Provincial de Barcelona va confirmar aquesta decisió, argumentant la manca d'indicis suficients per continuar el procediment.
- Aquest 2024, s'ha interposat un recurs d'empara al Tribunal Constitucional per vulneració del dret a la tutela judicial efectiva i a la prohibició de la tortura, especialment, per la falta de diligència del Jutjat per garantir la declaració de la víctima i en l'incompliment del CIE en la seva obligació d'aportar totes les gravacions dels fets, com a principals motius d'impunitat.

3.1.4 Les vulneracions s'agreguen al CIE

Des d'Irídia, s'han detectat múltiples obstacles en el procés de denúncia de maltractaments al CIE de Barcelona. Aquests obstacles es presenten tant abans de la interposició de la denúncia, com després de ser presentada.

Les persones internes al CIE es troben en una **situació d'indefensió**, ja que no tenen les condicions necessàries per accedir a la justícia en les mateixes condicions que qualsevol altra persona. És notable, per exemple, la dificultat per a poder designar formalment advocades i procuradores, perquè no poden realitzar una designa *apud acta* (designació gratuïta davant presència judicial). Tampoc mitjançant poders notariais, ja que es troben privades de llibertat. Tot i que en les denúncies presentades per Irídia en representació de persones internes al CIE sempre se sol·licita que els jutjats competents citin de manera urgent les persones denunciants per a fer-los l'oferiment d'accions, ratificar-se en la denúncia i poder fer l'apoderament *apud acta*, en la majoria dels casos no s'arriba a fer perquè **la persona és deportada abans que el jutjat ho tramiti**.

En segon lloc, són els **Jutjats de Guàrdia** d'incidències els que reben i registren les qüestions relatives al CIE, incloses les denúncies per maltractaments. En alguns casos, aquests no es consideren competents per tramitar aquestes denúncies, i això fa que no sempre acordin a temps la pràctica de les diligències urgents i d'assegurament de proves. En altres casos, tot i tramitar la denúncia, no acorden les diligències urgents per no considerar-les necessàries ni urgents.

Aquesta **carència en la pràctica de diligències urgents** fa que, quan finalment el Jutjat d'Instrucció competent assumeix la investigació, moltes proves ja han desaparegut: les càmeres de videovigilància han estat esborrades, les persones denunciants o testimonis ja no es troben al CIE perquè han estat deportades o posades en llibertat, o les evidències físiques de les lesions han desaparegut. Aquest fet provoca, en la majoria dels casos, que el jutjat d'instrucció acordi l'arxivament dels procediments per falta d'indícis.

En tots els casos en què Irídia ha recorregut la decisió d'arxivament, **l'Audiència Provincial l'ha revocat** i ha ordenat la reobertura del procediment, la presa de declaració dels denunciants i la localització de les víctimes, fins i tot amb cooperació internacional o mitjans telemàtics. No obstant això, quan es produeix la resolució de l'Audiència poden haver passat mesos o anys des dels fets, sense ni tan sols haver declarat la víctima. **Durant aquest temps**, moltes víctimes han estat **deportades** i exposades a **condicions de vulnerabilitat extrema**. Algunes han **desaparegut o han mort**, quedant els fets en **total impunitat**.

En definitiva, actualment **fallen els mecanismes** perquè la persona denunciant des del CIE sigui protegida i no deportada abans de prendre-li declaració per tal de garantir la prova més essencial del delictes.

Aquestes traves invisibilitzen els casos de violència institucional al CIE, causant la indefensió de les persones afectades. La manca de xarxa de suport i acompanyament –tant econòmic com psicosocial– fa que moltes víctimes no puguin sostenir un procés judicial llarg i costós.

Sovint, aquestes persones es troben en una **situació vital extremadament delicada**, on la seva prioritat és la supervivència davant el trencament imminent del seu projecte de vida. Això dificulta encara més la seva capacitat per fer front a aquests processos i ressalta les dificultats i vulnerabilitats a les quals s'enfronten.

Cal tenir en compte que en l'ordenament jurídic espanyol, el dret penal i, en particular, el dret a no ser sotmès a tortures, està per sobre del dret administratiu sancionador. Aquest darrer és el relatiu al compliment d'una sanció administrativa de la Llei d'Estrangeria (LOEX),¹⁶ –l'únic causant de la privació de llibertat d'aquestes persones al CIE–. Per tant, **és contrari a l'ordenament jurídic** que l'execució

¹⁶ - Ley Orgánica 4/2000, de 11 de enero, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-544>

CIE Barcelona - Valentina Lazo

d'una sanció administrativa pugui comprometre l'exercici de drets fonamentals com el de la tutela judicial efectiva en un procediment penal.

Una altra deficiència que afavoreix la impunitat en context de privació de llibertat, és la **irregular i deficient atenció mèdica al CIE**, que es troba externalitzada pel Ministeri de l'Interior a l'empresa privada Clínica Madrid.¹⁷

L'expedient de licitació i adjudicació del servei mèdic sanitari a aquesta empresa privada vulnera el principi d'ideïtat del contracte, -principi establert a la Llei de Contractes del Sector Públic (LCSP)-,¹⁸ ja que l'òrgan de contractació no ha justificat la idoneïtat de l'objecte del contracte per satisfer les necessitats de les persones estrangeres internades.

A més, s'ha constatat des d'Irídia que els **informes mèdics** del servei sanitari del CIE presenten greus deficiències. En molts casos no hi consten les lesions o no s'inclouen les dades del facultatiu que fa l'exploració. Aquestes deficiències, junt amb la dilació dels procediments i la manca de celeritat en la realització de les proves essencials del delictes impedeixen que els informes forenses siguin de qualitat o concloents.

Les mancances identificades en l'accés als tribunals i la utilització dels mitjans de prova pertinents **suposa un autèntic fracàs del poder judicial en la garantia dels drets fonamentals de les persones internes al CIE que denuncien**

17 - El 14 de febrer de 2023 el comissari en cap de la Unidad Central de Expulsiones y Repatriaciones (UCER), integrada a la Comisaría General de Extranjería y Fronteras, va signar el plec de prescripcions tècniques per a la contractació de reconeixements mèdics i assistència sanitària als CIE per cobrir el servei entre primer de juny de 2023 i 31 de maig de 2025 (número d'expedient Z23EX001/0506).

18 - Articles 28 de la Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic, en relació amb els articles 99.1 i 116 de la LCSP. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>

maltractaments. A més, suposa una revictimització de les persones internes: primer, com a víctimes d'agressions, discriminació o abusos per part dels responsables de garantir la seva seguretat; i després, per les vulneracions de drets per part de les mateixes autoritats i institucions encarregades de protegir-les.

A més, aquestes dificultats específiques d'accés a la justícia al CIE contribueixen a l'augment de la impunitat de la violència policial i el reforç de la desconfiança de les persones internes en els mecanismes de garanties i control i la perpetuació d'una dinàmica d'impunitat estructural.

C05

Títol del cas: Impunitat de les tortures a interns després d'un intent de fuga

Lloc: CIE de la Zona Franca de Barcelona

Resum dels fets:

Al setembre de 2017, després d'un intent de fuga d'algunes persones internes al CIE de Barcelona, diversos agents de la Policia Nacional van emprendre una represàlia violenta contra els implicats. Els agents van colpejar diverses persones internes, les van separar en dos espais diferents i les van mantenir tancades durant diverses hores. Posteriorment, van ser traslladades individualment als lavabos i habitacions, on van ser novament agredides, insultades i sotmeses a situacions humiliants. Algunes víctimes van presentar queixes formals al CIE l'endemà dels fets, indicant explícitament la seva voluntat de denunciar.

Aspectes destacables:

- A la denúncia interposada per Irídia es va demanar, com a diligència d'investigació urgent, que s'oficiés al CIE per a que remetés les imatges de les càmeres de seguretat, així com la suspensió de qualsevol ordre d'expulsió de les víctimes fins que se'ls prengués declaració. A causa de la demora del Jutjat d'Instrucció núm. 30 de Barcelona en requerir les imatges, aquestes ja havien estat esborrades quan es va efectuar la petició. El Jutge instructor tampoc va acordar la suspensió de les ordres d'expulsió, fet que va provocar que mai es pogués prendre declaració a les víctimes ni realitzar un reconeixement mèdic forense de les lesions patides.
- Després de diverses resolucions de sobreseïment dictades pel Jutjat d'Instrucció – i posteriorment revocades per l'Audiència Provincial, gràcies als recursos interposats per Irídia – es van practicar les diligències d'investigació que encara eren disponibles.
- L'última resolució judicial ha confirmat l'arxivament del cas, en lloc d'enviar-lo a judici. El principal motiu pel qual l'Audiència Provincial ha confirmat el sobreseïment el 2024 ha estat la impossibilitat de prendre declaració als denunciants per haver estat expulsats del territori espanyol.
- Aquest 2024, Irídia ha interposat un recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional, que ha estat inadmès a tràmit per falta de transcendència constitucional.

3.1.5 La inqüestionabilitat de la policia

Des del Servei d'Atenció i Denúncia d'Irídia s'ha detectat que, en moltes ocasions, els jutjats i tribunals **assumeixen de manera inqüestionable la versió policial** en els procediments penals. De forma reiterada, es dona per vàlid el relat dels agents sense contrastar-lo adequadament amb altres proves que puguin corroborar la versió de la víctima.

És important recordar que, **en el procediment penal, els agents de l'autoritat no gaudeixen de presumpció de veracitat**, a diferència del que succeeix en el procediment administratiu sancionador, on la seva paraula és prova suficient per interposar sancions, encara que també es permeti presentar prova en contra.

A això s'afegeix que, en els processos penals, els agents de l'autoritat denunciats presten declaració en qualitat d'investigats per la presumpta comissió d'un delicte, i per tant, la seva versió forma part d'un relat exculpatòri emparat en el dret de defensa que els assisteix. En altres paraules, d'acord amb les normes del procediment penal, **no tenen l'obligació de dir la veritat** en la seva declaració perquè declaren com a investigats, no com a testimonis i els empara el dret a no autoinculpar-se. Igualment, quan els agents de les FCS declaren en qualitat de testimonis, la llei tampoc els atorga, d'entrada, més credibilitat que altres testimonis.¹⁹

D'altra banda, el Tribunal Constitucional s'ha pronunciat sobre com ha de ser valorada la informació policial aportada en els casos de denúncia de tortures o maltractaments. Així, ha establert que **els informes policials són valoratius i depenen de les observacions dels mateixos agents**, per tant, **no poden ser assumits com a veritat absoluta**.²⁰ Fins i tot, ha arribat a sostenir que una investigació judicial conduïda exclusivament per la policia implicada en els fets pot vulnerar el dret a una investigació independent i imparcial.²¹

Malgrat això, de manera habitual, **els jutjats i tribunals donen prioritat a la versió policial mentre qüestionen sistemàticament la credibilitat de les víctimes**, fins i tot quan aquestes declaren com a **testimonis-perjudicades, sota jurament de dir la veritat i comptant amb indicis sòlids que corroboren el seu relat**. Indicis sòlids com informes medico-forenses, informes psicològics o psiquiàtrics, pericials basades en el Protocol d'Istanbul²² o fotografies de les lesions. Inclús quan es disposa de la presència de testimonis directes dels fets, el seu relat també és qüestionat.

Davant aquesta realitat, des del Servei s'ha pogut constatar que **la gravació dels fets esdevé, en molts casos, l'única garantia perquè el procediment judicial no sigui arxivat i continuï**. Aquest fet resulta especialment greu tenint en compte que els casos de maltractament o tortura presenten una dificultat probatòria inherent perquè sovint ocorren en espais d'opacitat. Això fa que el relat de la persona denunciant sigui, en molts casos, la única prova principal, només complementada per elements perifèrics que poden ser limitats o inexistents, -com gravacions o testimonis-.²³

El TC ha reconegut aquesta dificultat probatòria dels casos de tortures o maltractaments, considerant que justifica, precisament, la necessitat d'iniciar la

19 - STS 920/2013, d'11 de desembre, FJ 2.

20 - STC 53/2022, de 4 de abril, FJ 4.

21 - STC 124/2022, de 10 de octubre, FJ 4.

22 - El Protocol d'Istanbul, com a marc legal internacional sobre la documentació de la tortura altres i maltractaments, quant a la valoració del relat de la persona denunciant, estableix que s'ha de constatar la seva consistència amb els signes psicològics o físics, per tal de dictaminar-se la seva compatibilitat amb una possible situació de tortura o altres maltractaments.

23 - I respecte, s'ha de tenir present que la jurisprudència del Tribunal Suprem (entre altres, STS 172/2022, de 24 de febrer, FJ 3r), en aquests tipus de delictes que tenen lloc en la clandestinitat, ha establert que el relat de la víctima pot ser prova de càrrec suficient per enervar la presumpció d'innocència de la persona acusada. Això és possible si es compleixen tres requisits: (a) no hi ha incredibilitat subjectiva, com per exemple, motius de ressentiment o venjança entre les parts; (b) el relat és versemblant, amb corroboracions objectives del fet; i (c) la incriminació de la víctima és persistent, clara i sense contradiccions al llarg del temps.

investigació judicial, fins i tot quan la base de proves pot semblar insuficient.²⁴

Un patró detectat especialment preocupant és la **criminalització de les víctimes de violència institucional** atenent el context en què succeeixen els fets. Un exemple paradigmàtic són els casos que tenen lloc en **context de protesta**. S'han detectat casos en els quals **es responsabilitza les persones pel dany sofert argumentant-se que assumien aquest risc per haver participat en una manifestació** o concentració en què s'estaven produint càrregues policials. Aquesta interpretació no només vulnera el dret a la tutela judicial efectiva, sinó també el dret fonamental de reunió i manifestació.

Una de les característiques de l'impacte de la tortura és la dificultat per narrar l'experiència, la sensació d'incomprensió i fins i tot el propi qüestionament i culpabilització. Per això, el fet que la institució encarregada d'escoltar i investigar aquesta experiència **qüestioni i criminalitzi** la persona denunciant és altament impactant. Per la persona, aquesta situació es tradueix en una col·laboració entre les institucions que han perpetrat l'agressió i les que haurien de proporcionar justícia, mantenint la víctima en una posició de vulnerabilitat. La criminalització de la víctima també afecta al **suport social necessari per al procés de reparació** i afecta la seva capacitat de restablir-se, ja que genera desconfiança i aïllament. Per a una veritable reparació, és necessari un reconeixement clar dels fets i un tracte digne durant tot el procés.

“Jo només estava exercint el meu dret a manifestar-me i el que vaig aconseguir va ser acabar mutilada. La gràcia és que, pel jutge que portava el meu cas, la meua mutilació va ser considerada justa perquè jo m'hi vaig exposar. Això vol dir que no és segur sortir al carrer a manifestar-se?” Jove manifestant del cas C06.

Des del Servei també s'ha constatat **l'existència d'un biaix racista en seu judicial**, que accentua la **manca de credibilitat envers les persones racialitzades, tot aprofundint en els estereotips i prejudicis racistes**. S'ha detectat que aquesta manca de credibilitat ha suposat un qüestionament específic en relació amb la motivació real de la denúncia interposada o la criminalització de la víctima, responsabilitzant-la de la situació viscuda i del dany sofert.

S'ha tingut constància que aquest biaix racista, a vegades, ve precedit de la criminalització segons la perfilació ètnico-racial duta a terme pels cossos de seguretat quan la seva actuació s'origina perquè els agents relacionen l'aparença de la persona amb la presumpta comissió d'un fet delictiu. És a dir, s'ha detectat que **el perfilament racial amb freqüència actua com a porta d'entrada a abusos policials encara majors**.²⁵

“Els vaig donar el meu document com sempre, perquè a nosaltres sempre ens paren, ja sabem com és. (...) Volia denunciar, però ja no, ja sé com és i que no canviarà ni en 200 anys.” O.J, agredit per agents de Mossos d'Esquadra a Rubí.

24 - STC 34/2008, de 25 de febrer, FJ 7.

25 - Irídia & RIS, Racismo policial en el Estado español. Un análisis cualitativo del sesgo racial en la práctica de parada, identificación y registro policial (2024), pàg. 30. Disponible a: https://iridia.cat/wp-content/uploads/2025/01/Informe_racismo_policial-WEB-corregit.pdf

C06

Títol del cas: **Impacte de foam i pèrdua d'ull d'una manifestant**

Lloc: **Confluència entre la Via Augusta i el carrer Bosch, Barcelona**

Resum dels fets:

El 16 de febrer de 2021, una jove de dinou anys va rebre l'impacte d'un projectil de foam disparat per un agent de la BRIMO dels Mossos d'Esquadra mentre participava en una manifestació multitudinària en defensa de la llibertat d'expressió i en rebuig per l'empresonament del cantant Pablo Hasél.

El tret va impactar-li directament a la cara, causant-li la mutilació del seu ull dret i greus seqüeles físiques, estètiques i psicològiques.

Aspectes destacables:

- El procediment penal es va iniciar al Jutjat d'Instrucció núm. 1 de Barcelona. Tot i la lentitud del procediment, es van practicar diligències d'investigació necessàries i pertinents per a l'esclariment dels fets, dirigint-se la investigació contra dos escopeters dels Mossos d'Esquadra i el seu superior jeràrquic.
- Irídia va aportar un dictamen pericial elaborat pels experts d'Omega Research Foundation, analitzant el protocol d'ús dels projectils de foam dels Mossos d'Esquadra i les normes del fabricant de l'arma. Els experts van concloure que el protocol de Mossos era contrari a les recomanacions del fabricant, ja que permetia el seu ús a partir de 20 metres, en lloc dels 30 metres que recomanava el fabricant.
- La investigació de la Divisió d'Afers Interns (DAI) dels Mossos requerida pel Jutjat va identificar els agents que van participar en l'actuació, però no va identificar l'autor concret del tret ni va avaluar si l'ús del foam es va fer d'acord amb el protocol.
- No obstant l'anterior, el 8 de maig de 2024, es va dictar interlocutòria de sobreseïment i arxivament del cas per no considerar-se acreditat que l'actuació fos delictiva. El Jutjat instructor sostenia que la jove assumia el risc de ser ferida per haver participat en la manifestació. L'Audiència Provincial de Barcelona va confirmar l'arxivament del cas, impeding la possibilitat de celebració de judici. Davant d'aquesta situació, Irídia ha interposat un recurs d'empara davant el TC. En el moment de tancament d'aquest informe, encara està pendent de resolució sobre la seva admissibilitat.

3.1.6 La lentitud de la justícia

En general, els processos judicials impliquen una sèrie de passos amb terminis concrets, com la interposició de la denúncia, la recollida de proves pericials, les declaracions i la presentació de recursos. Aquest procés pot generar una gran càrrega per a les persones afectades, que sovint han d'enfrontar-se a tràmits desconeguts i difícils de gestionar.

En contraposició, el procés de recuperació psicosocial segueix un ritme molt diferent: es produeix en temps més flexibles, relacionats amb la integració de l'experiència viscuda i l'adaptació a una nova situació en totes les esferes de la vida. Aquesta desconexió entre els temps judicials i els temps personals pot dificultar seriosament el procés de recuperació, forçant la víctima a mantenir-se immersa en un procediment que no s'adapta a les seves necessitats emocionals i psicològiques.

Per a moltes persones, el final del procés judicial és viscut com un tancament simbòlic de l'experiència, o com a mínim, una manera de donar-li sentit i facilitar la seva integració dins la nova realitat. Però quan el procediment es prolonga excessivament en el temps, especialment sense avenços clars, es genera la sensació que el cas "cau en l'oblit", impedit que la persona pugui avançar en la seva recuperació i quedant simbòlicament atrapada en el moment dels fets, sense poder continuar amb el seu projecte vital.

Els costos del procés judicial no són només emocionals i temporals, sinó també econòmics. Des del SAIDAVI s'ofereix un servei gratuït, de manera que les persones afectades no han d'assumir despeses legals, és Irídia qui cobreix el cost real del procediment. Tot i així, mantenir-se pendent de les novetats judicials, assistir a les citacions judicials o sotmetre's a proves pericials genera un desgast considerable, incompatibilitats amb horaris laborals o acadèmics i altres impactes personals, especialment en persones en situació de vulnerabilitat. Per aquestes persones, sostenir aquest esforç al llarg del temps esdevé encara més difícil, ja que sovint han de conciliar aquestes exigències amb altres necessitats vitals, com l'estabilitat econòmica, familiar, laboral i emocional. Això fa que el procés judicial sigui especialment desgastant i que s'acabi experimentant una doble càrrega: per una banda, la necessitat de buscar justícia; per altra, la dificultat de gestionar les repercussions personals i socials del procés.

"Cada vegada que tinc notícies vostres [Irídia, sobre el procés que va començar fa 5 anys] ho revisc tot, torno enrere amb el malestar. Se'm fa molest i difícil recordar tot el procés." A.T., agredit per un agent de la Brimo durant les protestes d'octubre del 2019.

La saturació del sistema de justícia ha augmentat en la darrera dècada, provocant dilacions excessives que aguditzen la revictimització secundària.²⁶ En els casos de denúncia de violència institucional, Irídia ha detectat que els procediments judicials es dilaten de forma excessiva, en part per aquesta sobrecàrrega general dels jutjats, però també específicament pels obstacles i les dilacions específiques d'aquests casos.

En els casos en què s'ha aconseguit arribar a judici, **la Sentència no ha arribat fins 5 anys després dels fets en 3 ocasions i 4 anys en una altra.**

Aquesta lentitud és especialment preocupant en la fase d'instrucció. La Llei d'Enjudiciament Criminal (LECrim)²⁷ preveu el termini legal per a realitzar la investigació en 12 mesos. Si no s'acorden totes les diligències d'investigació en aquest temps, cal demanar la seva pròrroga, abans que acabi el termini, cada 6 mesos. En cas que, a causa de la lentitud i saturació dels mateixos jutjats, aquesta pròrroga

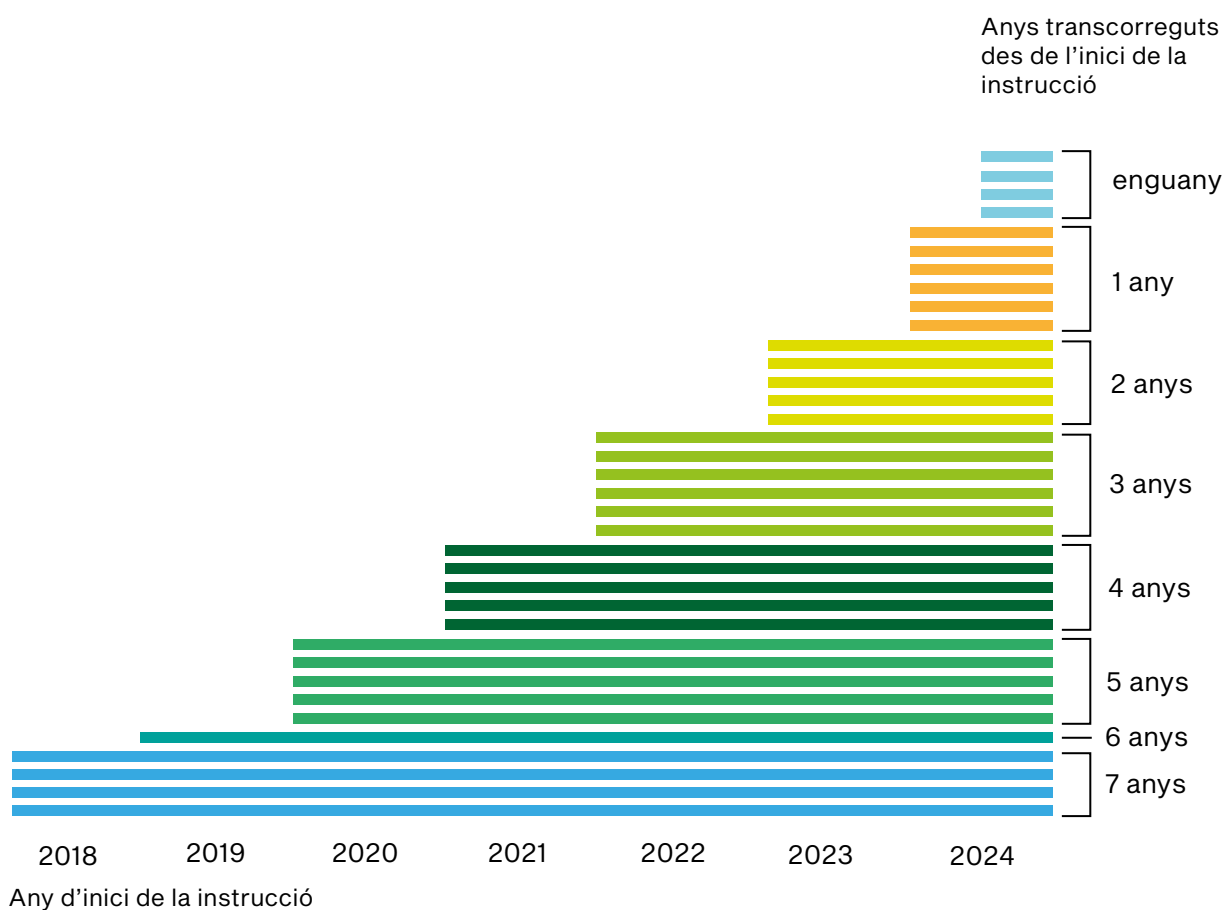
26 - Informe al Parlament 2023 de la Síndica de Greuges de Catalunya, març 2024. Pàgs. 322 i 323 sobre l'Administració de Justícia a Catalunya.

27 - Article 324 del Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

no s'acordi dins el termini, pot suposar l'arxivament del procediment sense haver recavat totes les proves necessàries per portar els fets a judici. Es tracta d'una causa especialment greu d'impunitat dels casos de tortures i maltractament perquè recau exclusivament en aquest mal funcionament de sistema judicial. Ha succeït en un dels litigis d'Irídia en què el mateix Jutjat d'Instrucció reconeix en la seva resolució que denega la pròrroga de la instrucció únicament degut a l'error del propi jutjat de no haver tramitat a temps la petició formulada dins el termini per part de l'acusació particular.

Dels 36 procediments que actualment es troben encara en fase d'instrucció o fase intermitja, 4 es van iniciar fa 7 anys, 1 fa 6 anys, 5 litigis fa 5 anys i 5 més fa 4 anys que estan en instrucció. 6 fa 3 anys, 5 fa 2 anys i 6 es van engegar el 2023. Només 4 corresponen a denúncies interposades el 2024. És a dir, la fase d'instrucció dels litigis d'Irídia té una **durada mitjana de 3,14 anys**.

Com s'ha referit, la sobrecàrrega generalitzada dels jutjats no és l'únic factor que causa la lentitud dels procediments per denúncies de violència institucional. Com s'ha exposat en apartats anteriors, la doble vara de mesurar a l'hora d'exigir el compliment dels terminis i oficis o l'arxivament de les actuacions de manera injustificada i la necessitat d'acudir a instàncies superiors per reobrir els procediments és una de les principals causes de l'especial dilatació en el temps dels procediments per maltractaments o tortures.

Durada de la fase d'instrucció dels litigis d'Irídia

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

C07

Títol del cas: **Pèrdua d'un ull per una agressió amb bastó policial a un sol·licitant d'asil**

Lloc: **Frontera Sud, Melilla**

Resum dels fets:

El 2 de març de 2022, Djack, un sol·licitant d'asil de 17 anys, va arribar a l'Estat espanyol saltant la tanca de Melilla, situada als límits d'aquesta ciutat amb el Marroc. En aquell moment, va ser agredit per un agent de la Guàrdia Civil, que el va colpejar a la cara dues vegades amb el bastó policial, impactant directament en el seu ull esquerre. Per a evitar que escapés, l'agent li va propinar un altre cop a l'esquena. L'agressió li va causar la perforació de l'ull esquerre i la pèrdua irreversible de la visió, a més de greus seqüeles físiques, estètiques i psicològiques.

El març de 2023, Irídia, en representació del jove, va interposar una querella per delictes de tortura i/o contra la integritat moral i delictes de lesions causant pèrdua o inutilitat d'un òrgan principal.

Aspectes destacables:

- El 24 d'abril de 2023, el Jutjat d'instrucció va dictar una interlocutòria de sobreseïment i arxivament directe, sense practicar cap diligència d'instrucció essencial per a la investigació dels fets.
- Irídia va interposar recurs d'apel·lació contra l'arxivament. El Ministeri Fiscal es va oposar al recurs. El 2 d'octubre de 2023, l'Audiència Provincial de Màlaga va acordar la reobertura del cas.
- El procediment no s'ha iniciat fins un any després de la interposició de la querella. En data de tancament d'aquest informe, encara no s'ha pres declaració a la víctima ni s'ha practicat cap diligència d'investigació per identificar l'autor dels fets, malgrat haver estat sol·licitades a la querella i ordenades per l'Audiència Provincial.
- Encara avui, Djack pateix un sofriment greu provocat per les conseqüències irreversibles de les lesions i la revictimització durant el procés, afectant significativament el seu funcionament diari, funcions físiques i generant-li també un important impacte en la seva salut emocional i psicològica.

Com a exemple de l'anterior, es destaca que en el **cas de l'I.B.**, que va patir una agressió racista per part de la Guàrdia Urbana de Cornellà de Llobregat el 2022,²⁸ s'ha hagut d'esperar més d'un any perquè es fes l'avaluació dels impactes emocionals derivats de l'agressió. **El procediment va estar aturat durant 10 mesos** únicament esperant aquesta diligència, que havia estat acordada d'ofici pel jutjat.

Hi ha casos en què el procediment judicial ha estat aturat durant un any sencer. Aquest és el cas de la querella interposada a nom de **Carles Vallejo** per tortures del franquisme, que ha estat **aturada durant un any i tres mesos** esperant la resolució d'un recurs d'apel·lació presentat l'octubre de 2023.

Tot l'anterior provoca una lentitud en els litigis que, a banda de dificultar el procés de reparació per a les víctimes de violència institucional, posa en risc la continuïtat dels procediments i pot afavorir l'aplicació d'atenuants per dilacions indegudes als agents de policia i funcionaris encausats. Aquesta situació contravé el mandant d'investigar eficaçment les denúncies per tortures, garantir una adequada reparació i l'aplicació de penes i sancions adequades als autors del delictes.

28 - Cas destacat a l'Informe sobre Violència Institucional d'Irídia de 2022, pàg. 25.

3.1.7. L'Amnistia

L'11 de juny de 2024 va entrar en vigor la Llei Orgànica 1/2024, de 10 de juny, d'Amnistia per a la normalització institucional, política i social a Catalunya (d'ara endavant, Llei d'Amnistia).²⁹ Es tracta d'una llei necessària, que retorna al camp de la política i al debat públic allò que mai hauria d'haver entrat en l'àmbit judicial. No obstant això, aquesta llei ha estat utilitzada per a deixar impunes diversos casos de tortura i maltractaments comesos per agents policials.

La Llei d'Amnistia preveu una excepció expressa segons la qual queden fora de l'amnistia aquells actes constitutius de tortura i/o tractes inhumans o degradants que vulnerin l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans (CEDH). Diversos Jutjats han desatès aquesta excepció i han acordat el sobreseïment lliure d'agents acusats d'actes que poden constituir vulneracions de l'article 3 CEDH.

És jurisprudència del TEDH que **els actes que poden constituir tortura o maltractaments no són amnistiables**.³⁰ A més, cal tenir en compte el que es disposa a la Convenció de Nacions Unides Contra la Tortura i altres tractes inhumans o degradants, ratificada per l'Estat espanyol, i especialment el que estableix el seu òrgan interpretatiu, el Comitè Contra la Tortura (CAT), que ha establert³¹ que les amnisties per actes de tortura o altres tractes inhumans o degradants són incompatibles amb les obligacions dels Estats que han ratificat la Convenció. En el mateix sentit s'ha pronunciat el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides (CDH).³²

Aquest marc normatiu obliga els poders públics a interpretar la Llei des d'una perspectiva centrada en la protecció dels drets fonamentals, també la d'Amnistia. Amnistiar a agents acusats de tortures i maltractaments suposa garantir la impunitat, negar el dret de les víctimes a la reparació i incomplir el deure de l'Estat d'investigar i enjudiciar els responsables. **Aplicar l'amnistia en aquests casos envia un missatge de tolerància cap a la tortura i el maltractament.**

Existeix una consolidada jurisprudència del TEDH que exigeix, amb caràcter general, l'assoliment d'un cert nivell de gravetat perquè s'entengui que el maltractament i tracte inhumà o degradant vulnera l'article 3 CEDH, és a dir, perquè sigui considerat inamnistiable. Aquest requisit s'ha d'analitzar tenint en compte les circumstàncies concretes del cas, l'autor dels fets, les lesions i impactes causats i inclús les característiques de la víctima o com ella mateixa ha viscut els fets en relació amb l'afectació a la seva dignitat.³³ Aquest **criteri del "llindar mínim de gravetat"** és el que els Jutjats han utilitzat per no aplicar l'excepció de l'amnistia als agents de policia acusats.

Tanmateix, el TEDH també ha establert que, **quan l'autor dels fets és un membre de les FCS de l'Estat**, es considera que **el llindar mínim de gravetat se supera automàticament**. Qualsevol ús de la força per part d'agents policials que no sigui estrictament necessari atempta contra la dignitat humana i, per tant, constitueix una violació de l'article 3 del CEDH i no es pot amnistiar.³⁴

Aquesta jurisprudència no està sent aplicada per part dels jutjats espanyols en la seva interpretació de la Llei d'Amnistia. **Aquest 2024 s'ha aplicat l'amnistia en diversos procediments, en els quals s'acusa agents de la Policia Nacional i de**

29 - Llei Orgànica 1/2024, de 10 de juny, d'Amnistia. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2024-11776>

30 - CAT/C/GC/3: Comentari General sobre l'aplicació de l'article 14 pels Estats Part; CAT, 2012. Disponible a: <https://docs.un.org/es/CAT/C/GC/3>

31 - CAT/C/GC/3: Comentari General sobre l'aplicació de l'article 14 pels Estats Part; CAT, 2012. Disponible a: <https://docs.un.org/es/CAT/C/GC/3>

32 - Comentari General núm. 20 sobre la prohibició de la tortura o altres tractes, penes cruels, inhumanes o degradants en relació amb l'article 7 del Conveni de Drets Civils i Polítics de 1992. Disponible a: https://conf-dts1.unog.ch/1%20SPA/Tradutek/Derechos_hum_Base/CCPR/00_2_obs_grales_Cte%20DerHum%20%5BCCPR%5D.html#GEN20

33 - STEDH Irlanda c. Regne Unit; Aksoy c. Turquia, de 18 desembre 1996; Krastanov c. Bulgària, de 30 setembre de 2004 o M.S.S. c. Bèlgica i Grècia, de 2011.

34 - STEDH de l'assumpte Bouyid c. Bèlgica, de 28 de setembre de 2015.

Mossos d'Esquadra per fets constitutius de **tortura o tractes inhumans** o degradants. Són fets que, d'acord amb el redactat de la Llei i la jurisprudència del TEDH, clarament superen aquest llindar mínim de gravetat, ja que es tracta d'actuacions policials amb un ús de la força innecessari o desproporcionat dirigit a humiliar i degradar a les víctimes.

El cas més conegut és el del procediment contra els agents responsables de **les càrregues de l'1-O a Barcelona**, on el Jutge instructor ha decidit, després de més de set anys d'investigació, **amnistiar als 46 agents** investigats per considerar que les seves actuacions no van superar el mencionat "llindar mínim de gravetat". Irídia ha interposat recurs d'apel·lació contra aquesta decisió, juntament amb altres acusacions particulars i populars. El cas ha de ser resolt per la Secció Tercera de l'Audiència Provincial de Barcelona.

El de l'1-O no ha estat l'únic cas de maltractaments o tortures on s'ha amnariat als agents investigats. També s'ha aplicat l'amnistia als **5 agents de Policia Nacional** investigats per l'agressió dins d'un portal a **G.B.**, com a represàlia per la seva participació en les manifestacions contra la sentència del procés (2019). En aquest cas, Irídia també ha interposat recurs d'apel·lació.

En l'àmbit psicosocial, l'amnistia ha trencat les expectatives de reparació de moltes víctimes. Per les persones afectades, la lentitud del procés, les dificultats en la investigació i els anys d'espera tenien sentit en el marc d'un sistema judicial que els permetria, com a mínim, portar a judici als perpetradors del dany. Amb l'aplicació de la Llei d'Amnistia, el sentit del procés es perd, així com el valor de tota la lluita i les energies posades. Moltes de les persones afectades no només denunciaven per si mateixes, sinó també amb un sentit de col·lectivitat sota la creença que les persones que estan exercint el dret a protesta mai haurien de patir violència policial. El fet que aquest tracte cruel i acarnissat per part d'agents de les FCS de l'Estat pugui quedar impune agreuja la sensació d'indefensió.

L'aplicació indeguda de la Llei d'Amnistia també ha suposat que algunes de les persones afectades decideixin no continuar endavant amb el procediment, sol·licitant que no es recorregués l'aplicació de l'amnistia als seus agressors. Després de tants anys de sostenir un procediment i davant la perspectiva d'haver de fer front als impactes i pressió d'un judici contra agents de les FCS, l'aplicació de l'amnistia té un efecte dissuasiu en les persones afectades, que prefereixen passar pàgina, inclús en aquest context d'impunitat.

En relació amb els litigis d'Irídia, aquest 2024 **s'ha aplicat l'amnistia a 59 agents, dels quals, 51 són del Cos de Policia Nacional i 8 de Mossos d'Esquadra**. Tots els procediments, iniciats el 2017 o 2019, havien finalitzat la fase d'investigació i s'havia considerat que hi havia suficients indicis per portar-los a judici per delictes de lesions, contra la integritat moral o tortures.

És a dir, s'ha amnariat a 59 agents, que després de 7 i 5 anys respectivament, ja estaven pendents de judici o en fase d'escrit d'acusació.

En data de tancament de l'informe, s'ha recorregut l'amnistia respecte a 52 agents, recursos que estan pendents de resolució per l'Audiència Provincial. No s'ha recorregut l'amnistia a 7 agents de Mossos d'Esquadra, ja que la víctima no volia continuar amb el procés. Irídia litiga altres causes on tant les defenses, l'Advocacia de l'Estat o el Ministeri Fiscal encara poden sol·licitar l'aplicació de l'Amnistia.

C08

Títol del cas: **Agressió injustificada amb bastó policial a una manifestant**

Lloc: **Aeroport de Barcelona-El Prat**

Resum dels fets:

El 14 d'octubre de 2019, a la concentració a l'Aeroport de Barcelona-El Prat contra la sentència del Tribunal Suprem que condemnava els dirigents polítics i socials del Procés, un agent de la BRIMO dels Mossos d'Esquadra va agredir de manera totalment gratuïta una manifestant. La va colpejar amb el bastó policial a la cama esquerra, provocant que caigués a terra. Tot i estar immòbil a terra, l'agent va continuar colpejant-la, etzibant-li diversos cops amb una trajectòria vertical.

A conseqüència de l'agressió, la jove C.C. va patir policontusions a extremitats superiors i inferiors, lesions als canells i esquinç al turmell dret. A més de les lesions físiques, va sofrir lesions psíquiques que van causar un fort patiment psicològic, incloent-hi Trastorn d'Estrès Posttraumàtic (TEPT), a causa de la gratuïtat de l'actuació amb finalitat d'atemptar a la seva dignitat.

Aspectes destacables:

- El 23 d'octubre de 2019, es va interposar la denúncia. Després d'un primer intent per part del Jutjat d'instrucció de tramitar el procediment per delictes lleus, l'Audiència Provincial de Barcelona va admetre el recurs interposat per Irídia i va ordenar l'inici d'un procediment de diligències prèvies.
- Es van practicar les diligències d'investigació corresponents per a l'esclariment dels fets i identificació del responsable i, finalment, el Jutjat va decidir continuar amb el procediment pel seu enjudiciament.
- El juny de 2022, Irídia va formular un escrit d'acusació per delictes contra la integritat moral i per delictes de lesions, amb l'agreujant de prevalença de càrrec públic. No obstant l'evidència dels fets i els indicis, el Ministeri Fiscal va decidir no formular acusació contra l'agent, causant un notable endarreriment del procediment.
- Després de gairebé quatre anys dels fets, el juny de 2023, es va dictar interlocutòria d'obertura de judici oral contra l'agent acusat. Se'l portava a Judici.
- Restant només pendent assenyalament de data per a la celebració del judici oral, el juliol de 2024, la defensa de l'agent va sol·licitar l'extinció de la responsabilitat penal de l'agent per aplicació de la Llei d'Amnistia. El Ministeri Fiscal es va mostrar a favor de la seva aplicació i l'Audiència Provincial de Barcelona va dictar interlocutòria de sobreseïment lliure, considerant amnistiats els fets objecte del procediment.
- El 12 de setembre de 2024, Irídia va interposar recurs d'apel·lació davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya contra la resolució de l'Audiència Provincial. En data de tancament de l'informe, el recurs encara està pendent de resolució.

3.2. Com (no) actua el Ministeri Fiscal

El Ministeri Fiscal té un rol essencial en el sistema penal espanyol, ja que la seva missió és promoure l'acció de la justícia en defensa de la legalitat, els drets de la ciutadania i l'interès públic tutelat per la llei. Tanmateix, el seu mandat inclou una funció essencial: la protecció dels drets de les víctimes, especialment en casos de vulnerabilitat.

Dins del procediment penal, el Ministeri Fiscal hauria d'instar l'autoritat judicial a l'adopció de les mesures cautelars que siguin procedents i la pràctica de les diligències adreçades a aclarir els fets i identificar els autors. També vetllar per la protecció processal de les víctimes, promovent l'execució dels mecanismes d'ajut i assistència, hi hagi acusació particular o no.³⁵

En molts dels casos representats per Irídia, tanmateix, el Ministeri Fiscal, lluny de complir les funcions que li han estat assignades, pren una postura completament absent, deixant sola a la víctima. Fins i tot ha mostrat actituds hostils vers la persona que ha denunciat uns fets de violència institucional. A vegades, inclús, adopta una postura defensiva dels perpetradors.

En aquest sentit, les xifres recollides per Irídia respecte del rol del Ministeri Fiscal en els seus casos d'aquest 2024 són molt preocupants.

Dels 49 litigis penals, només en 12 la Fiscalia ha tingut un **paper proactiu en la investigació o acusació**. Es comptabilitza com a "proactiva" qualsevol actuació com pot ser comparèixer en els interrogatoris, adherir-se als recursos de l'acusació particular, interposar escrits en favor de la investigació o inclús formular acusació en judici sense haver fet cap actuació durant la fase d'instrucció.

En 20 dels 49 litigis, el Ministeri Fiscal ha tingut una **postura contrària a la investigació** efectiva, realitzant accions com oposar-se a la personació de l'acusació popular, demanar l'arxivament de les actuacions sense haver practicat les diligències essencials, sol·licitar la inadmissió directa de la querrela, promoure l'absolució de l'acusat malgrat l'existència d'indícis o proves contundents, demanar l'aplicació de l'amnistia en casos de maltractaments o instar diligències per criminalitzar la víctima.

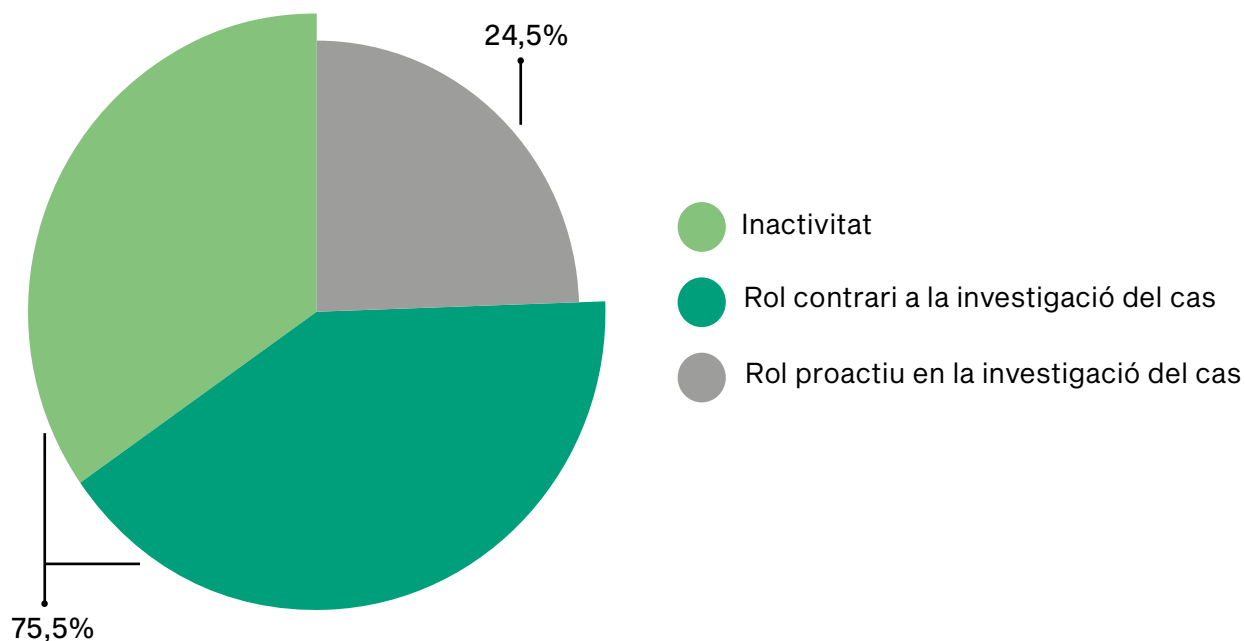
En els 17 casos restants, el Ministeri Fiscal ha estat completament inactiu.

En cap dels 49 litigis, el Ministeri Fiscal ha sol·licitat mai **mesures de protecció** per a la víctima ni ha preguntat per les seves necessitats.

En alguns casos, els i les Fiscals, lluny de complir la seva funció de protecció de la víctima i de l'interès general, han esdevingut un **agent revictimitzador**, qüestionant-ne el relat i esdevenint un factor clau en la perpetuació de la impunitat.

La impunitat genera un impacte psicosocial rellevant, ja que produeix un trencament en les creences sobre la justícia i la confiança en aquesta, al mateix temps que agreuja la sensació d'indefensió i la desesperança. A nivell col·lectiu, la desconfiança en l'aparell judicial, la creença que davant un agent policial el ciutadà no serà cregut i la por de ser revictimitzat exerceixen un efecte dissuasiu a l'hora de denunciar, fet especialment greu perquè debilita l'estat de dret.

35 - Article 3 de la Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-837>

Rol de la fiscalia en els litigis d'Irídia

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

Que aquest qüestionament provingui del Ministeri Fiscal és especialment greu, ja que és la institució responsable de vetllar per la protecció dels drets de les víctimes, evitant que se'ls causi un dany addicional en el curs del procediment penal. Aquesta protecció inclou que les víctimes siguin **tractades amb dignitat i respecte**, així com proporcionar mesures per a la seva protecció durant les declaracions i evitar exposar-les a situacions que els puguin causar més dolor. Certament, resulta paradoxal que un dels mecanismes existents per protegir a la víctima, en tantes ocasions, esdevingui la causa del dany.

Un exemple dels casos en què la Fiscalia té un **rol de defensa dels perpetradors i contrari a la investigació efectiva** dels fets denunciats és l'actuació del Fiscal Delegat de la Secció de Criminalitat Informàtica en el procediment assumit per Irídia aquest 2024, dins la campanya "**Irídia vs. PEGASUS**", tal com es destaca a la **fitxa de cas C09**.

També és significatiu en aquest aspecte el rol que ha adoptat el Ministeri Fiscal en els procediments judicials seguits per les **càrregues policials de l'1-O**. En la causa principal, la Fiscalia va demanar l'aplicació de la Llei d'Amnistia per a tots els agents investigats, tot i que les seves actuacions podrien constituir tractes inhumans o degradants. D'altra banda, en el procediment sumari seguit per les càrregues policials de l'1-O produïdes al Carrer Sardanya, que van acabar amb la pèrdua d'un ull de **Roger Español** per bala de goma, el Ministeri Fiscal va sol·licitar l'obertura de judici oral contra Roger Español per un delictes d'atemptat contra l'autoritat. Al mateix temps, va demanar el sobreseïment lliure de les actuacions respecte a tots els agents processats per entendre que la seva actuació no va ser delictiva en tractar-se d'una resposta "proporcional" a l'hostilitat dels manifestants.

La segona situació representativa destacada es basa en aquells casos en què el Ministeri Fiscal té un rol d'inactivitat i passivitat, deixant la càrrega de l'acusació en mans de l'acusació particular, és a dir, la víctima. Un exemple d'aquesta inactivitat és la tramitació del procediment penal iniciat arran de **la mort d'A.C.** després de l'aplicació de sis descàrregues amb un Dispositiu Conductor d'Energia (DCE) per part d'un agent del Cos dels Mossos d'Esquadra.³⁶ Es destaca que en un cas tan greu de mort per ús d'armament policial, el **Ministeri Fiscal no ha instat la**

36 - Cas destacat a l'Informe anual de Violència Institucional d'Irídia de 2023, pàg. 23.

pràctica de cap diligència d'investigació. A l'inici del procediment, no va interposar cap recurs contra les decisions de sobreseïment i arxivament prematur del procediment. Un cop reoberta la investigació, quan ha assistit a la pràctica dels interrogatoris i declaracions de testimonis i pèrits interessats per l'acusació particular, ha tingut un rol merament testimonial, sense fer preguntes ni requerir informació.

El mateix exemple es dona en un **cas de maltractaments a la presó de Quatre Camins**, en què el Fiscal no va ni tan sols assistir als interrogatoris dels 10 funcionaris de presons citats a declarar com investigats per delictes de tortura ni tampoc a la declaració com a testimoni de la víctima.

Una mostra més de les **deficiències del Ministeri Fiscal** com a mecanisme clau de la prevenció i persecució de la tortura i maltractaments és visible en la **Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de 2024**, que refereix l'activitat de 2023 (la Memòria, d'ara endavant).³⁷

S'observa, a la Memòria, una dispersió de les dades sobre delictes de tortura i contra la integritat moral comesos per autoritat o funcionari públic. Això dificulta l'obtenció de conclusions precises i l'elaboració d'una anàlisi efectiva, ja que la informació rellevant es troba fragmentada.

El delictes de tortura s'analitza, en un primer moment, a l'apartat desè de la Memòria dins dels delictes d'odi i discriminació. S'indica, de manera molt significativa del que s'ha anat exposant, que durant el 2023 el Ministeri Fiscal no ha realitzat cap diligència preprocesal d'investigació, ni cap escrit d'acusació relatiu a tortures per motiu de discriminació. Manca, però, una dada imprescindible: quin és el nombre de denúncies presentades per tortures tant directament a la Fiscalia com als jutjats.

Sobre aquesta qüestió, la Memòria assenyala que els sistemes informàtics dels jutjats i de la Fiscalia en el conjunt del territori no tenen prevista la classificació ni la quantificació de les denúncies i procediments per delictes d'odi i discriminació.³⁸

Es considera molt rellevant que en la seva Memòria, el Ministeri Fiscal, només comptabilitza com a casos de maltractament i tortures aquells casos seguits contra agents policials per fets qualificats, inicialment, com a delictes contra la integritat moral comesos per autoritat o funcionari públic o tortures. És a dir, queden fora de la Memòria tots aquells casos de maltractament o tortures en què la qualificació inicial sigui d'altres tipus delictius com el delictes de lesions, detenció il·legal, amenaces, coaccions, agressions sexuals, etc. Així com aquells casos comesos per funcionaris de presons o agents de seguretat privada en funcions de seguretat pública.

D'aquells casos, restringits, que sí que comptabilitza la Memòria, es conclou que "el 2023 es va dictar 1 única sentència per tortures i 26 sentències per delictes contra la integritat moral comesa per funcionari públic, enfront de 2 i 37 sentències respectivament l'any 2022".³⁹ Es desconeix, però, quina va ser l'actuació de la Fiscalia en aquests casos o quin va ser el sentit de les sentències.

Aquestes xifres disten molt de la realitat observada per Irídia des del Servei d'Atenció i Denúncia, per la qual cosa es fa patent la incapacitat del Ministeri Fiscal, en la seva configuració actual, d'actuar de forma efectiva com una institució clau de l'Estat per a investigar les denúncies de tortura i maltractaments, assegurar el seu enjudiciament i la reparació de les víctimes.

37 - Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de 2024. Disponible a: https://www.fiscal.es/memorias/memoria2024/FISCALIA_SITE/index.html

38 - Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de 2024, pàgs. 871 i 873.

39 - Memòria de la Fiscalia General de l'Estat de 2024, pàgs. 1044 i 1045.

C09

Títol del cas: **Irídia contra PEGASUS**

Resum dels fets:

L'advocat Andreu Van Den Eynde és un dels tres advocats espiats amb el programari "Pegasus" de NSO Group. A diferència dels 18 casos reconeguts oficialment per l'Estat, el seu cas forma part dels 47 casos d'espionatge sense autorització judicial, ni assumptió de responsabilitats oficials.

Van Den Eynde va ser espiat durant el confinament per la Covid-19, l'1 de maig de 2020, mentre exercia la seva tasca professional principalment per mitjans telemàtics. En aquell moment, era el defensor de diversos líders polítics independentistes catalans, alguns d'ells empresonats. El mètode utilitzat per presumptament infectar el seu dispositiu va suposar l'accés a tota la informació emmagatzemada i utilitzada des del dispositiu.

Quan es va fer públic el Catalan Gate, Van Den Eynde va interposar una querella per actes d'espionatge i intercepció de comunicacions, intrusió il·legal en dispositius informàtics i per adquisició i producció de precursors de l'espionatge. Irídia ha assumit la seva representació lletrada el gener de 2024, en el procediment seguit al Jutjat d'Instrucció núm. 24 de Barcelona.

Aquest espionatge vulnera en cadena els drets a la intimitat i el secret de les comunicacions, el dret de defensa, la llibertat d'informació i suposa un atac frontal a l'Estat de Dret.

Aspectes destacables:

El Ministeri Fiscal ha bloquejat i obstaculitzat sistemàticament la investigació duent a terme, entre d'altres, les següents accions:

- S'ha oposat a l'acumulació de totes les causes en un únic procediment, tot i l'evident existència d'identitat subjectiva dels investigats, provocant duplicitat de procediments i un endarreriment de la investigació.
- S'ha oposat a la personació de la Generalitat de Catalunya com a acusació popular.
- Ha bloquejat totes les diligències d'investigació dirigides a NSO Group i els seus responsables penals, així com al Centre Nacional d'Intel·ligència (CNI) i els seus membres.
- S'ha oposat a la coordinació d'informació entre els diferents òrgans judicials que co-neixen dels diferents procediments.
- Ha qüestionat repetidament les proves pericials aportades, inclòs l'informe de The Citizen Lab.
- S'ha oposat a l'ampliació de la querella contra els representants legals de les empreses responsables de Pegasus, arribant fins i tot a contradir decisions fermes dictades pel Jutjat instructor i l'Audiència Provincial.

3.3. Les mancances del Torn d'ofici

Disposar d'un advocat o advocada per **garantir la tutela judicial efectiva** és un dret fonamental recollit a la Constitució Espanyola⁴⁰ que, en casos de maltractaments, s'emmarca també en el **deure internacional dels Estats de prevenir i investigar de forma efectiva i suficient els casos de denúncies per tortura**, tracte inhumà o degradant i actuacions contra la integritat física i moral per part de funcionaris o agents.

El dret a l'assistència lletrada té com a finalitat assegurar l'efectiva realització dels principis d'igualtat de les parts i de contradicció, que imposen als òrgans judicials el deure positiu d'evitar desequilibris entre les respectives posicions processals o limitacions en la defensa que puguin generar a alguna d'elles la indefensió.

Des del SAIDAVI ja fa anys que es van detectant importants mancances en l'assistència jurídica que es presta des del torn d'ofici en casos de violència institucional. És fruit d'aquestes mancances que Irídia proposa la creació d'un torn d'ofici especialitzat en violència institucional.

Aquesta proposta, que s'ha anat incloent i presentant en diferents moments i àmbits, -des del Pla d'acció fins a la Comissió d'Estudi sobre el Model Policial del Parlament de Catalunya, on va ser aprovada com a mesura número 40 i que es troba actualment pendent de la seva implementació-, té com a objectiu donar resposta a les situacions de violència que, tot sovint, queden desateses i reforcen la idea en les persones que les pateixen que la violència, quan prové de funcionaris públics, queda impune.

La formació dels membres del torn d'ofici en drets humans, protocols d'ús de la força i procediments interns de les forces de seguretat així com coneixement dels principals impactes psicosocials de la violència institucional és crucial per a una representació efectiva, assegurant que els abusos siguin degudament investigats i que les víctimes rebin la reparació que els correspon.

Qualsevol persona hauria de poder presentar una denúncia contra un funcionari encarregat de fer complir la llei a una comissaria de policia amb les mateixes garanties que quan es denuncia algú que no ho és. No obstant això, el SAIDAVI ha registrat casos en què les persones afectades assenyalen que se'ls va impedir interposar una denúncia en una comissaria de Mossos d'Esquadra.

Com s'ha anat mencionant anteriorment, quan una persona que ha patit violència institucional vol denunciar, generalment es troba amb més dificultats que en altres casos: arxivament precoç del procediment, manca d'investigació efectiva, qüestionament del seu relat, assumptió de veracitat dels agents, la fiscalia no exerceix el seu rol de protecció de les víctimes, etc. **La intervenció d'un advocat o advocada especialitzada** i coneixedora de totes les especificitats que requereix un procediment d'aquesta naturalesa **és fonamental** per tal que les persones que pateixen violència institucional puguin conèixer els seus drets i rebre **un correcte assessorament jurídic**. La sol·licitud de determinades diligències judicials, la importància d'acreditar els danys psicològics, de demanar mesures de protecció de la víctima o el coneixement dels protocols que regulen l'ús de la força o d'armament policial són elements bàsics per tal que la persona vegi salvaguardats els seus interessos.

No existeix una formació específica des dels col·legis professionals de l'advocacia per abordar correctament els casos de violència institucional. Aquests casos requereixen un coneixement profund no només del marc legal, sinó també de les dinàmiques socials i polítiques que els configuren. **L'assistència lletrada a les persones detingudes** en comissaria i en altres espais de privació de llibertat,

⁴⁰ - Article 24.2 de la Constitució Espanyola.

juntament amb l'examen i reconeixement mèdic i el dret a informar a un tercer de la detenció, constitueixen les **salvaguardes fonamentals davant del maltractament i les tortures** de les persones detingudes segons el TEDH.⁴¹

La presencialitat de l'assistència lletrada, -en contraposició a la pràctica per videoconferència-, és essencial per poder garantir els drets de la persona detinguda i comprovar si aquesta ha patit alguna classe de violència per part dels agents policials o altres funcionaris. Són nombrosos els estudis realitzats per organitzacions de prevenció de la tortura que demostren que la pràctica de les salvaguardes durant la detenció és la mesura que té major impacte en la prevenció de la tortura i la presència de la lletrada a comissaria, és una de les principals salvaguardes.⁴²

Una altra problemàtica que es detecta des del Servei en relació amb l'assistència lletrada es dona en la tramitació de casos de violència institucional **pel procediment de delictes lleus**. En aquest procediment, l'assistència lletrada no és preceptiva, fet que implica, a la pràctica, que la majoria dels procediments avancin sense posar a disposició de la víctima l'assistència lletrada. Aquesta situació suposa un greu desequilibri en els casos de denúncies de violència institucional, ja que una de les parts en el procediment és un agent de l'autoritat.

Tot i això, el TC ja ha determinat que, per evitar la vulneració del dret a la tutela judicial efectiva, la representació lletrada pot sol·licitar-se fins i tot en els procediments en què no és preceptiva la defensa tècnica com seria el cas dels delictes lleus.⁴³ Tanmateix, a la pràctica, les persones que denuncien una actuació policial que es tramita per procediment de delictes lleus, reben directament una citació per comparèixer al judici. Així, en la majoria dels casos, ho fan sense representació lletrada, especialment si no disposen de mitjans econòmics per pagar-ne una de particular. S'ha detectat que tampoc no es notifica a la víctima la decisió de tramitar la denúncia per procediment de delictes lleus, **impossibilitant la interposició d'un recurs** quan els fets reveseixen més gravetat i haurien de ser enjudiciats mitjançant el procediment de diligències prèvies.

La forma d'evitar aquesta situació de **flagrant desequilibri d'armes processals** que, a més, contravé el que es disposa legalment⁴⁴, és saber que es pot presentar un escrit sol·licitant al jutge autorització expressa per comparèixer al judici acompanyat d'un lletrat del torn d'ofici al·legant, precisament, aquest desequilibri i l'abast del contingut del dret a la tutela judicial efectiva. Un cop obtinguda aquesta autorització, la víctima haurà d'adreçar-se a la Comissió d'Assistència Jurídica Gratuïta i sol·licitar una designa per poder anar al judici amb la corresponent representació lletrada d'ofici. Val a dir que aquesta Comissió no procedeix a la designa si no es constata la prèvia autorització judicial malgrat que tal com estableix el Conveni del Torn d'Ofici, la Comissió ha de tramitar la designa amb autorització del jutge o amb compareixença de l'interessat davant la comissió.

41 - STEDH de 18 de setembre de 2008 *Türkan v. Turquia*. Disponible a: <https://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-88393>

42 - *Safeguards during detention*, Association for the Prevention of Torture, France, Setembre 2016 (pàgs. 7, 19, 20).

43 - Sentència TC 47/1987 de 22 d'abril i Sentència TC 22/2001 de 29 de gener.

44 - Tant a l'Estatut de la Victima com en el Programa Marc d'Ordenació de l'Atenció Integral de les Víctimes de l'Oficina d'Atenció a la Victima del Delicte. Disponible a: <https://repositori.justicia.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.14226/51/programa-marc-oavd.pdf>

C10

Títol del cas: **Agressió discriminatòria de la Policia Local a un menor d'edat**

Lloc: **Sant Boi de Llobregat**

Resum dels fets:

El 2 de març de 2023, mentre S.D., menor d'edat, viatjava com a passatger a la part posterior d'una motocicleta, la Policia Local de Sant Boi va iniciar una persecució i va ordenar que s'aturessin. El conductor, que inicialment no es va aturar, finalment ho va fer en una zona boscosa i va intentar obligar el menor a fugir amb ell. S.D. es va alliberar i va romandre quiet al lloc fins que van arribar dos agents.

Els agents el van insultar, el van tirar a terra i, un cop de bocaterrosa, li van doblegar el braç contra l'esquena mentre continuaven insultant-lo i li propinaven puntades de peu. Li van trencar expressament les ulleres i el telèfon mòbil. A continuació, el van emmanillar i el van pujar al vehicle policial, amenaçant-lo i proferint comentaris intimidatoris amb un clar component antigitano.

S.D. va ser traslladat a l'Hospital de Sant Boi, on una altra patrulla es va fer càrrec de la seva custòdia, i posteriorment, a la comissaria dels Mossos d'Esquadra, on va ser posat en llibertat hores més tard per decisió de la Fiscalia de Menors. Des del moment dels fets, S.D. ha desenvolupat simptomatologia posttraumàtica que li ha suposat un impacte vital greu, afectant-lo en l'àmbit familiar, relacional i escolar.

El lletrat designat del torn d'ofici, - per casualitat, especialitzat en casos de violència institucional-, va detectar la situació de maltractaments, va interposar la denúncia davant dels Mossos d'Esquadra, conjuntament amb el menor i el seu progenitor, sol·licitant la custòdia urgent de les proves dels fets.

Aspectes destacables:

- Gràcies a la denúncia ràpida i efectiva, actualment se segueix un procediment penal contra els agents de la Policia Local que van agredir i vexar de manera discriminatòria a S.D. El procediment es troba encara en fase d'instrucció.
- Es tracta d'un cas paradigmàtic que posa en evidència la necessitat de formació específica per als professionals del torn d'ofici en drets humans i violència institucional. Molts casos com aquest queden en total impunitat si la lletrada o lletrat no disposa de formació i experiència per detectar aquestes situacions, o si l'assistència es duu a terme de manera telemàtica.

3.4. Les deficiències en l'àmbit forense

Davant les dificultats exposades per investigar i enjudiciar les denúncies per tortures, és essencial comptar amb tots els agents del sistema judicial per complir amb l'obligació de l'Estat de garantir la prohibició absoluta de la tortura. En aquest sentit, l'assegurament i correcta valoració de la prova per part de la mateixa institució de justícia és fonamental.

La **principal eina forense** per a valorar i acreditar situacions de tortura i maltractaments i els seus impactes és el **Protocol d'Istanbul**.⁴⁵ Segons aquest, una investigació jurídica adequada en casos de tortura ha de complir set aspectes essencials. Un d'ells és l'elaboració d'un informe forense detallat que inclogui un dictamen sobre la compatibilitat de les evidències físiques i psicològiques amb una situació hipotètica de tortura o maltractament. El Protocol d'Istanbul esdevé una eina imprescindible per **recopilar de forma exhaustiva** el relat de la persona afectada, determinar on i com es van produir les lesions, valorar l'afectació emocional i establir la consistència i coherència del relat per tal que es pugui considerar veraç.

A Catalunya, l'**Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya (IMLCFC)** és l'organisme encarregat de realitzar aquestes exploracions i els informes corresponents. Per aquest motiu, el mateix Institut va aprovar, l'any 2016, el "**Protocol d'Actuació Medicoforense d'al·legació a la tortura o maltractament**" (d'ara endavant, el Protocol de l'IMLCFC). Tot i que aquest document pren com a referència el Protocol d'Istanbul, no el recull totalment, fet que en general condueix a **exploracions menys exhaustives**.

Aquest dèficit és especialment notori en la part relativa a l'exploració psicològica, ja que el Protocol de l'IMLCFC només inclou un apartat sobre "estat mental", concepte que es refereix a aspectes cognitius, de llenguatge i processament, però no a l'impacte psicològic. A més, no especifica les proves psicològiques administrades ni inclou aspectes com l'impacte vital de la violència institucional.

Des d'Irídia s'ha observat que, en la majoria dels casos on se sol·licita com a diligència d'investigació una exploració de lesions físiques i psicològiques, o fins i tot, se sol·licita específicament l'aplicació del Protocol d'Istanbul, **no se segueix correctament el Protocol de l'IMLCFC**.

Les mancances més significatives es detecten en els apartats de Mecanisme lesional, Valoració medicoforense i Avaluació psicològica. En general, els informes contenen una **descripció insuficient dels fets**, no identifiquen correctament els victimaris ni els **mecanismes lesionals**. A més, quasi mai inclouen la **compatibilitat de les lesions** amb els fets denunciats en el primer informe forense.

A més, sovint **no es realitza la valoració de l'impacte psicològic**, i quan es fa, es detecta una manca de coneixement sobre l'especificitat dels impactes de la tortura i el maltractament i una aleatorietat en l'ús dels instruments d'avaluació psicològica adequats.

És important destacar que no totes les víctimes de tortura o maltractaments han de presentar un diagnòstic psiquiàtric clínic, ja que l'impacte pot expressar-se de formes no clíniques. A més, cal alertar sobre l'ús generalitzat del concepte de Trastorn d'Estrès Posttraumàtic (TEPT), que si bé és freqüent en les víctimes de tortura, no és l'únic ni es dona en tots els casos.

Contràriament a l'anterior, el Protocol d'Istanbul destaca que sempre s'han d'incloure els exàmens psicològics en l'avaluació de les víctimes de maltractaments i

⁴⁵ - Adoptat per Nacions Unides el 1999, i versió actualitzada 2022. Estableix uns estàndards internacionals pel que fa a la investigació i la documentació de les al·legacions de tortura i altres maltractaments. Tot i que el Protocol d'Istanbul no és legalment vinculant, la seva adopció per Nacions Unides li atorga una autoritat global com a instrument que hauria de ser emprat com a guia de referència en les actuacions de documentació i investigació de la tortura.

que un informe basat exclusivament en l'examen mèdic no es considera complet ni adequat. **Documentar el patiment psicològic de les víctimes és fonamental**, ja que els danys psicològics poden perdurar al llarg del temps, mentre que les lesions físiques poden desaparèixer ràpidament o no ser visibles.

Acreditar aquestes lesions és precisament determinant per a la qualificació del delictes, atès que el patiment físic, però també el mental, és un dels elements del tipus penal de tortura, del delictes contra la integritat moral i del delictes de lesions. Al seu torn, la seva severitat també serà determinant per classificar-lo com a delictes lleu o donar-li una qualificació més greu. El fet que no es valori l'afectació psicològica **invisibilitza lesions i impactes** de la violència institucional i com a conseqüència, **es rebaixa la gravetat del delictes**, fet que es tradueix en **impunitat**.

Aquestes deficiències també contribueixen a la revictimització de la persona afectada, que no veu reflectit el seu patiment ni les afectacions que pateix en el procediment judicial. Per a les víctimes, els pèrits o professionals avaluadors poden representar una nova esperança de reconeixement i validació de la seva experiència i els impactes que han patit. No obstant això, sotmetre's a un peritatge implica, en molts casos, haver de reviure l'experiència traumàtica, fet que pot contribuir a la reparació emocional, però també pot resultar altament revictimitzant. És fonamental, doncs, que la persona se senti escoltada i la seva experiència sigui avaluada en tota la seva complexitat.

“Com quatre vegades a la setmana em venen imatges del que ha passat. És com si fos real quan la policia m'estava pegant, quan m'arriba la porra. També tinc malsons on somio que la policia m'està pegant [...]. Aquí estic millor perquè no veig tota l'estona la tanca, a Melilla em posava fatal, però a Barcelona també hi ha policia i quan surto del metro o vaig pel carrer o em creuo amb algun, em surten una altra vegada els pensaments i un disgust. [...] No puc sentir sorolls o motors o maquinària perquè m'altero [...] Només estic bé si estic dormint o si estic fora a la muntanya on no veig policies i sé que no vindran.” Djack

Només en 1 dels litigis d'Irídia seguits per la via penal, s'ha elaborat, per part del IMLCFC, un informe complet que inclou una descripció detallada dels fets, la identificació del mecanisme lesional i del victimari, una exploració exhaustiva dels impactes psicològics, així com una valoració medicoforense sobre la compatibilitat del resultat de l'exploració amb els fets al·legats.

Aquest informe va ser elaborat per una de les autores del Protocol del IMLCFC. En canvi, **en els altres 20 casos** en què el jutjat ha ordenat aquesta diligència, **el reconeixement forense** no s'ha fet de conformitat amb els estàndards del **Protocol d'Istanbul**.

Un altre element clau és la manca de competència transcultural en l'avaluació dels impactes psicològics, fet que pot conduir a una visió esbiaixada o estereotipada de la persona afectada. És fonamental comprendre el sofriment des d'una perspectiva que integri les creences culturals i religioses de la persona, tenint en compte les seves formes d'expressió, el significat que atribueix a la seva experiència i els valors culturals que la guien.

Un exemple d'aquesta manca de competència es dona en el cas atès pel SAIDAVI, **d'E.C.**, qui va interposar denúncia per haver estat agredida i vexada per la Policia Local de Sabadell entre passejava el seu gos i, posteriorment, sota custòdia policial.

El Jutjat va acordar una avaluació de les lesions i impactes que va ser realitzada per una metgessa forense, que enlloc de realitzar-lo, va sol·licitar una avaluació psicomètrica per part d'un psicòleg forense. L'informe resultant portava com a títol “Altres intervencions: estudi de simulació”. Per tant, si bé és una potestat dels i les professionals forenses realitzar estudis addicionals, en aquest cas, no es va fer l'avaluació de les lesions físiques i psicològiques de la persona afectada tal com s'havia sol·licitat per part del Jutjat. A més, en les conclusions de l'informe sobre una possible simulació, es menciona com a factor condicionant l'“origen

sociocultural divergent (Bolívia)". Es pot entendre que la inclusió d'aquest "factor" està relacionat amb el fet que, segons l'informe, les proves estan "estandarditzades en població espanyola". En cas de ser així, s'hauria d'inferir que les proves poden ser errònies o inclús no vàlides. I, si no és així, es tracta d'una consideració clarament racista per quant, en el marc d'un "estudi de simulació", es té en compte la nacionalitat de la pacient per a valorar, negativament, la seva credibilitat.

Tots aquests factors posen de manifest una manca de formació especialitzada en el personal avaluador, que sovint no compta amb la preparació necessària per abordar aquests casos de manera adequada i que no aplica els protocols vigents per a casos de maltractament i tortures.

Un altre cas paradigmàtic d'aquesta problemàtica és el de **M.K.**, víctima de tortures en context de privació de llibertat. El Jutjat instructor va acordar, a petició de l'acusació particular, la pràctica del reconeixement forense amb l'aplicació del Protocol d'Istanbul. Es va especificar que era necessària una avaluació per part d'un psicòleg forense. La metgessa forense encarregada del reconeixement **es va negar a aplicar el Protocol d'Istanbul**, argumentant que, sense documentació mèdica acreditativa de lesions físiques, no es pot aplicar aquest instrument. Aquest posicionament posa en evidència una **greu manca de formació** especialitzada per part dels professionals mèdics, que comporta finalment una **obstacle lització del procediment penal**. En el cas de M.K., i després de la negativa reiterada de la metgessa forense d'aplicar el Protocol d'Istanbul, el Jutjat instructor ha acordat l'arxivament de les actuacions, sense practicar correctament la diligència, precisament per no poder comptar amb prova que ratifiqui el testimoni de la víctima. La resolució ha estat recorreguda.

3.5. La policia investiga la policia: el rol de les unitats d'afers interns i de la Policia Judicial

La Policia Judicial és un dels actors clau en qualsevol investigació penal. La seva funció comprèn el suport als jutjats i tribunals, així com al Ministeri Fiscal, en l'esclariment dels fets denunciats i en la recopilació i assegurament dels mitjans probatoris. Aquesta funció involucra tots els membres de les FCS, tant si depenen del Govern central com de les Comunitats Autònomes o dels ens locals, quan siguin sol·licitats dins l'àmbit de les seves respectives competències.

Per tant, **la Policia Judicial**, que inclou qualsevol cos policial requerit per un jutjat, tribunal o pel Ministeri Fiscal, juga un **paper essencial** en la **identificació dels autors d'un delicte** i en la **preservació de les proves** necessàries per al procediment penal.

El problema sorgeix quan la investigació penal afecta agents del mateix cos policial. En aquests casos, la investigació la porta a terme la mateixa policia, i, majoritàriament, la duen a terme unitats del mateix cos policial al qual pertanyen els agents denunciats. A vegades, fins i tot, és la mateixa unitat en què treballa l'agent implicat la que respon els requeriments judicials.

Tot i que és cert que la policia disposa de les eines i recursos necessaris per dur a terme una investigació, **la imparcialitat** es veu **compromesa** quan la resposta a un requeriment judicial la donen companys directes dels agents investigats, o fins i tot els seus superiors jeràrquics. Això pot comportar una **manca d'objectivitat** en la investigació dels fets, afectant greument la credibilitat i l'efectivitat del procés judicial.

Aquesta problemàtica estructural, que permet que una investigació policial deficient pugui contribuir a la impunitat, ha estat documentada per diverses organitzacions de drets humans i, inclús reconeguda per la mateixa jurisprudència. Un exemple paradigmàtic és la Sentència sobre la mort d'Íñigo Cabacas el 2012, causada per l'impacte d'una bala de goma:

“La deficient investigació que s’ha dut a terme per l'Ertzaintza des que es va tenir la notícia que un ciutadà havia sigut colpejat per una pilota de goma la nit del 5 d’abril de 2012 ha determinat, a judici d’aquest tribunal, que la nostra convicció no pugui ser completa i que no s’hagin conegut elements essencials per integrar adequadament el relat fàctic.” SAP Biscaia 82/2018.

A Catalunya també s’han donat casos que evidencien aquesta realitat. Un exemple clar és el d’en **Jordi**, qui va ser agredit i va patir una lesió al cap per l'impacte d'un bastó policial durant les mobilitzacions socials de l'octubre de 2019. Es va obrir un procediment penal que va durar més de dos anys, amb un total de **13 agents de Mossos d'Esquadra investigats**. Finalment, malgrat quedar acreditat que la lesió havia estat causada per una agressió injustificada i antireglamentària, el cas **es va arxivar per falta d'identificació de l'autor concret**.

El principal motiu de l'arxivament va ser la **manca de col·laboració del superior jeràrquic** del dispositiu policial, un **sergent de la Brigada Mòbil** dels Mossos d'Esquadra (BRIMO), qui va incomplir la seva obligació de supervisió i control sobre els agents sota el seu comandament.

En el procediment administratiu posterior, -per reclamar la responsabilitat patrimonial a la Generalitat per la lesió-, la **desestimació de la reclamació** es va basar, precisament, en un informe policial **signat pel mateix sergent** que havia estat responsable del dispositiu. Aquest mateix sergent es troba actualment investigat i pendent d'acusació en un altre procediment penal per un delictes de lesions i contra la integritat moral per uns fets ocorreguts el mateix dia i en el mateix context.

Un altre factor determinant en la manca d'independència de les investigacions policials internes és la **contradicció entre els informes policials** lliurats als jutjats. Aquest problema és especialment greu quan no hi ha material audiovisual que permeti verificar els fets i l'única versió disponible és la policial.

Un exemple paradigmàtic d'aquestes contradiccions és el **cas de S.E.**, una fotoperiodista que el mes d'octubre de 2019 va rebre l'impacte d'un projectil de foam mentre cobria les protestes de Barcelona. En un primer informe signat per l'**Intendent de la BRIMO**, és a dir, pel màxim responsable jeràrquic de la unitat policial investigada, s'afirmava categòricament que:

“... els agents de la BRIMO que van participar en aquesta intervenció, NO van efectuar ni un sol tret amb llançadora i l'ús d'aquesta eina va ser estrictament dissuasiu.” [sic.] Informe policial.

Aquest informe va ser clau en la decisió d'arxivament del cas per part del Jutjat d'Instrucció núm. 25 de Barcelona, decisió posteriorment avalada per l'Audiència Provincial de Barcelona, malgrat que durant el procediment es va aportar un projectil de foam recollit al lloc dels fets, així com la versió de la víctima i la d'un altre testimoni ocular. Davant d'aquesta resolució, Irídia va recórrer el cas davant del Tribunal Constitucional, que va obligar a reobrir la investigació. La sentència del TC indica explícitament que el fet que existeixi un informe policial que reculli una versió dels fets no és suficient per evitar una investigació més exhaustiva. En concret, el TC afirma:

“el que és cert és que l'assumpció apodíctica de les asseveracions contingudes en aquell, sense practicar cap diligència addicional i sense ni tan sols escoltar als mateixos agents intervinents suposa no només una implícita desjudicialització de la investigació penal sinó també, és clar, la privació a la demandant de la possibilitat de sotmetre a contradicció les conclusions assolides per aquell.”

Amb la reobertura del cas, anys després dels fets, i la sol·licitud d'un nou informe policial, aquesta vegada encarregat a la Divisió d'Afers Interns (DAI), es van evidenciar les contradiccions manifestes del primer informe policial, reconeixent-se, aquest cop sí, l'ús de projectils de foam durant els fets investigats.

“... situació que va provocar que el cap màxim del dispositiu tal com disposa el protocol, va **autoritzar l'ús selectiu de projectils de FOAM** per assegurar la integritat física dels agents (...) Partint d'aquestes circumstàncies concurrents, **es va fer servir aquest mitjà menys lesiu** dintre de la dotació de que disposen els agents (...)”. Informe policial.

Un tercer supòsit evident de la manca d'independència de les investigacions policials, és que davant un requeriment judicial per aportar informació específica sobre uns fets, **el cos policial omet la petició**, impedit així l'accés a la informació. Aquest fet obstaculitza la correcta tramitació del procediment judicial i fomenta la impunitat.

Un exemple clar d'aquesta problemàtica és el **cas d'A.C.**, qui va morir després de rebre sis descàrregues amb un Dispositiu Conductor d'Energia (DCE), conegut com a Taser, aplicades per un agent del Cos de Mossos d'Esquadra. En aquest cas, el Jutjat instructor ha requerit en dues ocasions a la Divisió d'Avaluació de Serveis dels Mossos d'Esquadra (DAS) la correcta elaboració d'un **informe d'auditoria** sobre l'aplicació del DCE, informe que és d'obligada elaboració en un cas com aquest.⁴⁶ Tot i això, **la DAS ha incomplert la petició judicial** i els protocols existents, obstaculitzant la investigació judicial i provocant, fins i tot, **l'arxivament prematur** del procediment en una ocasió i el seu **endarreriment per més d'un any**.

A més de la DAS, un altre actor clau en la investigació de possibles actes il·lícits per part d'agents dels cossos policials són les unitats d'afers interns, encarregades

⁴⁶ - Exigit en la Instrucció 4/2018 que regula l'ús dels Dispositius Conductors d'Energia per part de Mossos d'Esquadra.

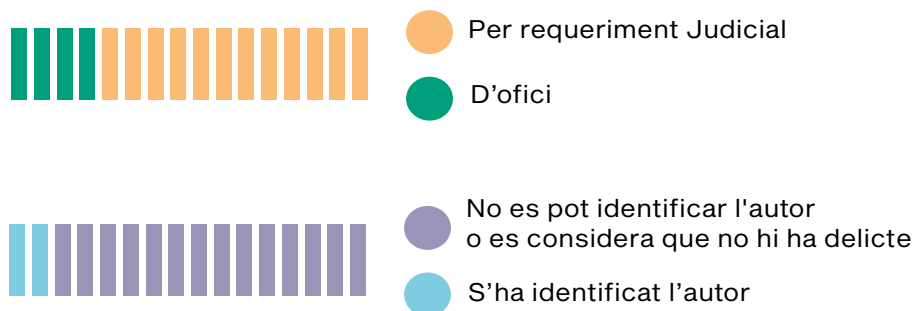
d'investigar, d'ofici o a requeriment de la superioritat, les infraccions administratives i/o penals dels agents per tal de determinar les possibles responsabilitats que se'n derivin.⁴⁷ En el cas dels Mossos d'Esquadra, el nou Decret 57/2023 de reestructuració de la Direcció General de Policia va elevar el rang jeràrquic de l'antiga Divisió d'Afers Interns (DAI), que ara passa a ser la **Comissaria General d'Investigació Interna i Afers Disciplinaris, depenent directament del Director General**.

No obstant això, en casos de violència institucional s'han detectat mancances significatives en les investigacions dutes a terme per aquestes unitats. Un exemple paradigmàtic és el cas d'**I.R.**,⁴⁸ el jove que, el desembre de 2018, va rebre l'impacte d'una bala de foam disparada per un agent dels Mossos d'Esquadra durant una concentració contra la celebració del Consell de Ministres del Govern espanyol a Barcelona, fet que va provocar-li l'amputació d'un testicle.

En el moment de presentar la querella, Irídia, com a acusació particular en la causa, va sol·licitar que s'oficiés a la DAI perquè elaborés un informe dels fets i aportés les investigacions internes realitzades, incloent-hi la identificació dels agents implicats, l'autor del tret i els responsables de l'ordre de disparar. És rellevant destacar que aquesta petició la va formular Irídia i no el jutjat d'ofici. En resposta, els Mossos d'Esquadra van aportar imatges gravades pel mateix cos en el moment de la lesió, així com informes en què s'identificaven cinc agents escopeters, però **en cap cas es va proporcionar la identitat de l'autor del tret**. En canvi, gràcies a un informe pericial independent que analitzava les imatges d'aquell dia, **Irídia va aconseguir identificar l'agent** responsable del tret. Així, com ja va succeir en el cas de Roger Español el 2019, és la societat civil qui, amb menys recursos materials i humans, ha d'assumir la responsabilitat i el cost d'una investigació per identificar els presumptes responsables de greus vulneracions de drets humans.

També s'ha documentat com, malgrat la transcendència pública de determinats casos greus, ni la **DAI ni la DAS no inicien investigacions d'ofici**. Això es va evidenciar, per exemple, en el **cas de l'Olga**, qui l'octubre de 2019 va rebre un tret de foam al cap i, com a conseqüència, va patir un traumatisme cranioencefàlic greu, pèrdua d'oïda i epilèpsia permanent. És significatiu que les unitats d'affers interns dels cossos policials rarament iniciïn investigacions d'ofici i que, en la majoria dels casos, només intervinguin quan són requerides judicialment en el marc d'un procediment penal començat per la denúncia de la víctima.

En aquest sentit, **en 16 dels 44 litigis contra FCS en curs el 2024 s'ha dut a terme algun tipus d'investigació a través de mecanismes interns**. D'aquestes, **només 4 s'han iniciat d'ofici**, mentre que la resta s'han fet per requeriment judicial. **En 14 de les investigacions s'ha conclòs que no es podia identificar l'autor o que no hi havia conducta delictiva**. Només en 2 casos s'ha identificat els autors i s'ha determinat que hi podria haver una possible mala praxi per part dels agents.

Motius d'obertura i resultat de les investigacions internes

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades del SAIDAVI

47 - DECRET 163/2000, de 2 de maig, de regulació de la Divisió de Planificació Estratègica i de la Divisió d'Afers Interns de la policia de la Generalitat-mossos d'esquadra. Disponible a: <https://portal-juridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=218856>

48 - Cas destacat a l'Informe anual de Violència Institucional d'Irídia de 2023; pàg. 30.

Un altre aspecte preocupant és que, **en 12 dels casos investigats, la investigació interna s'ha centrat més en la conducta de la persona denunciant, fent valoracions peyoratives sobre ella, que no pas en la dels agents implicats.** A més, **només en 2 casos consta que s'hagin pres mesures cautelars** en el marc d'un procediment sancionador intern mentre es duia a terme la investigació.

També cal destacar el rol del superior jeràrquic, que hauria de tenir una funció clau en la detecció i comunicació d'actuacions irregulars dins el cos policial. No obstant això, **en cap dels casos investigats consta que cap superior jeràrquic hagi comunicat un incident a afers interns.** Un cop judicialitzat el cas, tampoc han col·laborat en la identificació dels autors dels fets denunciats.

Finalment, les mancances en les investigacions policials es veuen agreujades per la **manca de formació i coneixement dels òrgans judicials** sobre el funcionament dels **mecanismes interns d'investigació de la policia** i dels **protocol que regeixen l'ús de la força**. Aquest desconeixement té implicacions importants en la tramitació dels procediments judicials. D'una banda, els òrgans judicials tendeixen a no especificar quin departament policial ha de dur a terme la investigació requerida, deixant aquesta decisió en mans de la mateixa policia. D'altra banda, quan la policia remet la informació al jutjat, la manca de formació específica dels jutges sobre el funcionament de la policia, els estàndards d'ús de la força i la normativa sobre l'ús d'armament fa que no es fiscalitzi adequadament la tasca policial, debilitant així el seu paper com a mecanisme de control efectiu.

Dispositiu policial al carrer Parlament - Víctor Serri

04

La regulació i incorporació d'armes i eines policials

Un dels elements fonamentals per determinar si l'ús d'una arma o eina policial compleix amb la legalitat és analitzar si l'actuació en què s'emmarca ha seguit, o no, els protocols i normativa interna que en regulen l'ús. És a dir, cal conèixer les circumstàncies, condicions, procediments d'ús, ordres de comandament i mecanismes de rendició de comptes de tot l'operatiu. Aquesta premissa, però, parteix d'una dificultat d'origen: l'accés a aquests protocols i normativa interna. Tal com Irídia ha denunciat reiteradament, la manca de transparència dels cossos policials a l'hora de fer pública i accessible aquesta documentació dificulta enormement determinar si l'actuació policial s'adequa a les pròpies disposicions internes del cos. Sota el paraigua de la seguretat, **els responsables polítics i els alts comandaments restringeixen l'accés de la ciutadania a normativa pública que afecta drets fonamentals.**

En aquest context, és important advertir que aquesta normativa interna és, sovint, dissenyada i aprovada pels mateixos cossos policials, sense passar per una revisió experta i independent més enllà de la dels mateixos serveis jurídics adscrits. Així, hi ha protocols vigents que incompleixen estàndards internacionals en matèria de drets humans o fins i tot les mateixes recomanacions dels fabricants d'armes. Aquesta realitat és especialment greu, ja que evidencia una disfunció clara de l'administració que posa en risc les persones i fomenta la impunitat de la violència institucional. La resposta del poder judicial, fins ara, ha estat clara: mentre no s'estableixin mecanismes de rendició de comptes que permetin analitzar i rectificar **l'autoregulació policial** quan aquesta vulnera estàndards i normativa internacional d'obligat compliment per a l'Estat espanyol, els agents queden eximits de tota responsabilitat penal.

Les armes de projectils de força cinètica: el foam

Un cas paradigmàtic de l'impacte d'aquesta manca de control i supervisió és el recollit a la **fitxa de cas C06**, en què una jove va perdre l'ull a conseqüència d'una bala de foam disparada per un agent dels Mossos d'Esquadra el febrer de 2021. Un dels elements clau del procediment va ser la pericial independent elaborada per l'organització Omega Research Foundation, en què s'analitzava el protocol d'ús del projectil de foam tipus SIR-X per part dels Mossos d'Esquadra. L'informe conclouia que aquest **protocol** era **contrari a les recomanacions del fabricant del SIR-X**, ja que rebaixava la distància mínima de tir fins als 10 metres, malgrat que el fabricant advertia que disparar per sota dels 30 metres podia provocar lesions molt greus.⁴⁹

De fet, en el cas recollit a la fitxa C06, la bala de foam va ser disparada des d'una distància de 22 metres, 8 metres més a prop del que recomanava el fabricant però dins del rang establert pel protocol vigent dels Mossos en el moment dels fets, que permetia disparar a partir dels 20 metres. Aquest fet, reconegut per l'aleshores cap de la BRIMO, l'intendent Xavier Pastor, i pel sots-cap Miquel Hueso, **ha portat el jutge instructor a concloure**, el maig de 2024, que **l'actuació dels agents va ser legal d'acord amb el protocol vigent** en aquell moment, -tot i obviar que el tret es va dirigir al cap, fet completament antireglamentari-.

49 - Informe anual de Violència Institucional d'Irídia, 2023, Apartat 4.2.

“Tampoc hi ha infracció del deure objectiu de cura, ja que hi ha un protocol específic que regula la utilització de les pilotes de goma. Les circumstàncies que autoritzaven aquesta utilització es donaven en la present causa ...”.

Cas de la fitxa C06.

Interlocutòria de Sobreseïment Provisional del Jutjat d’Instrucció núm. 1 de Barcelona de 8 de maig de 2024

Aquesta argumentació ha estat posteriorment avalada per l’Audiència Provincial de Barcelona que, a l’octubre, ha acordat l’arxivament definitiu de la causa, al·legant, entre altres raons, que l’actuació dels Mossos d’Esquadra s’ajustava al protocol vigent, el qual, segons el tribunal, és el marc normatiu que “els agents han d’atendre en la seva actuació professional”.

“No poden en aquest punt ser ateses les al·legacions de l’Associació Irídia relatives al fet que, en el document del fabricant, en anglès, es contenen una sèrie de precaucions que no han sigut incorporades al document que constitueix el protocol en la seva traducció al català, ja que el protocol vigent és al que els agents han d’atendre en la seva actuació professional (...)

Lamentablement es va produir un desgraciat accident, però la responsabilitat en la seva producció, de cap manera és atribuïble a l’actuació policial.”

Cas de la fitxa C06

Interlocutòria 1806/24 de la secció 21a de l’Audiència Provincial de Barcelona, de 3 d’octubre de 2024

L’any 2023, després d’un procés llarg de denúncia del cas recollit a la fitxa C06 i d’una campanya d’incidència conjunta amb Amnistia Internacional sobre els incompliments internacionals del protocol de les llançadores de 40 mm, la Direcció General de Policia va decidir revertir les greus negligències i es va comprometre a **retirar el projectil SIR-X**, el més lesiu. Aquesta decisió es va prendre després que la Comissió d’Estudi sobre el Model Policial del Parlament de Catalunya ho acordés el desembre de 2022. No obstant això, és important destacar que el projectil SIR-X continua apareixent com una munició reconeguda en el Protocol d’Utilització de les Llançadores de 40 mm i dels seus projectils, fet que implica que la seva suspensió depèn exclusivament de la voluntat política del Departament d’Interior en cada moment.

En definitiva, sota el nou protocol de foam, vigent des d’octubre de 2023, l’actuació de l’agent que va disparar a la jove no hauria tingut cobertura legal. Aquest cas evidencia de manera clara com la **manca de supervisió especialitzada i independent dels protocols policials** pot permetre l’establiment d’un marc normatiu contrari als drets humans que, malgrat generar greus vulneracions, sigui avalat com a legal pel Poder Judicial.

Dispositius Conductors d’Energia: les pistoles Taser

Aquesta situació és especialment greu quan parlem d’armament potencialment letal, com és el cas, també, dels dispositius conductors d’energia (DCE), coneguts popularment com a pistoles Taser. Des de la seva reglamentació per part de la Direcció General de Policia l’any 2018, institucions com el Síndic de Greuges de Catalunya⁵⁰ i diverses organitzacions de drets humans han advertit de l’incompliment del seu protocol en relació amb els estàndards internacionals i n’han instat a la seva modificació. Es constata que les actuals condicions d’utilització admeten

50 - Informe del Síndic de Greuges de Catalunya de 2021. Disponible a: https://www.sindic.cat/site/unitFiles/7559/Informe%20pistoles%20electricques_gener%202021_cat_ok.pdf

un ús potencialment letal. Malgrat aquests advertiments, el cos de Mossos d'Esquadra no ha corregit cap dels incompliments del document, avalat per l'aleshores Comissari en Cap, Ferran López Navarro.

Entre aquests incompliments⁵¹ que cal esmenar, en destaca especialment la necessitat de limitar el nombre de descàrregues, prohibir-ne la utilització en cas de manifestacions i concentracions, així com en cas de menors de divuit anys i de persones amb problemes de salut mental. També cal incloure que s'ha de gravar l'actuació policial en tots els casos, no només en els que sigui possible, restringir els supòsits habilitants de manera més concreta, evitant generalitzacions com “el risc per a la seguretat ciutadana” o “la percepció dels agents” en relació amb l'ús contra persones dèbils de salut.

Cal recordar que es tracta d'una arma que ja ha causat, com a mínim, una mort a Catalunya, la **d'A.C.**, ocorreguda a Badalona el novembre de 2021.⁵² El seu cas, atès pel SAIDAVI, es va reobrir el 2024. Més enllà de constatar que es va fer un ús abusiu i desproporcionat de l'armament, que pot ser constitutiu de greus delictes, també ha deixat en evidència les deficiències del protocol d'ús d'aquesta arma.

La **Instrucció 4/2018, sobre la regulació de l'ús dels DCE** per part dels membres de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra, conté **disposicions contràries** a les **recomanacions internacionals i del fabricant**. Aquesta instrucció permet als agents actuar en un context en què no s'hauria d'utilitzar aquesta arma: en persones que es troben en estat d'agitació com es dona en els casos de salut mental o de consum de substàncies psicoactives, entre d'altres.

Les actuals mancances en la regulació d'aquest armament per part dels Mossos d'Esquadra tenen greus conseqüències en la reglamentació que n'han fet, i n'estan fent a posteriori, els cossos de **policies locals de tot Catalunya**. És imprescindible tenir en compte com les directrius del Departament d'Interior i de la Direcció General de Policia condicionen de forma directa els protocols que adopten els consistoris municipals. Fins ara, 78 cossos de policia local de Catalunya disposen d'aquest tipus d'armament.

Més enllà de la seva deficient regulació, la demanda creixent dels cossos de policia local d'incorporar els DCE a les seves dotacions ha evidenciat, una vegada més, la **discrecionalitat** dels Ajuntaments a l'hora d'introduir un nou armament, sense que aquesta decisió sigui sotmesa a un exercici transparent i democràtic, així com a un debat públic amb informació tècnica independent, que en justifiquin la idoneïtat en termes de garantia de drets respecte de la demanda operativa.

Aquest és el cas de l'**Ajuntament de Barcelona**, que l'**any 2024 ha anunciat la compra de 22 DCE per a la Guàrdia Urbana per petició del propi cos i dels seus representants sindicals**. Tal com ja han advertit en un comunicat conjunt 18 organitzacions de la societat civil,⁵³ malgrat que el Govern municipal va obrir una consulta pública amb caràcter previ a l'elaboració del projecte normatiu que haurà de regular l'ús dels DCE, aquesta es va fer sense que l'Administració la difongués degudament pels seus canals i sense fer-la arribar a les entitats i organitzacions especialitzades en la matèria, **impedint un procés de participació efectiva**. Així mateix, s'han convocat reunions amb entitats de la societat civil en les que s'ha exclòs a diverses organitzacions referents en la matèria, que l'any 2016 van participar en els debats sobre aquesta arma al Parlament de Catalunya, i que han assenyalat els riscos que en comporta l'ús.

51 - Recollits ja a l'Informe Anual sobre Violència Institucional d'Irídia de 2023.

52 - Cas destacat a l'Informe anual sobre Violència Institucional d'Irídia de 2023, pàg. 23.

53 - Comunicat per la suspensió de la compra de pistoles Taser al cos de la Guàrdia Urbana de Barcelona de 14 d'octubre de 2024. Disponible a: https://iridia.cat/wp-content/uploads/2024/10/VF_2024_10_ComunicatTaser_BCN.pdf

És important recordar que ja l'any 2009 el **CAT** va instar l'Estat espanyol a “**considerar la possibilitat d'abandonar l'ús d'armes elèctriques Taser per part de les policies locals**, ja que els seus efectes en l'estat físic i mental de les persones contra les quals s'utilitzarien podrien conculcar els articles 2 i 16 de la Convenció contra la Tortura”.⁵⁴ El CAT també ha considerat que aquestes armes no han de formar part de l'equip del personal de seguretat a les presons i a altres llocs de privació de llibertat, inclosos els centres de salut mental.⁵⁵

Així mateix, el CDH⁵⁶ instava als Estats a “vetllar perquè **les armes menys letals siguin sotmeses a estrictes proves independents** i avaluar i vigilar els efectes en el dret a la vida d'armes tals com els dispositius que generen contraccions musculars mitjançant descàrregues elèctriques (Taser)”.

La poca informació que ha transcendit sobre la decisió de l'Ajuntament de Barcelona de fer efectiva la compra de DCE es relaciona amb la voluntat d'emprar una nova arma, a cavall entre la de foc i la defensa personal, que permeti fer front a episodis d'agitació, alteració profunda de la persona o ús d'armes blanques. En aquest sentit, atenent les recomanacions internacionals de Nacions Unides⁵⁷ i a les del mateix fabricant de l'empresa Axon,⁵⁸ aquestes casuístiques són, precisament, en les quals se'n desaconsella el seu ús.

Entitats catalanes de salut mental han advertit en reiterades ocasions que l'ús de pistoles Taser suposa un risc altíssim per a les persones psiquiàtiques, donada l'alta prevalença de medicacions, problemes cardíacs i moments mal interpretats com d'agitació per agents sense la formació específica. Davant d'aquesta situació, recalquen que l'ús de Taser estigmatitza i vulnera els drets humans de les persones amb patiment psíquic i insisteixen en alternatives que dignifiquin i acompanyin a aquestes persones des d'un abordatge sanitari, més humà, preventiu i flexible. De la mateixa manera, organitzacions antiracistes adverteixen sobre el seu potencial ús en persones racialitzades no blanques, en un context en què diferents investigacions han constatat que aquest col·lectiu pateix un major nombre d'identificacions i registres en relació amb la resta de la població.

54 - Observacions definitives del Comitè contra la Tortura sobre els informes presentats pels Estat Part de l'article 19 de la Convenció; 9 de desembre de 2009; CAT/C/ESP/CO/5. Disponible a: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=CAT%2FCO%2FESP%2FCO%2F5&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

55 - Observacions finals del sisè informe periòdic de Regne Unit del Comitè contra la Tortura; 7 de juny de 2019; CAT/C/GBR/CO/6. Disponible a: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=CAT%2FCO%2FGBR%2FCO%2F6&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

56 - Observació General Número 36 en relació al dret a la vida del Comitè de Drets Humans de Nacions Unides, de 3 de setembre de 2019; CCPR/C/GC/36. Disponible a: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=CCPR%2FC%2FGC%2F36&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

57 - Orientacions de les Nacions Unides en matèria de Drets Humans, sobre l'ús d'armes menys letals en el manteniment de l'ordre; 2021. Disponible a: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/LLW_Guidance_SP.pdf

58 - Guia de l'arma TASER CEW: advertències, instruccions i informació pel compliment de la llei, octubre 2018; Axon Enterprise, Inc. Disponible a: <https://axon.cdn.prismic.io/axon%2F3cd3d65a-7500-4667-a9a8-0549fc3226c7-law-enforcement-warnings%2B8-5x11.pdf>

Pistoles Taser - Arxiu La Directa

05

La violència policial i la reducció de l'espai de la societat civil

En els darrers anys s'ha documentat com des de l'àmbit polític i judicial s'ha impulsat una criminalització creixent de la protesta. L'any 2024 ha estat especialment marcat per una **intensificació d'aquesta criminalització**, que ha afectat diverses expressions d'exercici del dret a la protesta. Aquesta ofensiva s'ha traduït en l'aplicació de metodologies que restringeixen de manera alarmant l'espai de la societat civil per exercir drets fonamentals com el de reunió i manifestació, d'associació, d'informació i de llibertat d'expressió.

Al llarg de l'any, s'han consolidat noves estratègies repressives que evidencien vulneracions massives de drets fonamentals contra la societat civil. Entre aquestes, destaquen **operacions d'espionatge** d'Estat i investigacions preventives deliberades que transcendeixen l'àmbit col·lectiu i social per afectar directament l'esfera personal, amplificant-ne l'impacte.

Un exemple clar és la proliferació de casos **d'infiltració d'agents de la Policia Nacional en espais socials i polítics**.⁵⁹ En l'actualitat, s'han destapat un total de nou agents de la Policia Nacional infiltrats en col·lectius de Barcelona, València, Girona i Madrid. En l'últim cas conegut, la infiltració policial va perdurar dues dècades. Paral·lelament, en els darrers anys també s'ha produït l'espionatge dels dispositius telefònics de 65 persones⁶⁰ —entre elles advocades, periodistes, defensores de drets humans, activistes i representants polítics— a través del programari espia Pegasus.⁶¹ Poc després que es destapés la notícia, el Centre Nacional d'Intel·ligència (CNI) va reconèixer l'espionatge a 18 persones amb autorització judicial del Tribunal Suprem. No obstant això, en data d'avui, encara es desconeix qui va ordenar la vigilància de les 47 restants.

Dies després de la revelació de l'escàndol Pegasus, el Govern va destituir a la directora del CNI, Paz Esteban. Tanmateix, durant el 2024, la societat civil ha continuat exigint que l'Estat compleixi amb la seva obligació de garantir mecanismes de control, accés a la informació i reparació per a les persones afectades per aquestes pràctiques il·legals i antidemocràtiques.

59 - Definits per l'actual Ministre d'Interior, Fernando Grande-Marlaska, com "agents d'intel·ligència", emparats en l'article 11 de la Llei Orgànica 2/86, de 13 de març, de les Forces i Cossos de Seguretat. Aquesta figura no està regulada, ni avalada per llei; ni tampoc emparada per una decisió i un control judicials. Per tant, es mouria en l'àmbit de la il·legalitat.

60 - CatalanGate: Extensive Mercenary Spyware Operation against Catalans Using Pegasus and Candiru, The Citizen Lab. 18 d'abril de 2022. Disponible a: <https://citizenlab.ca/2022/04/catalangate-extensive-mercenary-spyware-operation-against-catalans-using-pegasus-candiru/>

61 - L'últim informe de la Comissió Europea per a la Democràcia a través de la Llei (Comissió de Venècia), Report on a rule of law and human rights compliant regulation of Spyware (6-7 desembre, 2024), defineix el programari espia com una "arma de vigilància". A més, Pegasus ha estat identificat com una de les eines més intrusives (si no la que ho és més) dins de la categoria de les eines informàtiques d'espionatge o programari espia. Disponible a: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2024\)043-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2024)043-e)

Tsunami Democràtic: la punta de l'iceberg en la criminalització creixent del dret a la protesta

El cas de *Tsunami Democràtic* exemplifica la creixent criminalització del dret a la protesta a l'Estat espanyol. Durant el 2024, aquesta tendència repressiva s'ha accentuat amb l'ús de la **investigació penal per terrorisme i organització criminal**, els delictes més greus del dret penal. Acusar de terrorisme o organització criminal un moviment social fomenta la construcció de "l'enemic intern" i justifica mesures repressives que restringeixen drets fonamentals.

Un precedent clar va ser la doble reforma del Codi Penal i l'aprovació de la Llei de Seguretat Ciutadana⁶² el 2015, que continua tenint un fort impacte sobre els drets civils.⁶³ D'aquesta manera, l'acusació injustificada per terrorisme o organització criminal d'actuacions que formen part de l'exercici legítim del dret a la protesta, protegit pel dret internacional i el dret intern, acaba justificant l'aplicació i normalització de mesures tan greus com les esmentades.

El cas més emblemàtic d'aquesta estratègia és, precisament, el cas de Tsunami Democràtic. L'Audiència Nacional i el Tribunal Suprem van iniciar una investigació per terrorisme contra 11 persones, amb la voluntat de relacionar-les amb aquest moviment, que el 2019 va omplir els carrers de manera no-violenta per exigir al govern espanyol la necessitat de negociar un conjunt de reivindicacions, i que es va expressar amb el lema "*sit and talk*". La investigació penal va forçar l'exili de cinc persones a Suïssa, davant del risc de ser detingudes de manera arbitrària. Entre les persones investigades, hi havia activistes, defensors dels drets humans, periodistes i representants polítics.

Una d'elles és **el periodista de La Directa Jesús Rodríguez** que, a finals de 2023,⁶⁴ es va veure obligat a exiliar-se a Ginebra per continuar exercint la seva professió com a periodista amb seguretat i amb totes les garanties. Finalment, després de tres anys d'instrucció, el cas es va arxivar el novembre de 2024. Aquest arxivament posa en evidència la intencionalitat per part del poder judicial per influir sobre el legislatiu, en el moment que s'estava negociant la tramitació de la **Llei d'Amnistia**.⁶⁵

Lluny de ser un cas aïllat, el cas de Tsunami Democràtic és només la **punta de l'iceberg d'una trama més profunda de criminalització** contra un gran nombre de moviments i persones. És també un exemple més de l'aplicació extensiva i desproporcionada del Codi Penal: la definició àmplia i vaga d'algun dels seus articles, en permet una aplicació abusiva, que també succeeix amb l'aplicació dels delictes que s'instrumentalitzen per atacar la llibertat d'expressió.⁶⁶

És important remarcar que, tot i la varietat de mètodes emprats per dur a terme la repressió, tots els casos documentats a través de la línia de defensa de l'espai de la societat civil d'Irídia tenen com a finalitat servir un objectiu comú, que s'adapta a cada moviment social i es manifesta de manera diversa. L'objectiu final és **fragmentar el teixit social col·lectiu, individualitzar** i, alhora, alligonar i amenaçar per generar un **clima d'autocensura i desmobilització** fins a desenvolupar relats i creences que acaben justificant i normalitzant la repressió. Aquesta actuació repressiva de l'Estat es justifica interna, però també externament, emparant-se

62 - Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana, popularment coneguda com a Llei Mordassa.

63 - El 3 d'octubre de 2024 es va anunciar un acord entre el govern (PSOE i Sumar) amb Bildu per reformar la Llei de Seguretat Ciutadana (Llei Mordassa) després de la celebració dels 9 anys des de la seva entrada en vigor. En el moment de la redacció d'aquest informe la reforma es troba en tràmit parlamentari d'esmenes. Més informació a: https://www.eldiario.es/politica/congreso-inicia-hoy-reforma-ley-mordaza-tramitarla-urgencia-aprobarla-ano_1_11772448.html

64 - La notícia es va conèixer l'abril de 2024 quan el jutge Manuel García-Castellón va enviar una resolució en què demanava la localització de les persones investigades.

65 - Llei Orgànica 1/2024, de 10 de juny, d'amnistia per la normalització institucional, política i social a Catalunya.

66 - En particular a través de l'Article 525 de delictes contra sentiments religiosos i l'Article 578 d'enaltiment del terrorisme i injúries a la corona de la Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal.

en un fals supòsit de protecció de la “Seguretat Nacional”, competència exclusiva dels estats membres dins la Unió Europea.

En tots aquests casos, es persegueix **el mecanisme principal que té la societat civil per defensar els drets i les llibertats –la participació política, l'associació i la protesta–**, i comporta un qüestionament i un debilitament dels **principis democràtics i de l'Estat de Dret**.

Opacitat i impunitat sumades a la falta de regulació

La tendència repressiva a l'alça documentada el 2024 ha anat acompanyada d'una creixent opacitat institucional. **L'Estat espanyol, en nombrosos casos, s'ha negat a investigar o a desclassificar informació rellevant, escudant-se en la Llei franquista de Secrets Oficials.**⁶⁷ Aquesta manca de transparència no només limita el dret a la informació de la ciutadania, sinó que també dificulta la rendició de comptes respecte a unes pràctiques que tenen impactes devastadors en les persones afectades i en el teixit associatiu.

Durant el 2024, a més, també s'ha consolidat l'ús de la tecnologia i la innovació al servei de la repressió amb **eines de ciber-vigilància**, cada cop més presents a l'espai públic i que posen de manifest la incapacitat de comprendre l'abast i l'impacte que tenen. Aquest sector creixent de les eines tecnològiques fomenta la relació comercial i de lucre entre l'Estat i les empreses privades, desenvolupadores d'aquestes tecnologies. En l'àmbit europeu s'ha obert el debat sobre la necessitat de controlar i regular l'ús d'eines tecnològiques, tan invasives com el programari espia, que fins a l'actualitat s'utilitzen sense regulació.

El desembre de 2024, la Comissió de Venècia ha publicat un informe on defineix unes salvaguardes mínimes per a l'ús del programari espia, remetent a la perillositat d'aquesta eina com a potencial **arma d'espionatge les 24 hores del dia**.⁶⁸ És important reiterar que, en cap cas, l'era digital ha de suposar la disminució dels drets i llibertats, sinó que l'exercici de drets fonamentals sempre ha de prevaldre i estar garantida per sobre de tot.

Imatge de la campanya Irídia vs Pegasus - Arxiu Irídia

⁶⁷ - Llei 9/1968, de 5 d'abril, sobre els secrets oficials.

⁶⁸ - Report on a rule of law and human rights compliant regulation of spyware, Comissió de Venècia (6-7 desembre 2024), pàgs. 48-49.

Mecanismes de resposta col·lectiva contra l'actuació policial

L'activació d'aquests instruments repressius genera un clima d'autocensura a través de la por, dirigida contra tota la població per dissuadir-la preventivament d'exercir els seus drets i llibertats. En aquest context, la societat civil es troba en una **posició d'indefensió**, sense mecanismes per a donar-hi resposta.

Una de les estratègies que s'ha reforçat al llarg del 2024 per fer-hi front és l'**observació i sistematització de vulneracions de drets humans en contextos de protesta**. A l'Àrea Metropolitana de Barcelona, aquesta tasca es duu a terme des de fa anys mitjançant l'activació de la **xarxa d'observadores Som Defensores**.⁶⁹ Aquesta eina és fonamental per documentar i registrar l'ús de la força, i esdevé essencial per individualitzar la conducta dels agents responsables de pràctiques antireglementàries o delictives i promoure la denúncia, facilitant així la rendició de comptes.

Durant el 2024, el SAIDAVI ha atès un total de set casos ocorreguts en contextos de protesta. Aquests casos s'han produït en quatre mobilitzacions diferents, en dues de les quals es va activar el dispositiu d'observació de la xarxa *Som Defensores*. A més d'assegurar l'obtenció d'imatges per aportar amb les denúncies, aquesta activació ha permès documentar, en alguns casos, l'**actuació desproporcionada i innecessària** d'agents del cos de Mossos d'Esquadra en relació amb el manteniment de l'ordre i la seguretat, que contravé els principis que regeixen l'ús de la força.⁷⁰ Una de les pràctiques registrades ha estat l'ús indegut dels bastons policials, amb **cops dirigits amb trajectòria vertical** —de dalt a baix— que han impactat en **zones vitals del cos, per sobre la cintura** i, en alguns casos, **al cap** de les manifestants. Així mateix, s'ha pogut enregistrar en nombrosos casos **la retenció, l'encapsulament i la identificació arbitrària** de manifestants.

D'altra banda, gràcies a la tasca d'observació s'ha pogut denunciar que, en almenys vuit ocasions, durant el transcurs d'un context de mobilització social, una gran part dels agents del Cos de Mossos d'Esquadra desplegats a la via pública **no anaven correctament identificats** amb el Número d'Operatiu Policial (NOP) a la part posterior de l'armilla antitrauma. Per aquesta raó, el gener del 2024 s'ha presentat una queixa al Director General de la Policia i al Comissari en Cap dels Mossos d'Esquadra per assenyalar l'**incompliment de la normativa vigent** dins del cos policial. Aquesta queixa es va presentar conjuntament des de la xarxa *Som Defensores* i Amnistia Internacional Catalunya.

A més, en les fotografies recopilades es pot observar que l'armilla que utilitzen els agents no correspon a l'armilla de protecció antitrauma que haurien de fer servir quan compleixen amb funcions d'ordre públic, sinó a una armilla de seguretat ciutadana, que omet la visibilitat del NOP i impossibilita la seva identificació. Aquesta qüestió suposa un retrocés, ja que, des de l'any 2013, el cos de Mossos d'Esquadra ha implementat millores en la correcta identificació policial dels agents en funcions d'ordre públic. L'any 2020 es va assolir la **identificació 360°** —davant, darrere i casc— per als agents de la BRIMO,⁷¹ i el 2022 per als agents de l'Àrea Regional de Recursos Operatius (ARRO).⁷² Tot i això, l'obligatorietat de dur el NOP visible a la part posterior de l'armilla és vigent des del 2014.⁷³

De la mateixa manera, durant el 2024 s'ha continuat documentant i denunciant la manca d'identificació amb el NOP dels agents de la Policia Nacional amb funcions d'ordre públic. Segons la normativa, des de 2014 aquest identificador hauria de

69 - La xarxa d'observadores *Som Defensores* es va crear en el marc de l'I-0. En l'actualitat està coordinada per Novact i Iridia. Més informació a: <https://somdefensores.cat/>

70 - Principis de congruència, oportunitat i proporcionalitat que es troben recollits a l'article 11 de la Llei 10/1994, de la Policia de la Generalitat de Catalunya – Mossos d'Esquadra.

71 - Instrucció 8/2020, de 16 d'octubre.

72 - Instrucció 3/2022, de 28 d'abril.

73 - Instrucció 16/2014, de 4 de setembre, en què es van fixar les característiques tècniques del NOP dels agents adscrits a la BRIMO i les ARRO.

ser visible a l'esquena. Tanmateix, en els darrers nou anys no consta l'obertura de cap expedient disciplinari per aquest incompliment, fet que consolida la impunitat de l'actuació policial en contextos de protesta.

A més d'exigir el compliment de la normativa vigent sobre identificació policial, també es reclama una actualització del marc normatiu per garantir que els **agents de la Policia Nacional** adoptin una identificació 360°, de manera que sigui visible tant al davant com al darrere i al casc i s'asseguri la identificació de l'agent des de qualsevol angle.

Acció del moviment de solidaritat amb Palestina contra la fira de drons "Unvex", Barcelona (juny 2024) - Arxiu

06

L'aïllament penitenciari

L'article 25.2 de la Constitució Espanyola estableix que les persones que compleixen una condemna de privació de llibertat gaudeixen dels Drets Fonamentals reconeguts en el mateix capítol, excepte aquells que es vegin limitats expressament pel contingut de la decisió condemnatòria, pel sentit de la pena i per la llei penitenciària. **Entre els drets que poden restringir-se o limitar-se no hi ha, en cap cas, el dret a la dignitat.**⁷⁴ Aquest dret fonamental imposa un mandat ineludible sobre les condicions de privació de llibertat, que han de permetre el desenvolupament integral de la personalitat de la persona privada de llibertat. Malgrat això, les evidències sobre els efectes devastadors de l'aïllament penitenciari en la salut física i mental de les persones que el pateixen són àmpliament reconegudes per entitats i organitzacions que treballen en la defensa dels drets humans en l'àmbit penitenciari.

L'aïllament penitenciari es defineix com la situació en què una persona presa roman aïllada durant un mínim de 22 hores diàries sense contacte humà apreciable. Quan aquest règim es perllonga durant més de 15 dies, es considera aïllament prolongat. Segons les Regles Mímines de les Nacions Unides per al Tractament dels Reclusos, conegudes com a **Regles Mandela**,⁷⁵ l'aïllament només s'aplicarà en casos excepcionals, com a últim recurs, durant el menor temps possible i subjecte a una revisió independent i únicament amb el permís de l'autoritat competent. A més, aquesta normativa prohibeix explícitament l'aïllament quan la persona presa té una discapacitat física o mental que es pugui agreujar amb l'aïllament.

Si bé el nombre de persones en situació d'aïllament penitenciari ha disminuït en els darrers deu anys, actualment es calcula que la pateixen unes 600 persones, entre aquelles que es troben en règim de vida d'aïllament i aquelles que entren i surten d'aquest règim.

Les **greus i múltiples afectacions a la salut física i psíquica** de les persones sotmeses a aïllament ha generat que nombroses veus, des de fa anys, exigeixin la **derogació immediata d'aquest règim**. L'aïllament penitenciari, que comporta un tracte inhumà i degradant, vulnera els estàndards internacionals de drets humans, tal com ho recull la jurisprudència del TEDH, així com les resolucions i recomanacions dels diferents mecanismes nacionals, europeus i internacionals de prevenció de la tortura.

Aquest any han mort 11 persones a les presons catalanes. Una de les conclusions més rellevants de l'informe del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la conselleria de Justícia i Qualitat Democràtica⁷⁶ és precisament l'impacte de les cel·les d'aïllament en el risc de suïcidi. L'informe detalla que el 80% de les persones que es van suïcidar entre l'any 2018 i el juny del 2023 havien estat en situació d'aïllament en algun moment dels sis mesos previs a la seva mort.

⁷⁴ - Article 10 de la Constitució Espanyola, dins el títol I sobre drets i deures fonamentals.

⁷⁵ - Regles Mímines de les Nacions Unides per al tractament de les persones Recluses (Regles Mandela), Assemblea General, resolució 70/175, annex, el 17 de desembre de 2015. Disponible a: <https://docs.un.org/es/A/RES/70/175>

⁷⁶ - Factors de risc i protectors de suïcidi en una mostra de població penitenciària; Navarro Moya, Maria Pau; Brugués Català, Glòria; Barril Godas, Ignasi; Masferrer Boix, Laura; Caparrós Caparrós, Beatriz; Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de Catalunya; 2022. Disponible a: <https://repositori.justicia.gencat.cat/handle/20.500.14226/1022#page=18>

“El DERT és una fàbrica de malaltia mental.” C.C, mare d'un intern mort sota custòdia a la presó de Brians II.

El Relator Especial de Nacions Unides sobre la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradants ja advertia el 2008⁷⁷ que entre un terç i un 90% de les persones privades de llibertat en règim d'aïllament desenvolupen símptomes adversos. Aquests efectes negatius inclouen insomni, confusió, al·lucinacions i psicosi, i poden manifestar-se en qüestió de pocs dies. A més, **els riscos per a la salut augmenten** progressivament amb la **durada de l'aïllament**.⁷⁸

Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), un dels factors que incrementen el risc de suïcidi és l'aïllament social i físic, i la majoria dels suïcidis dins de centres penitenciaris es duen a terme quan les persones preses es troben en règim d'aïllament. Aquests estudis especialitzats han posat de manifest que les autolesions són molt més comunes en aquestes unitats que entre la resta de població reclusa.

“És molt dur, molt dur, molt dur. Estàs en un forat. Et comences a tornar boig. Perds les ganes de viure. Allà dins vaig començar a fer-me talls als braços i al pit [...] Portes tant temps sol allà dins que quan surts et fa por la gent. No podia suportar tenir a ningú darrere. No volia parlar amb ningú. Em molestava la gent [...] Allà dins saps que estàs sol. Ningú s'assabenta de com et tracten els funcionaris. Vaig sentir que em tractaven pitjor que un animal. Vaig sentir que vaig deixar de ser una persona.” C.B., intern el 2018 a Brians II, passa quinze dies en règim d'aïllament.

L'existència de protocols de prevenció del suïcidi no té utilitat si els professionals encarregats d'aplicar-los contradiuen les mateixes recomanacions del protocol. Des d'Irídia s'han constatat casos en què no s'han tingut en compte característiques de personalitat rellevants com són la impulsivitat, la capacitat per preveure les conseqüències dels propis actes, el quocient intel·lectual, la capacitat per gestionar les emocions, entre d'altres, a l'hora d'avaluar el risc real de conducta suïcida.

Sovint, els informes professionals recullen que les verbalitzacions sobre el desig de morir o les autolesions són crides d'atenció o conductes manipulatives sense risc real, mentre que el mateix protocol de prevenció de suïcidi subratlla que aquestes conductes no s'han d'infravalorar, ja que responen a un malestar emocional intens i, en algunes ocasions, les temptatives de suïcidi acaben en resultat de mort. Socialment, cal entendre que moltes de les persones que se suïciden no volen morir, sinó que el que desitgen profundament és deixar de patir, i la mort se'ls presenta com l'única via possible per deixar enrere aquest patiment.

77 - Informe provisional del Relator Especial sobre la qüestió de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants, de 28 de juliol de 2008; A/63/175; secció IV; pàg. 20 i annex “Declaració d'Istanbul sobre la utilització i efectes de la reclusió en règim d'aïllament aprovada el 9 de desembre de 2007 en el simposi intern sobre el trauma psicològic; pàg. 25.

78 - Ibid.

C11

Títol: **Mort sota custòdia i aïllament**Lloc: **Centre Penitenciari Brians 1****Resum dels fets:**

El 27 d'octubre de 2023 a la tarda, M.M. va ser trobada morta en una cel·la del CP Brians 2, on es trobava en règim d'aïllament penitenciari. La família, que va tenir coneixement del fet a través de la trucada d'una companya presa, es va traslladar immediatament al centre penitenciari. En un primer moment, el centre va negar-los que MM hagués mort, per després rectificar i informar-los que l'havien trobat penjada i que la causa de la mort havia estat suïcidi.

Al llarg de 2024, des del SAIDAVI s'ha acompanyat i fet seguiment psicojurídic a la família.

Aspectes destacables

- M.M. no es trobava sota cap protocol de prevenció de suïcidi malgrat que presentava diversos diagnòstics de salut mental que la feien especialment vulnerable als efectes perjudicials de l'aïllament. M.M. presentava una lleugera discapacitat intel·lectual, així com trets d'impulsivitat, abús de substàncies i conductes autolesives que havien requerit atenció mèdica pocs dies abans de la seva mort. També, en el passat, havia realitzat intents autolítics. A pesar de l'anterior, els professionals van indicar que no presentava risc de suïcidi.
- L'advocat designat pel torn d'ofici en representació de la família no disposava dels coneixements tècnics necessaris per sol·licitar les primeres diligències urgents i essencials per abordar en casos de mort sota custòdia de l'Estat.
- La manca d'un servei públic que centralitzi i faciliti informació a les famílies de persones que moren sota custòdia provoca greus dificultats per saber on es troba el cos, quines gestions cal fer en relació amb l'autòpsia o el sepeli, o com obtenir els informes mèdics. Aquesta situació agreuja el dolor derivat de la pèrdua.

A més, cal remarcar que **les famílies també són víctimes del tracte degradant** que sovint exerceix el sistema penitenciari. No són pocs els casos en què familiars de persones que han mort sota custòdia s'han reunit amb funcionaris i directors de presons per intentar obtenir respostes, i el tracte que han rebut en un moment tan dolorós i delicat ha estat de supèrbia i de menysteniment de les seves necessitats.

La comunicació de morts sota custòdia als familiars es caracteritza per ser **freda, deshumanitzada i absolutament deficient**. Davant d'una mort sobtada, els familiars necessiten respostes davant l'allau de preguntes que apareixen per a poder començar a elaborar el dol. En els casos de morts a presó, sovint, aquells que podrien proporcionar informació no ho fan. Aquest fet genera un autèntic malson pels familiars, que es veuen immersos en un periple judicial per tal d'intentar obtenir informació rigorosa per part del centre penitenciari sobre com s'ha produït la mort, el context previ, així com informació unificada sobre les gestions per a procedir a l'autòpsia, a la vetlla i al sepeli.

L'impacte psicosocial de la pèrdua d'un familiar es veu agreujat per **la incertesa i la desconfiança** derivades de la manca d'informació i l'opacitat del sistema penitenciari.

07

Bones pratiques

Creació de la Fiscalia especialitzada en Drets Humans i Memòria Democràtica

La creació de la Fiscalia Especialitzada en Drets Humans i Memòria Democràtica, a partir de l'article 28 i la disposició final primera de la Llei de Memòria Democràtica (LMD), i materialitzada en la Fiscal de Sala Coordinadora de Drets Humans i Memòria Democràtica de l'art. 20.2 ter EOMF, representa una bona pràctica en el reforçament de l'Estat de Dret i la garantia dels drets fonamentals. Aquest organisme esdevé essencial per garantir el dret a la justícia i la reparació de les víctimes de vulneracions de drets humans, així com per preservar la memòria democràtica dels esdeveniments ocorreguts durant la guerra, la dictadura franquista i els primers anys de la Transició.

El 2024, s'ha iniciat el desplegament territorial d'aquesta Fiscalia especialitzada, amb el nomenament de la Sra. Sara Gómez Expósito com a Fiscal Delegada de Drets Humans i Memòria Democràtica de la Fiscalia Provincial de Barcelona, el passat 10 de juny de 2024.

Tot i això, en data de tancament d'aquest informe, aquestes Fiscalties continuen amb escasses eines i recursos per iniciar amb celeritat i efectivitat investigacions penals que donin compliment al seu mandat d'investigar les vulneracions de drets fonamentals i del dret internacional humanitari.

Malgrat aquestes mancances, cal destacar positivament el posicionament i la tasca de la Fiscalia de Sala Drets Humans i Memòria Democràtica, especialment per la interposició d'escrips d'al·legacions a favor de l'admissió de les querelles per crims de lesa humanitat mitjançant tortures en nom de **Carles Vallejo i de Maribel i Pepus Ferrándiz**, així com pels recursos presentats contra decisions judicials d'inadmissió d'aquestes. Per primera vegada en la història de l'Estat espanyol, el Ministeri Fiscal s'ha mostrat favorable a la investigació dels crims del franquisme, arribant fins i tot a interposar un recurs d'empara davant el Tribunal Constitucional.

Resolució dels Jutjats de control del CIE

Les magistrades Zita Hernández Larrañaga i Alejandra Gil Llima, titulars dels Jutjats d'Instrucció 1 i 30 de Barcelona respectivament, en funcions de Control del Centre d'Internament d'Estrangers (CIE), han acordat mitjançant interlocutòria de desembre de 2024, i a petició d'Irídia i Migra Studium, diverses millores per a les persones privades de llibertat al CIE de Barcelona, entre les quals destaquen:

- Supressió de l'exigència de cita prèvia per les visites de familiars i amics, així com ampliació d'horaris i dies de visita.
- Servei d'interpretació garantit per a les persones internes en totes les situacions necessàries, especialment quan siguin ateses pels serveis mèdics del centre, per assegurar que reben el tractament adequat.
- Millora dels locutoris, per garantir la intimitat i privacitat de les comunicacions.
- Possibilitat que les persones internes puguin ser ateses no només per

advocat o advocada sinó també per psicòleg o psicòloga i per intèrpret de confiança.

- Abordatge de la salut mental mitjançant l'existència d'una consulta d'orientació psicològica que complementi l'assistència mèdica.
- Elaboració d'un protocol per part del director del CIE per concretar de quina manera es garanteix en determinats supòsits l'accés a internet de les persones internades, en compliment de l'article 16 del Reial Decret 162/2014, de 14 de març.

Sentència de la secció 6a de l'Audiència Provincial de Barcelona de nul·litat de la Sentència absolutòria d'un vigilant de seguretat del metro de Barcelona

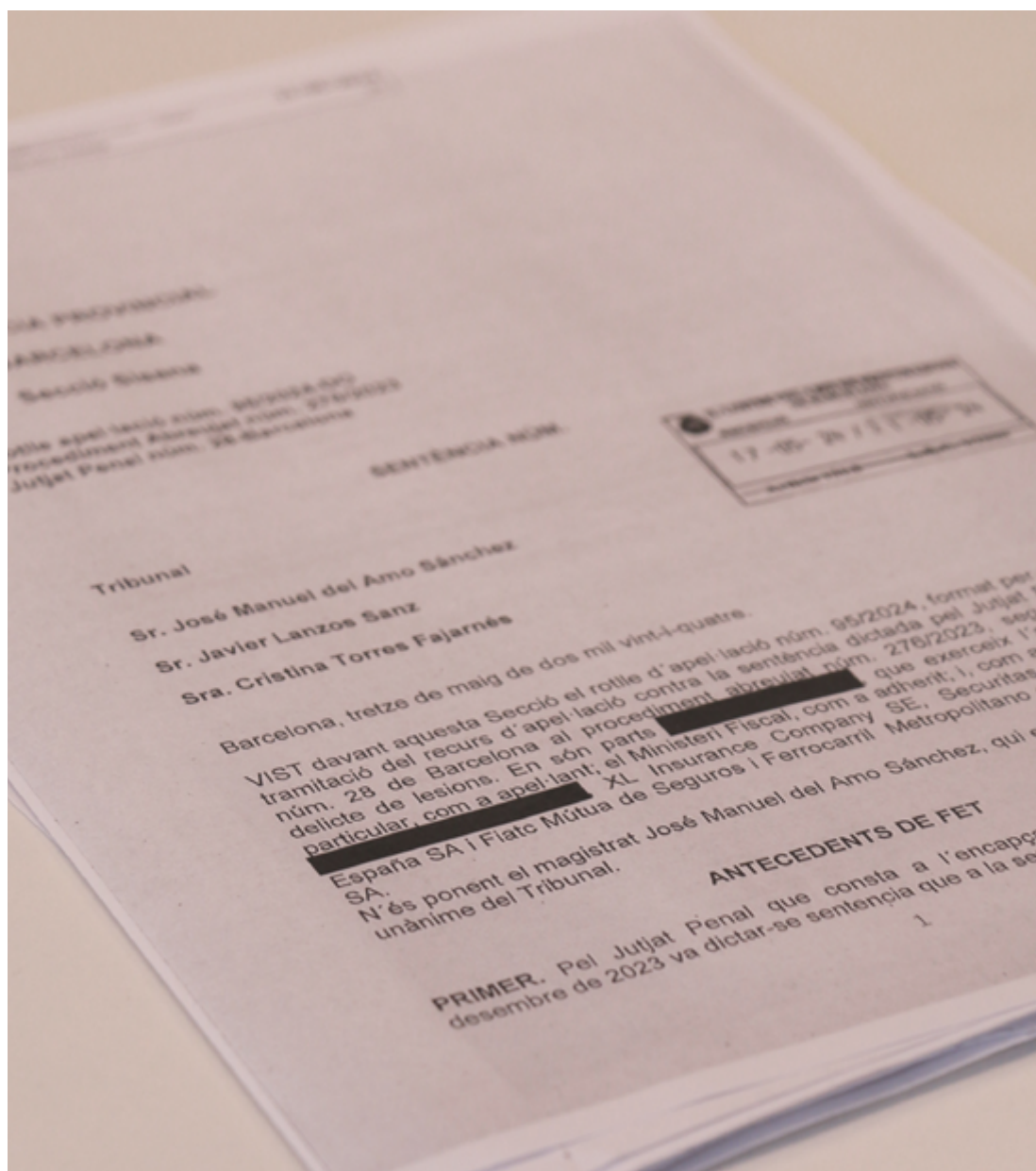
La Secció 6a de l'Audiència Provincial de Barcelona ha emès Sentència dels magistrats José Manuel del Amo Sánchez, Javier Lanzos Sanz i Cristina Torres Fajarnés que acorda anul·lant el judici i la sentència absolutòria d'un vigilant de seguretat privada en funcions de seguretat pública, acusat d'agredir en **Kim** a l'estació de metro de Joanic de Barcelona.

L'Audiència Provincial ha estimat el recurs interposat per Irídia, en representació de l'acusació particular, i ha corroborat que la valoració de la prova feta pel Jutjat Penal núm. 28 incorre en un error manifest. Especialment, s'ha considerat errònia la interpretació d'un vídeo dels fets, on el tribunal de primera instància no observava una agressió, mentre que el tribunal superior ha conclòs el contrari.

A conseqüència d'aquesta resolució, l'Audiència Provincial ha acordat la repetició del judici davant un nou Jutge. Aquesta decisió és especialment rellevant perquè estableix un **precedent en matèria de revisió de sentències errònies** i evita que la impunitat esdevingui la norma en casos de violència per part de personal de seguretat privada en funcions de seguretat pública.

El nou judici es va celebrar el novembre de 2024 davant el Jutjat Penal núm. 29 de Barcelona i una nova magistrada, garantint totes les garanties processals per a la víctima.

Sentència secció 6ª de l'Audiència Provincial de Barcelona que obliga a reobrir un cas prèviament arxivat - Borja Lozano

08

Recomanacions

ACABAR AMB LA IMPUNITAT DE LA VIOLÈNCIA INSTITUCIONAL DES DE L'ÀMBIT DE LA JUSTÍCIA

- 1 Modificar l'article 131 de la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal, per tal **que es qualifiqui el delicte de tortura com a imprescriptible**, tal com ha recomanat el Comitè per a la Prevenció de la Tortura de Nacions Unides en reiterades ocasions. Així mateix, que es modifiqui l'article 174.1 CP i s'hi inclogui com una de les **finalitats del delicte de tortura la intimidació o coacció**, a més de l'expressió "una altra persona en l'exercici de les seves funcions públiques, a instigació seva o amb el seu consentiment o aquiescència" en el **subjecte actiu** del tipus penal, per tal d'adequar-lo a la Convenció contra la Tortura de Nacions Unides.
- 2 Incorporar als **plans de formació inicial i continuada** dels i les jutges, la temàtica específica de valoració dels indicis i la prova, de la importància del "Manual per a la investigació i la documentació eficaçes de la tortura i altres penes o tractes cruels, inhumans o degradants" (revisió de juliol de 2022), així com de la **cultura d'imparcialitat i d'estàndards jurisprudencials** tant del Tribunal Constitucional com del TEDH i d'altres òrgans internacionals, referents a la investigació i enjudiciament dels casos amb resultat de mort, lesions, tortura, atac a la integritat física i moral, atac a la llibertat sexual, detenció il·legal, discriminació i/o ús excessiu de la força presumptament comesos per personal encarregat de fer complir la llei, a instigació seva, o amb el seu consentiment o aquiescència.
- 3 Establir un **gabinet d'estudi dins el Consell General del Poder Judicial** per tal que elabori una **Guia de Bones Pràctiques** per a l'anàlisi de les denúncies amb resultat de mort, lesions, tortura, atac a la integritat física i moral, atac a la llibertat sexual, detenció il·legal, discriminació i/o ús excessiu de la força presumptament comesos per personal encarregat de fer complir la llei. Aquesta Guia hauria d'estar basada en la jurisprudència del Tribunal Constitucional sobre investigació efectiva d'aquestes denúncies, diligències d'investigació essencials i valoració dels indicis i la prova, així com recomanacions en relació amb les funcions de policia judicial de les unitats d'afers interns dels cossos policials en les investigacions dels delictes esmentats comesos per membres de cossos i forces de seguretat.
- 4 Actuar amb la màxima celeritat en aquells casos de **procediments judicials incoats per denúncies de maltractaments als CIE**, que el jutjat competent sol·liciti la pràctica de diligències urgents per tal d'assegurar les proves del delicte, tenint en compte l'alta probabilitat de deportació de les persones víctimes o testimonis en aquest tipus de situacions, que dificulten o impossibiliten la continuació del procediment judicial. Especialment, resulta essencial evitar la deportació de testimonis i víctimes dels fets i promoure la seva declaració com a prova preconstituïda, la valoració mèdica forense per avaluar les lesions físiques i/o psicològiques que presentin i la custòdia de les càmeres de videovigilància del Centre.
- 5 Crear una **Fiscalia Especialitzada en Violència Institucional**, dins de la Fiscalia General de l'Estat, amb l'objectiu de supervisar i investigar abusos comesos per personal funcionari encarregat de fer complir la llei o seguretat privada en funcions públiques. Entre altres, els casos de mort, tortura, integritat moral, lesions, atac a la llibertat sexual, detenció il·legal, discriminació i/o ús excessiu de la força, supervisar processos i defensant activament els drets de les víctimes. A més, hauria de col·laborar amb organitzacions de drets humans i associacions civils per prevenir

la violència institucional, garantir la rendició de comptes i recopilar dades clares sobre els delictes comesos per funcionaris públics, dotant als sistemes informàtics dels jutjats i de la Fiscalia, en tot el territori, d'eines adequades per a la classificació i quantificació de les denúncies i procediments relacionats amb els delictes esmentats, incloent-hi les dades desagregades referents a la petició de l'agreujant per motius de discriminació.

6 La **Fiscalia General de l'Estat elabori una instrucció** dirigida als i les fiscals amb un mandant clar d'exercir de forma proactiva les seves funcions de protecció de les víctimes que denuncien casos de maltractaments i tortures i les accions concretes a dur a terme des de les fiscalies per a promoure una investigació efectiva d'acord amb el mandat constitucional des de l'inici que s'incoa un procediment, l'enjudiciament dels responsables i la deguda reparació de conformitat amb la jurisprudència del TEDH.

7 Incloure en la **Memòria Anual de la Fiscalia General de l'Estat**, dins del capítol sobre "Qüestions d'interès amb tractament específic", informació sobre:

- Els procediments seguits en matèria de tortura i altres tractes cruels, inhumans o degradants i s'hi publiquin les dades comparatives detallades entre el nombre de denúncies formulades per víctimes de delictes relacionats amb la tortura i/o maltractaments i el nombre d'investigacions i/o processaments impulsats per la Fiscalia sobre els mateixos delictes.
- Les dades desagregades referents a la petició de l'aplicació de l'agreujant per motius de discriminació en relació amb els esmentats delictes.

8 Crear un **torn d'ofici específic de violència institucional**, amb professionals especialitzats en l'àmbit, per atendre casos amb resultat de mort, tortura, integritat moral, lesions, atac a la llibertat sexual, detenció il·legal, discriminació i/o ús excessiu de la força presumptament comesos per personal encarregat de fer complir la llei, a instigació seva, o amb el seu consentiment o aquiescència. Aquest torn ha d'estar integrat per professionals amb coneixements jurídics específics en la matèria i amb formació en perspectiva psicosocial, per poder acompanyar la persona afectada.

9 Ampliar l'**assistència lletrada d'advocades del Torn d'Ofici i Assistència a la persona Detinguda als espais de privació de llibertat, com els Centres Penitenciaris**, on actualment només es cobreixen algunes actuacions judicials específiques, sense incloure tots els aspectes relacionats amb la situació personal, administrativa i els drets de les persones preses. Es considera necessari assignar una lletrada d'ofici dins del torn penitenciari per protegir els drets fonamentals de les persones privades de llibertat, especialment en casos de regressió de grau o quan es prenguin mesures d'aïllament.

10 **Revisar el Protocol d'Actuació Medicoforense d'al·legació de tortura o maltractament** aprovat l'abril del 2016 per part del Consell de Direcció de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya per tal que compleixi amb els estàndards del Manual de les Nacions Unides per a la Investigació i Documentació Eficaces de la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants (Protocol d'Istanbul) de l'any 2022.

11 Garantir que en els casos de persones mortes sota custòdia (en centres penitenciaris, detencions o en dependències policials) l'autòpsia es faci de conformitat amb el que s'estableix al Protocol de Minnesota (2016), sobre investigació de morts potencialment il·lícites.

COSSOS DE SEGURETAT

Rendició de comptes

- 12 Crear per llei un mecanisme extern i independent de control de la policia**, respectant els àmbits competencials estatal i autonòmic. Aquest òrgan, que rendiria comptes als respectius parlaments (Congrés i Parlament de Catalunya), ha de tenir prou capacitat, pressupost, independència i discrecionalitat per estudiar d'ofici qualsevol conducta o pràctica de personal funcionari encarregat de fer complir la llei o seguretat privada en funcions públiques en què s'hagi produït o se sospiti que s'hagi produït un resultat de mort, lesions, tortura, atac a la integritat física i moral, agressió sexual, discriminació, ús excessiu de la força o alguna altra circumstància que el mateix mecanisme consideri d'interès. Així mateix, ha de poder accedir a tota la informació necessària perquè el seu treball sigui independent i efectiu. Aquest mecanisme ha de tenir competències d'avaluació sobre la necessitat i idoneïtat de les armes i eines d'ús policial, així com un rol de supervisió en l'elaboració dels protocols i reglaments interns. Així mateix, l'òrgan independent tindria capacitat per dur a terme peritatges especialitzats en els casos especificats anteriorment, a petició de les parts en el procediment o del jutjat d'instrucció que en dur a terme la investigació judicial.
- 13 Revisar els mecanismes i funcionament de les unitats d'afers interns** del conjunt de les Forces i Cossos de Seguretat. És imprescindible que estiguin constituïdes per personal i agents formats adequadament en drets humans i que se'ls proveeixi un grau d'autonomia i de jerarquia major en relació amb la resta del cos, amb l'objectiu de garantir una tasca independent i diligent.
- 14 Publicar els protocols d'ús de la força de tots els cossos policials** en l'extensió necessària perquè la ciutadania pugui conèixer i fiscalitzar el seu ús; les dades desagregades relatives als procediments judicials o interns iniciats contra agents policials per la presumpta comissió de delictes contra la integritat moral, de tortures, contra la llibertat i indemnitat sexual, de lesions i/o de detenció il·legal, així com el nombre de queixes, denúncies, condemnes, sancions i tipologia de les sancions.
- 15 Garantir la identificació 360° de l'uniforme de tots els agents policials amb funcions d'ordre públic** (antiavalots) estatals, autonòmics i municipals, amb un número d'identificació sigui fàcilment recordable, visible i situat al davant i al darrere de les peces visibles i als laterals del casc.
- 16 Modificar la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delict**e perquè contempli de manera específica la reparació a víctimes de mort, contra la integritat moral, tortures, contra la llibertat sexual, lesions, ús excessiu de la força, discriminació i/o detenció il·legal per part de personal funcionari encarregat de fer complir la llei, i estableixi l'obligatorietat de l'impuls processal d'ofici.

Armes d'ús policial

- 17** En relació amb les armes d'ús policia, **prohibir l'ús de les bales de goma i de totes les tipologies de projectils de foam per part de totes les Forces i Cossos de Seguretat**, que es dugui a terme una avaluació de l'impacte ocasionat en la ciutadania i s'activin les mesures reparadores oportunes per les persones afectades. En el cas dels Mossos d'Esquadra, mentre no es prohibeixi totalment l'ús dels projectils de foam, cal que es modifiqui el Protocol d'utilització de les llançadores de 40 mm i dels seus projectils eliminant el projectil SIR-X com a munició prevista.
- 18 Modificar la Instrucció 4/2018 del cos de Mossos d'Esquadra en relació amb l'ús de pistoles Taser (Dispositius Conductors d'Energia, DCE)** a fi que es compleixi les garanties de protecció dels drets humans que estableix la normativa internacional, així com les recomanacions derivades de la comissió creada al Parlament de Catalunya i del Síndic de Greuges, com ara: limitar el nombre màxim

descàrregues i limitar el seu ús als supòsits de patir lesions molt greus o impedir el seu ús contra menors d'edat. A més, cal introduir un mecanisme de gravació dels DCE que estigui automatitzat amb l'arma i sigui obligatori en tots els seus usos, impedit que depengui de la voluntat de l'agent.

- 19** **Revisar els protocols existents en les diferents policies locals** de Catalunya en relació amb l'ús de la força i de les eines i armes policials i harmonitzar-los per assegurar que compleixen amb els estàndards internacionals de drets humans i les indicacions dels respectius fabricants.

Racisme policial

- 20** **Incorporar i implementar, en les aturades, identificacions i registre a la ciutadania per part dels agents de cossos policials, un sistema de formularis** en què constin la justificació clara i motivada de l'actuació, el resultat final d'aquesta, així com la condició ètnica-racial percebuda per l'agent i l'autopercebuda per la persona afectada, d'acord amb els principis de consentiment informat i confidencialitat. Resulta imprescindible lliurar una còpia a la persona afectada i una altra al registre de l'òrgan competent en cada un dels diferents cossos de seguretat. Aquests formularis s'hauran d'elaborar amb la participació de la societat civil i els col·lectius de persones racialitzades.

- 21** Dur a terme una **auditoria externa realitzada per persones expertes i amb la participació d'entitats i organitzacions de drets humans i antiracistes**, per analitzar els mecanismes de selectivitat policial i discriminació sobre la base del perfil ètnico-racial existents als diferents cossos policials. L'auditoria ha de permetre l'elaboració d'una memòria anual d'accés públic en què apareguin tots els resultats de manera territorialitzada i que permeti introduir els canvis necessaris si aquests resultats evidencien que hi ha hagut selectivitat per perfil ètnico-racial.

Seguretat privada

- 22** **Promoure una investigació d'aquelles empreses** o persones que es dediquen a expulsar de manera extrajudicial a altres persones que viuen sense títol al seu domicili, generant marcs de possible coacció o amenaces. A més, **dur terme una auditoria sobre els plans de prevenció de delictes i infraccions (compliance)** que tenen les empreses de seguretat privada que operen a Catalunya, així com els serveis públics que tenen externalitzada la seguretat a empreses privades, com en el cas de Transports Metropolitans de Barcelona (TMB). Aquesta auditoria també ha d'incloure el funcionament de les investigacions internes dutes a terme per la Direcció General d'Administració de Seguretat en les denúncies de mala praxi i/o actuacions indiciàries de delicte i quants expedients sancionadors han acabat amb sanció i per quines infraccions.

DEFENSA DE L'ESPAI DE LA SOCIETAT CIVIL

- 23** **Reformar la Llei 9/1968, de 5 d'abril, sobre secrets oficials, la Llei 11/2002, de 6 de maig, reguladora del Centre Nacional d'Intel·ligència (CNI) i la Llei 2/2002, de 6 de maig, reguladora del control judicial previ del CNI**, adoptant un marc jurídic sobre la tasca d'intel·ligència que respecti els principis de legalitat, fi legítim, necessitat, proporcionalitat, autoritat competent, tutela judicial efectiva, notificació a l'usuari, transparència, supervisió pública, seguretat i certificació i adequació tècnica. Aquestes modificacions han d'assegurar que no s'utilitzin metodologies i/o tècniques d'espionatge invasives mitjançant programari espia com Pegasus, Candiru o d'altres similars en cap cas, seguint les salvaguardes mínimes estipulades per la Comissió de Venècia en l'informe de 13 de desembre de 2024 sobre la regulació del programari espia d'acord amb l'Estat de Dret i els Drets Humans.

24 Implementar la moratòria sobre la compra i l'ús dels sistemes d'espionatge esmentats fins que s'implementin les salvaguardes necessàries per protegir els drets humans i que aquests fets no es tornin a repetir, cessant immediatament qualsevol operació de caràcter similar. En aquesta línia, també s'ha d'abstenir de comprar, desenvolupar i utilitzar tecnologies que puguin tenir un impacte perjudicial desproporcionat en els drets fonamentals, tals com Pegasus, Candiru o equivalents.

25 Desclassificar la informació en relació amb l'ús de Pegasus i a les infiltracions policials per tal que s'investigui de manera independent, efectiva i exhaustiva tots els casos d'espionatge i infiltració policial a l'Estat espanyol, per tal de conèixer-ne l'abast real.

26 Modificar la Llei Orgànica 2/1986, de Forces i Cossos de Seguretat, i altres lleis que regulen les policies autonòmiques, per incorporar la prohibició expressa dels "agents d'intel·ligència" que actuen amb identitat fictícia en la prevenció d'actes delictius que no s'emmarquin en els supòsits de la delinqüència organitzada i de la lluita antiterrorista establerts en l'article 282 bis LECRIM. Actualment, aquests agents actuen sense marc legal i és per això que cal prohibir tota infiltració policial arbitrària o abusiva que vulneri de manera injustificada els drets fonamentals de la ciutadania i amb greus conseqüències per tot el teixit associatiu.

27 Derogar aquells preceptes de la Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de Protecció de la Seguretat Ciutadana, que atempten contra la llibertat d'expressió i de reunió. A causa de l'actual tràmit parlamentari d'una nova reforma de llei, és fonamental que els grups parlamentaris es comprometin a acordar un text conjunt que reflecteixi les principals demandes de la societat civil:

- Eliminar la infracció lleu per "faltes de respecte" als agents (art. 37.4) i limitar desobediència i la resistència (art. 36.6) a una infracció lleu basada en criteris "objectivables". També cal que s'eliminin les infraccions per publicar imatges de les forces i cossos de seguretat (art. 36.23).
- Reconèixer el dret a manifestació espontània sense comunicació prèvia, eliminant la sanció als organitzadors en cas de "pertorbació de l'ordre públic".
- Eliminar la presumpció de veracitat atorgada a les declaracions dels agents de l'autoritat (art. 52) en els articles que afecten directament els drets fonamentals.
- Establir uns criteris clars i detallats sobre els registres corporals a la via pública (art. 20) i desenvolupar un protocol específic per la realització de registres a persones trans i altres dissidències de gènere.

28 Modificar la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal en relació amb qüestions que limiten la llibertat d'expressió i el dret de reunió, en particular:

- Derogar els articles 490, 491 del Codi Penal sobre delictes de calúmnies i injúries a la Corona, l'article 525 d'ofenses als sentiments religiosos i l'article 578 d'enaltiment al terrorisme, per garantir que no es penalitzin expressions que no representen apologia de l'odi, la discriminació o la violència.
- Modificar els articles 570 i 573 del Codi Penal per evitar que el dret de reunió, la desobediència civil i la lluita no violenta es considerin com a terrorisme o crim organitzat. Ajustar la definició d'aquests delictes als estàndards internacionals establerts per la [Directiva 2017/541 de la Unió Europea](#).

POLÍTIQUES MIGRATÒRIES

- 29** Derogar les “**Normes d’actuació en les repatriacions i en els trasllats de detinguts per via aèria o marítima**” que permeten tant la sedació forçosa com la col·locació de corretges i camises de força a la persona per deportar-la. Aquestes normes són contràries a la prohibició de la tortura i els tractes inhumans o degradants, prevista a l’article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans.
- 30** Eliminar la disposició addicional de la Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de Protecció de la Seguretat Ciutadana, relativa a les expulsions sumàries i col·lectives, conegudes com a “devolucions en calent” contràries al dret internacional.
- 31** Modificar la Llei d’Estrangeria per tal que se **suprimeixi l’existència de Centres d’Internament d’Estrangers (CIE)** i s’acabi amb la privació de llibertat de mitja durada com a mesura cautelar en els casos d’expulsió i sanció. Que es limiti el temps de vigència de les ordres d’expulsió, establint la seva caducitat en un temps màxim de dos anys, sense que es tingui en compte a l’efecte de caducitat el període de prohibició d’entrada, el qual també hauria de reduir-se a un màxim de dos anys.
- Mentre no se suprimeixi la seva existència, s’ha d’aprovar una llei reguladora del Control Judicial dels CIE en la qual es regulin els procediments, els terminis i les vies de recurs, per tal que es garanteixi la tutela judicial efectiva de les persones en situació d’internament als CIE.
 - Que es reverteixin les greus deficiències en l’assistència sanitària a les persones internes al CIE de Barcelona, tals com la manca de servei mèdic les 24 h o la manca d’història clínica digital. Que el Servei Sanitari, actualment externalitzat pel Ministeri d’Interior a una empresa privada, passi a ser gestionat pel sistema públic de salut i, per tant, que es traspassi la competència sobre la sanitat del CIE de Barcelona a la Generalitat de Catalunya, per tal que sigui el Servei Català de la Salut qui s’encarregui de la seva gestió, a efectes de garantir el dret a la salut de les persones internes en igualtat de condicions que la resta de la població.

PRIVACIÓ DE LLIBERTAT

- 32** Establir un **mecanisme específic de denúncia de delictes contra la integritat moral, de tortures**, contra la llibertat i indemnitat sexual i/o de lesions comeses per un funcionari públic, a instigació seva, o amb el seu consentiment o aquiescència davant del servei d’inspecció penitenciària per a les persones preses i les seves famílies i per a les entitats de defensa dels drets humans, augmentant les garanties per actuar de manera adequada i amb prou celeritat per preservar la prova.
- 33** Reformar el Reglament Penitenciari per actualitzar el sistema de presons, en la qual se **suspengui l’aïllament com a règim de vida** en el primer grau penitenciari i es prohibeixi que les sancions d’aïllament siguin superiors a quinze dies. És necessari, així mateix, introduir les recomanacions internacionals en la matèria pel que fa a les contencions mecàniques, tant en l’àmbit penitenciari com mèdic, amb l’objectiu de complir amb un model de contencions zero.
- 34** Derogar la Circular 1/2022, sobre el Protocol **d’aplicació de mitjans de contenció als centres penitenciaris de Catalunya** per l’afectació que aquesta té sobre els drets de les persones preses. L’objectiu de qualsevol política pública sobre immobilització de persones privades de llibertat hauria de ser la de contenció zero. És a dir, l’Administració hauria de posar en marxa les mesures necessàries per evitar haver d’immobilitzar i contenir per mitjans mecànics persones privades de llibertat, mesures menys lesives i de desescalada que no contempla la circular.

MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

35 Tramitar amb la major celeritat la **Llei de Memòria Democràtica de Catalunya**, incorporant les següents mesures:

- **La creació d'una Comissió de Persones Expertes**, de caràcter institucional, independent, extrajudicial, temporal i amb plenes facultats per investigar, accedir a la documentació i a la recerca ja duta a terme, i elaborar un informe sobre les greus vulneracions de drets humans i del dret internacional humanitari ocorregudes en el marc temporal que contempla la Llei de Memòria Democràtica de Catalunya.
- **La creació d'una oficina d'atenció a les víctimes** i persones represaliades amb capacitat per atendre-les, orientar-les i acompanyar-les en els processos de cerca d'un familiar desaparegut, d'accés a un arxiu o expedient, d'orientació i acompanyament jurídic i psicosocial pel propi cas, o per conèixer les opcions de reparació i reclamació que disposa la llei.

36 **Desafectar la Prefectura Superior de Policia de Via Laietana**, de Barcelona, com a centre operatiu policial, i transferència de l'edifici a la Generalitat i la resta d'institucions catalanes. Un cop transferida, la definició, ús i composició del futur centre de memòria s'ha de dur a terme amb la participació en un procés participatiu de les organitzacions memorialistes, de drets humans, de col·lectius de víctimes i persones represaliades.

37 **Modificar o derogar la Llei d'Amnistia 1977 per tal de garantir definitivament el dret a la tutela judicial efectiva** de totes aquelles persones que van patir greus violacions de drets humans durant la dictadura i la Transició.

